

Język polski

Gramatyka i stylistyka

Zeszyt ćwiczeń

g

8

szkoła podstawowa

© Copyright by Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne
Warszawa 2018
Wydanie VI (2023)

ISBN: 978-83-02-22450-8 (zeszyt ćwiczeń w wersji elektronicznej – flipbook)
ISBN: 978-83-02-17449-0 (zeszyt ćwiczeń w wersji papierowej)

Opracowanie merytoryczne i redakcyjne: **Małgorzata Magenta-Siemiaszko** (redaktor koordynator),
Agata Nowak (redaktor merytoryczny)
Redakcja i korekta językowa: **Małgorzata Krygier, Agnieszka Czerepowicka**
Redakcja techniczna: **Iwona Białkowska**
Projekt okładki: **Ewa Pawińska, Katarzyna Trzeszczkowska**
Projekt graficzny: **Ewa Pawińska, Katarzyna Trzeszczkowska**
Rysunki: **Marcin Strzembosz**
Skład i łamanie: **Dukata Studio, Warszawa**

Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne Spółka Akcyjna
00-807 Warszawa, Aleje Jerozolimskie 96
KRS: 0000595068
Infolinia: 801 220 555
www.wsip.pl
Druk i oprawa: ArtDruk Zakład Poligraficzny Andrzej Łuniewski

Publikacja, którą nabyłeś / nabyłaś, jest dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, abyś przestrzegał / przestrzegała praw, jakie im przysługują. Jej zawartość możesz udostępnić nieodpłatnie osobom bliskim lub osobiście znanym. Ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz jej fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A kopiując jej część, rób to jedynie na użytek osobisty.

Szanujmy cudzą własność i prawo.
Więcej na www.legalnakultura.pl
Polska Izba Książki

Spis treści

FONETYKA

- 6 Głoska i litera
- 7 Sylaba
- 8 Klasyfikacja głosek
- 12 Upodobnienia fonetyczne
- 15 Pisownia przedrostków zakończonych na spółgłoskę
- 18 Uproszczenia grup spółgłoskowych
- 21 Akcent wyrazowy
- 26 Powtórzenie i utrwalenie wiadomości z fonetyki
- 33 Sprawdź, ile potrafisz

SŁOWNICTWO

- 38 Synonimy
- 41 Antonimy
- 44 Homonimy
- 47 Związki frazeologiczne
- 51 Treść i zakres znaczeniowy wyrazu
- 55 Realne i słowotwórcze znaczenie wyrazu
- 57 Neologizmy
- 64 Neologizmy artystyczne
- 67 Archaizmy i archaizacja języka
- 76 Dialekt, dialektyzmy i dialektyzacja języka
- 83 Nazwy miejscowe i osobowe
- 86 Kolokwializmy
- 89 Zróżnicowanie stylistyczne polszczyzny
- 95 Norma językowa
- 99 Powtórzenie i utrwalenie wiadomości ze słownictwa
- 107 Sprawdź, ile potrafisz I
- 113 Sprawdź, ile potrafisz II

FORMY WYPOWIEDZI

- 120** List tradycyjny i elektroniczny
- 131** Drobne użytkowe formy wypowiedzi
- 142** Notatka
- 145** Opis
- 154** Sprawozdanie
- 159** Opowiadanie
- 165** Scenariusz filmowy
- 172** Parafraza tekstu
- 180** Przemówienie
- 194** Retoryczne środki językowe
- 200** Wywiad
- 209** Środki perswazji w reklamie
- 216** Podanie
- 222** Życiorys
- 227** CV
- 233** List motywacyjny

- 242** Sprawdź się przed egzaminem I
- 246** Sprawdź się przed egzaminem II
- 249** Sprawdź się przed egzaminem III
- 253** Sprawdź się przed egzaminem IV

fonetyka

Głoska i litera

1. Podane wyrazy podziel na litery i głoski według wzoru.

WZÓR: uzyskać – litery: *u-z-y-s-k-a-ć* (7), głoski: *u-z-y-s-k-a-ć* (7)

chochoły – _____

chodź – _____

dziecinny – _____

herbaciarnia – _____

nadzieja – _____

rzeczowy – _____

streszczenie – _____

szczęśliwa – _____

szczoteczka – _____

wiedza – _____

2. Z poprzedniego ćwiczenia wypisz pary liter oznaczających jedną głoskę.

3. W podanych wyrazach podkreśl *í* niezgłoskotwórcze, które tylko zmiękcza poprzedzającą je spółgłoskę.

• przerzutnia

• epitet

• animizacja

• personifikacja

• przerośnia

• wykrzyknienie

• powtórzenie

• porównanie

4. Napisz, ile samogłosek występuje w podanych nazwiskach.

• Kochanowski – _____

• Jasnorzewska – _____

• Krasicki – _____

• Sienkiewicz – _____

• Konopnicka – _____

• Mickiewicz – _____

• Żeromski – _____

• Iwaszkiewicz – _____

• Naruszewicz – _____

• Poświatowska – _____

Sylaba

1. Podane wyrazy podziel na sylaby. Podkreśl samogłoski.

- antyk – _____
- rokoko – _____
- gotyk – _____
- secesja – _____
- klasycyzm – _____
- barok – _____

2. Podane wyrazy podziel na sylaby. Zwróć uwagę na samogłoski, które nie tworzą sylaby (nie są zgłoskotwórcze).

- euforia – _____
- pauza – _____
- oaza – _____
- zamiauczał – _____
- eufemizm – _____
- repertuar – _____
- oleander – _____
- teatr – _____
- automat – _____
- austriacki – _____
- laureat – _____
- koreański – _____
- boreasz – _____
- autentycznie – _____

3. Uzupełnij tabelę według wzoru.

Wyraz	Głoski	Litery	Sylaby	Samogłoski	Spółgłoski
szkoła	sz-k-o-ł-a	s-z-k-o-ł-a	szko-ła	o, a	sz, k, ł
niebieską					
szczotka					
arcydzieło					
militarny					

4. Podkreśl wyrazy, których nie można podzielić na sylaby.

- chrzcić
- układ
- drwiny
- grzbiet
- Sierpc
- wzgląd
- oddech
- krtań
- zagwizdź
- zjadł
- kształt
- chwast

Klasyfikacja głosek

1. Podane wyrazy podziel na głoski. Dokonaj klasyfikacji każdej z nich.

WZÓR: *r* – spółgłoska twarda, dźwięczna, ustna; *e* – samogłoska ustna.

A. świeca

B. perfumy

C. ucztować

2. Utwórz nowe wyrazy – zastąp jedną ze spółgłosek dźwięcznych jej bezdźwięcznym odpowiednikiem. Pamiętaj o poprawnej ortografii.

- bielić – _____
- wrak – _____
- dratwa – _____
- biec – _____
- kołodun – _____
- złota – _____

3. Porównaj wyrazy podane w parach. Wypisz parami litery odpowiadające głoskom rozróżniającym te wyrazy. Wyjaśnij, jakie cechy głosek spowodowały zmianę znaczenia tych słów.

A. biada – bada; Kasia – kasa; piasek – pasek; mara – miara

B. wieź – więź; lek – lęk; cześć – część; bok – bąk

4. Uzupełnij tabelę – dopisz do podanych znaków graficznych głosek ich odpowiedniki (twarde, miękkie, dźwięczne i bezdźwięczne).

Głoska dźwięczna twarda	Głoska dźwięczna miękka	Głoska bezdźwięczna twarda	Głoska bezdźwięczna miękka
b	b'	p	p'
	dź		
		t	
			k'
			f'
z			
r		–	–
	l'	–	–
m		–	–
	ń	–	–

5. W podanych zdaniach podkreśl litery oznaczające spółgłoski dźwięczne, które nie mają bezdźwięcznych odpowiedników. Przyporządkuj do sentencji nazwiska autorów wybrane z ramki.

Sokrates • Horacy • Kartezjusz • Terencjusz

- A. _____ – Myślę, więc jestem.
 B. _____ – Wiem, że nic nie wiem.
 C. _____ – Człowiekiem jestem i nic, co ludzkie, nie jest mi obce.
 D. _____ – Im więcej zyskałeś, tym więcej pragniesz.

6. Utwórz wyrazy – wpisz w kratki litery odpowiadające głoskom nosowym (twardym i miękkim). Każdej z nich możesz użyć tylko raz.

S		D
---	--	---

	U	S	Z	K	A
--	---	---	---	---	---

	E	Ć
--	---	---

S		P
---	--	---

	Ó	Ż	K	A
--	---	---	---	---

	E	Ś	Ć
--	---	---	---

7. Zastanów się, które z poniższych wyrazów są polskiego, a które obcego pochodzenia. Następnie uzupełnij je odpowiednio dobranymi literami: *q, ę, om, on, em, en*.

- t__peram__t
- p__sowy
- kli__t
- w__dka
- l__t
- s__siad

- tr__bka
- m__ż
- k__takt
- z__by
- ak__paniam__t
- stud__t

8. Uzupełnij tabelę – wypisz z podanych wyrazów litery oznaczające głoski miękkie, nosowe i dźwięczne.

Wyraz	Głoski miękkie	Głoski nosowe	Głoski dźwięczne
starożytność			
średniowiecze			
renesans			
barok			
oświecenie			
romantyzm			
pozytywizm			

9. Wpisz brakujące litery w podanym tekście.

Z pierwsz___ morow___ zaraz___, czyli epidemi___ dżumy, w czasach nowożytnych ludność Europy zetkn___ła się w roku 1347 w portowym miasteczku Caffa na Krymie. Przynieśli j___ oblegający Caffę Tatarzy. Ogarni___ci panik___ mieszkańcy podejmowali próby ustrzeżenia się przed chorob___. Zamykali się w domach lub drog___ morsk___ usiłowali umkn___ć do Włoch. Nie zapobiegło to kolejnym zgon___. Oburzeni mieszkańcy włoskiego portu Messyny, do którego zawin___ły galery z chorymi, nakazali statk___ opuścić miasto. Jednakże kolejne miasto było już dotkni___te epidemi___. Wkrótce okazało się, że przed dżum___ nie ma ucieczki. Zapanowała nad całą Itali___, Grecj___, nad Egiptem i Tunisem. Zagroziła także mieszkańc___ Hiszpanii, Europy Środkowej i Północnej. W ciągu 9 lat okr___żn___ drog___ dotarła ponownie do portu Caffa. Ludzi___ wydawało się, że jest ona prób___ wyniszczenia świata przez moce szatańskie. Była pierwsz___ pandemi___ groż___c___ wytępieniem ludności całego k___tyn___tu. Wygin___ła wówczas jedna czwarta mieszkańców Europy.

Upodobnienia fonetyczne

1. Przeczytaj głośno podane wyrazy. Podkreśl litery oznaczające głoski, które w wygłosie są wymawiane bezdźwięcznie. Następnie uzasadnij ich pisownię poprzez dodanie innych form tych wyrazów lub utworzenie wyrazów pokrewnych.

• stóg – _____	• straż – _____
• pieniądz – _____	• obraz – _____
• opad – _____	• spójrz – _____
• wierz – _____	• widz – _____
• mów – _____	• krzew – _____
• śledź – _____	• mierz – _____

2. Przeczytaj głośno podane wyrazy, a następnie podkreśl w nich litery oznaczające głoski dźwięczne, które wymawiamy bezdźwięcznie. Uzasadnij pisownię tych wyrazów – dopisz takie ich formy albo wyrazy pokrewne, w których głoski te wymawiamy tak, jak piszemy, czyli dźwięcznie. Skorzystaj ze wzoru.

WZÓR: kawka – kawa.

• wieźć – _____	• Francuzka – _____
• idźcie – _____	• wiązka – _____
• wyższy – _____	• ludzki – _____
• studniówka – _____	• łóżko – _____
• próbka – _____	• kładka – _____
• obowiązkowy – _____	• kierowca – _____

3. W podanych wyrazach zaznacz litery odpowiadające sąsiadującym ze sobą głoskom dźwięcznym i bezdźwięcznym. Zastanów się, które z tych wyrazów wymawiamy inaczej, niż piszemy. Krótko wyjaśnij, na czym polegają różnice między pisownią a wymową.

rozrywka • liczba • wykrzyknik • przygotowanie • także •
zakwalifikować • doświadczenie • jakby • prośba • wspinaczka

Wypisz wyrazy z ramki. Nad odpowiednimi literami narysuj strzałki oznaczające kierunek upodobnienia (→ upodobnienie postępowe, ← upodobnienie wsteczne). Przy każdym wyrazie zapisz nazwę zachodzącego w nim upodobnienia (udźwięcznienie, ubezdźwięcznienie).

4. Przeczytaj głośno podane związki frazeologiczne. Zwróć uwagę na spółgłoski, które możemy wymówić inaczej, niż są zapisane. Podaj nazwy zjawisk fonetycznych, które tu mogą zachodzić, i zaznacz strzałkami ich kierunek. Sprawdź w słowniku znaczenie frazeologizmów, których nie znasz.

- A. mącić w głowie _____
- B. kłuć w oczy _____
- C. prowadzić za rękę _____
- D. silny jak wół _____
- E. gwóźdź programu _____
- F. groch z kapustą _____
- G. kubek w kubek _____
- H. ciągnąć za język _____

- Zawierucha poczuł, że sanie uniosły się na jednej płozie, mijając niewidoczny zakręt. Z przodu słychać było warczenie i przekleństwa. Siedem wielkich psów bojowych Zawieruchy z całym rozpędem wpakowało się w kocioł. Były to na pół oswojone wilki, a podniecenie owej nocy nad Mono Creek każdego bojowego psa doprowadzało do szaleństwa. Psy z Klondike, którymi kieruje się bez lejców, można zatrzymać tylko głosem, nie sposób więc było opanować walczących bestii skłębionych w ciasnym przesmyku. Z tyłu wypadały jedne sanki za drugimi i powiększały zamęt. Na tych, którzy już prawie wyciągnęli swoje zaprzęgi, sypała się wciąż lawina psów, a każde zwierzę było dobrze odkarmione, wypoczęte i rwało się do bitki.

Wypisz z tekstu zaznaczone przez siebie wyrazy i grupy wyrazów. Podaj nazwy zachodzących w nich upodobnień fonetycznych.

This image shows a single sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

Pisownia przedrostków zakończonych na spółgłoskę

1. Podane wyrazy uzupełnij przedrostkami Z-, S- lub Ś-, a następnie wpisz te wyrazy do odpowiednich rubryk tabeli. Dopisz własne przykłady, wybrane ze słownika ortograficznego. Wszystkie wyrazy przeczytaj na głos. Tam, gdzie to możliwe, zaznacz strzałkami upodobnienia.

__ciszyć • __pisać • __szyć • __cierpieć • __heblować • __kręcić •
 __fotografować • __topić • __cieknąć • __niszczenie • __ciśnięcie •
 __drobnienie • __sypać • __chudnąć • __ciemniały •
 __siwieć • __czytać • __ciągnąć

z-	s-	ś-

2. Na podstawie poprzedniego ćwiczenia uzupełnij zasady poprawnej pisowni przedrostków. Podaj do każdej reguły przykłady wyrazów.

- Przedrostek Z- piszemy przed literami oznaczającymi _____
 (zgodnie z wymową), np. _____,
 a także – bez względu na wymowę – przed literami: _____,
 np. _____.
- Przedrostek S- piszemy przed literami oznaczającymi _____
 (zgodnie z wymową), np. _____.
- Przedrostek Ś- piszemy przed _____,
 np. _____.

3. Uzupełnij podane wyrazy przedrostkami *wz-*, *wez-*, *ws-*, *wes-*, a następnie wpisz te wyrazy do odpowiednich rubryk tabeli. Dopisz po dwa własne przykłady, wybrane ze słownika ortograficznego.

____ bić się • ____ trzymać • ____ tchnąwszy • ____ drygnięcie •
 ____ lot • ____ ruszenie • ____ brać • ____ gardzić • ____ pomaganie •
 ____ chodzić • ____ przec • ____ krzeszenie

wz-, wez-	ws-, wes-

Napisz, od czego zależy pisownia przedrostków *wz-*, *wez-* i *ws-*, *wes-*.

4. Uzupełnij wyrazy literami oznaczającymi spółgłoski, tak aby w każdym słowie wystąpił przedrostek inny niż: *z-*, *s-*, *ś-*, *wz-*, *wez-*, *ws-*, *wes-*.

- ro__czulający
- po__chwytny
- o__legać
- be__sprzeczny
- o__czytać
- na__słuchiwać
- __topić
- prze__święteczny
- __budować
- na__gorliwiec
- ro__dwojenie
- be__apelacyjny
- prze__lodowcowy
- o__mowa
- po__łożyć
- o__stawić

Przeczytaj głośno uzupełnione wyrazy. Dlaczego pisownia wielu z nich różni się od wymowy? Wypisz te słowa i wyjaśnij zachodzące w nich zjawisko fonetyczne.

5. Uzupełnij tabelę – dopisz do podanych przedrostków odpowiednie wyrazy.

Pisownia zgodna z wymową	Pisownia niezgodna z wymową
z _____	z _____
w _____	w _____
ob _____	ob _____
od _____	od _____
roz _____	roz _____
bez _____	bez _____

6. Uzupełnij podany tekst literami oznaczającymi spółgłoski.

Wokół nas ro__taczało się be__kresne pustkowie. Gdzieniegdzie widać było
__czerniałe kępy krzewów, a także pojedyncze __murszałe drzewa, o__rośnięte
porostami. Po__porucznik, we__tchnąwszy, o__sunął od siebie manierkę z wodą.
– Zapasy żywności są już tylko na__zwyczaj miłym w__pomnieniem – __twierdził,
__ciągając na siebie nasze spojrzenia. – Jeśli nie chcemy __czeznać na tym
pustkowie z głodu, musimy przed w__chodem słońca o__naleźć jakąś ludzką
siedzibę. __stawajcie i ruszajmy w drogę.

Chociaż początkowo w__branialiśmy się przed dalszym marszem, teraz
__potulnieliśmy, __tłumiliśmy gniew i ze __ciśniętymi sercami po__nieśliśmy się
z ziemi. Instynkt samozachowawczy po__powiadał nam, że powinniśmy
be__dyskusyjnie po__porządkować się ro__kazom młodego oficera.

Uproszczenia grup spółgłoskowych

1. Przeczytaj głośno podane wyrazy. Podkreśl w nich grupy spółgłoskowe, a następnie otocz kółkiem te z nich, w których uproszczenie nie będzie błędem.

• religioznawstwo	• wzniósłszy
• pierwszoklasista	• sześćdziesiąt
• trzeba	• zgorzkniały
• kładł	• wytrzeszcz
• Pawlikowska-Jasnorzewska	• rzemieślnik
• drogocenny	• drzewostan

2. Zapisz wyrazy, które niektórzy wymawiają w podany sposób.

• [japko] – _____	• [pomyśny] – _____
• [zmars] – _____	• [żeszok'i] – _____
• [polegszy] – _____	• [szejset] – _____
• [znastfo] – _____	• [zjatszy] – _____

Czy taka wymowa podanych wyrazów jest poprawna? Czy te słowa można wymówić inaczej? Jeśli tak, to w jaki sposób?

3. Który słownik (lub słowniki) może pomóc Ci odpowiedzieć na pytania z poprzedniego ćwiczenia?

- Słownik synonimów.
- Słownik poprawnej polszczyzny.
- Słownik frazeologiczny.
- Słownik języka polskiego.
- Słownik polszczyzny potocznej.

4. Sprawdź w jednym ze słowników wybranych w poprzednim ćwiczeniu, jak można wymawiać podane słowa.

ziarnko – [_____]

dziewięćdziesiąt – [_____]

pierwszy – [_____]

warszawski – [_____]

piętnaście – [_____]

językoznawstwo – [_____]

krwiodawstwo – [_____]

garncarski – [_____]

lekkomyślny – [_____]

Strzałkowski – [_____]

Od czego zależą ewentualne różnice w wymowie?

5. Przeczytaj głośno i wyraźnie podane niżej zdania. Wypisz wyrazy, w których uproszczenie grup spółgłoskowych nie będzie błędem. Podkreśl te grupy.

A. W roku tysiąc siedemset dziewięćdziesiątym czwartym wybuchło powstanie kościuszkowskie.

B. Janek przywiózł z wakacji sześćdziesiąt pięć muszelek.

C. Wuj Ani jest pierwszorzędnym rzemieślnikiem, więc wszyscy bardzo go cenią.

D. Mój brat w czasie Wigilii zjadł trzydzieści trzy uszka z grzybami.

E. Spostrzegłszy pomyłkę, Grzegorz najpierw zamarł z przerażenia, ale opanowawszy się, szybko przeszedł do działania.

F. Na zakończenie porannego spaceru mama podała lekki poczęstunek: owoce, ciasto i sok jabłkowy.

G. Jesienny zmierzch zaczął już otulać swym miękkim światłem łąkę i las.

6. Poniżej przedstawiono kilka przykładów, które często służą aktorom jako ćwiczenie dykcji. Przeczytaj je głośno, bardzo starannie wymawiając wszystkie głoski. Czy potrafisz przeczytać te zdania wyraźnie i szybko?

A. Gdy nadszedł zmierzch, pierwszego w lesie zagryzł zwierz, bez śladu drugi w gąszczach szczeł, a tylko trzeci z Czechów trzech osiągnął marzeń kres.

B. Czteryśta pięćdziesiąt pięć tysięcy sześćset czterdzieści pięć.

C. Trzysta dziewięćdziesiąt sześć tysięcy pięćset trzydzieści trzy.

D. Trzeba wyjąć z drzewa trzydzieści trzy trzcinowe strzały.

E. Przeleciały trzy pstre przepiórzyce przez trzy pstre kamienice.

F. Tracz tarł tarcicę takt w takt, jak takt w takt tarcicę tartak tarł.

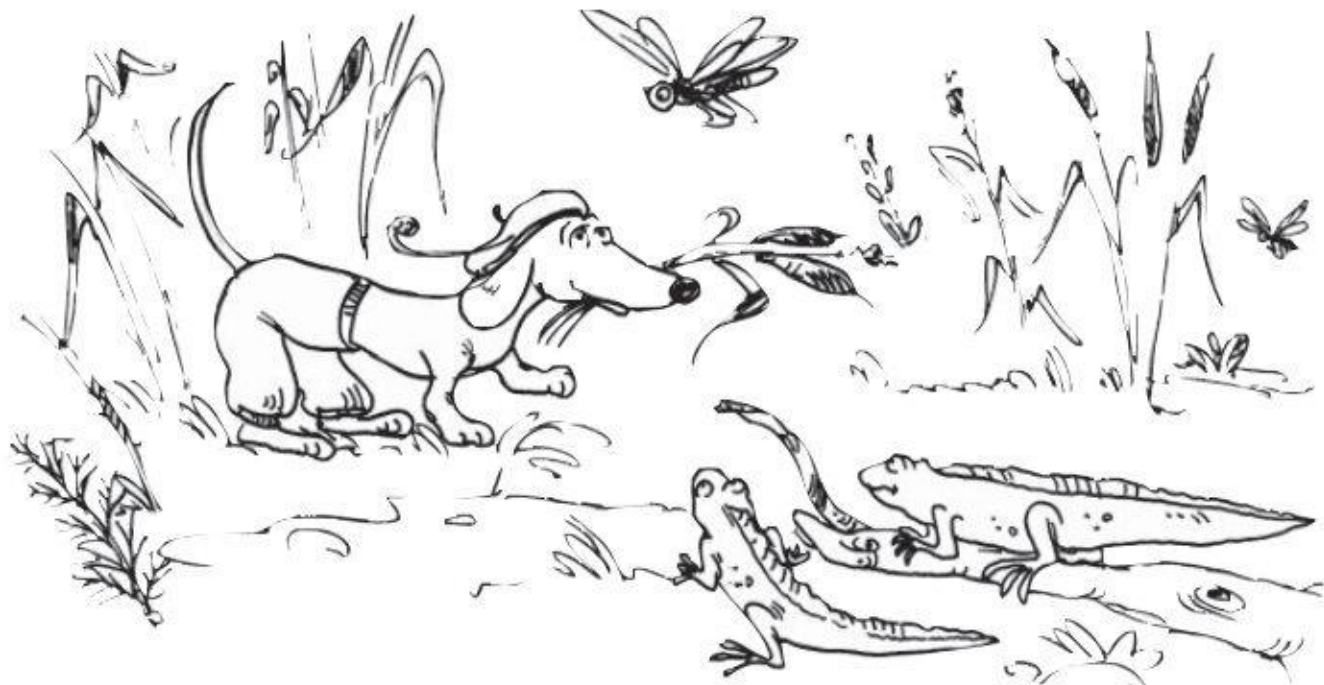
7. Teraz spróbuj szybko i poprawnie przeczytać dwa utwory *Wierszyków łamiących języki* Małgorzaty Strzałkowskiej.

Bąk

Spadł bąk
na strąk,
a strąk
na pąk.
Pękł pąk,
pękł strąk,
a bąk się zląkł.

Jamnik

W grząskich trzcinach i szuwarach
kroczy jamnik w szarawarach,
szarpie kłacza oczeretu
i przytracza do beretu,
ważkom pęki skrzypu wręcza,
traszkom suchych trzcin naręcza,
a gdy zmierzchać się zaczyna,
z jaszczurkami sprzeczkę wszczyna,
po czym znika w oczerecie
w szarawarach i berecie...

Akcent wyrazowy

- 1.** Podane wyrazy pogrupuj na rodzime i zapożyczone, a następnie wpisz do tabeli z podziałem na sylaby. Podkreśl sylaby akcentowane. Uzupełnij wniosek pod tabelą.

polityka • epika • grosika • zatyka • Ameryka • filmoteka •
 chochlika • ekonomika • Afryka • lingwistyka • przemyska •
 Kazika • statystyka • botanika • bijatyka

Wyrazy rodzime	Wyrazy zapożyczone

Wyrazy zapożyczone zakończone na *-yka*, *-ika* akcentujemy _____

- 2.** Podane wyrazy podziel na sylaby. Sprawdź w słowniku poprawnej polszczyzny, jak powinno się je akcentować. Podkreśl sylaby akcentowane. Wyrazy akcentowane inaczej niż na przedostatniej sylabie wpisz do zeszytu kolorowym długopisem.

• nauka – _____	• oficer – _____
• maksimum – _____	• muzeum – _____
• ryzyko – _____	• wizyta – _____
• kapitan – _____	• repertuar – _____
• ekipa – _____	• kryterium – _____
• prezydent – _____	• uniwersytet – _____
• liceum – _____	• technikum – _____
• opera – _____	• atmosfera – _____

3. Niżej podano peryfrazy (opisy, omówienia) pewnych wyrazów. Napisz, jakie to wyrazy, i podkreśl w nich sylabę akcentowaną.

Peryfrazja	Wyraz
wielokierunkowa wyższa uczelnia techniczna o poziomie uniwersyteckim	p_____
ćwiczenia wykonywane w celu uzyskania ogólnej sprawności fizycznej	g_____
forma czynnego wypoczynku, obejmująca wycieczki piesze, kajakowe, samochodowe itp.	t_____
badacz, znawca historii	h_____
wynik mnożenia $2 \cdot 400$	o_____
wyraz dźwiękonaśladowczy	o_____
szkoła ponadpodstawowa, której ukończenie uprawnia do tytułu technika	t_____
2. osoba 1m trybu przypuszczającego czasownika <i>powiedzieć</i>	p_____ p_____
1. osoba 1m czasu przeszłego czasownika <i>wyść</i>	w_____ w_____
wiedza tłumacząca jakąś dziedzinę zjawisk, w odróżnieniu od praktyki, na podstawie której jest formułowana	t_____

4. Odmień pisemnie trzy czasowniki w następujących formach:

A. w liczbie mnogiej czasu przeszłego,

B. w liczbie pojedynczej trybu przypuszczającego,

C. w liczbie mnogiej trybu przypuszczającego.

Zaznacz sylaby akcentowane. Przeczytaj głośno zapisane wyrazy, dbając o poprawne akcentowanie.

A. _____

B. _____

C. _____

- 5. Przeczytaj głośno podany tekst i znajdź w nim wyrazy, w których nie akcentujemy drugiej sylaby od końca. Podkreśl w tych wyrazach sylabę akcentowaną.**

Kiedy zaliczyliśmy klasówki z historii, matematyki, fizyki i botaniki, nareszcie mogliśmy odetchnąć z ulgą. Mieliśmy wrażenie, że nasi nauczyciele wyczerpali już repertuar w zakresie sprawdzania naszej wiedzy przed końcem semestru. Chociaż wszyscy ciągle nam przypominali, że to najważniejszy rok nauki w szkole podstawowej (jakbyśmy sami o tym nie wiedzieli), zdecydowanie woleliśmy zająć się planowaniem ostatniej wycieczki. Pomyśleliśmy sobie, że ciekawie byłoby pojechać w góry. Moglibyśmy odwiedzić okolice, w których jeszcze nie byliśmy, odetchnąć naprawdę świeżym powietrzem, podjąć ryzyko zdobycia najwyższych szczytów, miło spędzić czas w przyjaznej atmosferze i przede wszystkim – odpocząć! W końcu podstawówka to nie uniwersytet i jakaś przerwa nam się należy. Nawet nasza wychowawczyni, która kiedyś uczyła informatyki na politechnice, całkowicie się z nami zgadza!

- 6. Przekształć podane zdania – przestaw ruchome końcówki czasu przeszłego i trybu przypuszczającego. Podkreśl sylaby akcentowane w podanych i przekształconych czasownikach. Przeczytaj głośno wszystkie zdania, poprawnie akcentując wyrazy.**

A. My przyjechaliśmy niedawno.

B. Wy znakomicie ustawiliście namioty.

C. My chcielibyśmy przygotować posiłek.

D. Janek chętnie rozpaliby ognisko.

E. Może chłopcy poszliby nazbierać chrustu?

F. Dziewczyny zajęłyby się rozpakowaniem zapasów.

G. Jeśli zaraz wzięlibyśmy się do roboty, szybko skończylibyśmy i moglibyśmy nareszcie odpocząć.

- 7.** Napisz kilka zdań na temat *Gdybym był / była prezydentem* (albo dyrektorem szkoły, swoim ojcem lub swoją matką, milionerem – do wyboru). Podkreśl sylaby akcentowane w czasownikach trybu przypuszczającego. Następnie przeczytaj na głos swoją pracę, pamiętając o poprawnym akcentowaniu.

- 8.** W polszczyźnie istnieją wyrazy, które nie mają samodzielnego akcentu i łączą się w całość akcentową z wyrazem sąsiednim. Znajdź takie zestroje akcentowe w podanym tekście. Wypisz wyrazy nieakcentowane i ustal, jakie to części mowy.

Po obiedzie poszedł do księgarni. Długo szukał książki pod intrygującym tytułem *Mały i mniejszy*. W końcu sprzedawca powiedział mu, że jej jeszcze nie ma, ale już ją zamówił. Trudno, pomyślał, przyjdę za dwa dni. Na pewno nie zrezygnuję!

- 9.** Przyjrzyj się zestrojom akcentowym wyróżnionym pochyłą czcionką. Podkreśl w nich sylaby akcentowane.

„Aurora” była pierwszym w *tym roku* parowcem, płynącym z Północy. Na pokładzie jej *łoczyli się* poszukiwacze złota, *którym się tu powiodło*, i *tacy*, którym się nie powiodło, wszyscy zaś równie gorąco pragnęli *wydostać się* z tego kraju, *jak kiedyś tu śpieszyli*.

J. London, *Biały Kieł*, tłum. A. Przedpeńska-Trzeciakowska

- 10.** Ułóż pięć zdań z podanymi czasownikami w dowolnej osobie liczby pojedynczej i czasie teraźniejszym. Podkreśl sylaby akcentowane.

nie widzieć • nie sprzedawać • nie dać • nie mieć • nie chcieć

- 11.** Podaj po trzy przykłady zestrojów akcentowych z przyimkiem, w których akcent pada na przyimek (A), i takich, w których akcent pada na drugi wyraz (B).

A. _____

B. _____

POWTÓRZENIE I UTRWALENIE WIADOMOŚCI Z FONETYKI

ĆWICZENIA DO TEGO ROZDZIAŁU MOGĄ TAKŻE SŁUŻYĆ DO SAMODZIELNEGO POWTARZANIA I UTRWALANIA MATERIAŁU, DLATEGO DO KAŻDEGO Z NICH PODANO ODPOWIEDZI (s. 31).

- 1.** Podziel podane wyrazy na litery, głoski i sylaby. Podkreśl sylaby otwarte. Zaznacz kolorem *í* niezgłoskotwórcze.

Wyraz	Litery	Głoski	Sylaby
brzydal			
ślizgawica			
szczodrobliwy			
mieszkaniec			
brzuch			
dźwig			
mitologia			
gąsior			
Małgosia			
wieczór			

- 2.** Podaj własne przykłady wyrazów, w których:

A. liczba głosek jest taka sama jak liczba liter;

B. liczba głosek jest mniejsza niż liczba liter.

A. _____

B. _____

Ze swoich przykładów wypisz pary liter oznaczających jedną głoskę.

3. Rozstrzygnij, które z podanych zdań są prawdziwe, a które – fałszywe. Zakreśl TAK dla zdań prawdziwych, a NIE – dla fałszywych.

A. Wszystkie samogłoski są dźwięczne.	TAK / NIE
B. Wszystkie samogłoski są twarde.	TAK / NIE
C. Wszystkie dźwięczne spółgłoski ulegają ubezdźwięcznieniu w wygłosie.	TAK / NIE

4. Zaznacz wyrazy, w których mogą zachodzić różnice między pisownią a wymową. Zastanów się, z jakiego zjawiska fonetycznego wynika ta rozbieżność, a następnie wykonaj polecenia A–C.

berbeć • gruszka • ślimaczek • szalik • kładł • drucik • prośba •
 malutki • zasadzka • krzesło • staw • skorupka • koronka •
 brzytwa • uczniowski • myślnik • strzelnica • sześćdziesiąt • wstyd

- A. Wypisz słowa, w których zachodzą upodobnienia pod względem dźwięczności. Podaj nazwy tych upodobnień i zaznacz strzałkami ich kierunek.

- B. Wypisz wyrazy, w których może dojść do uproszczenia grupy spółgłoskowej. Podkreśl spółgłoski mogące ulec uproszczeniu.

- C. Jakie jeszcze różnice między pisownią a wymową dostrzegasz w podanych wyrazach? Wypisz odpowiednie słowa i podaj nazwy zachodzących w nich zjawisk fonetycznych (innych niż wskazane w poleceniach A i B).

5. Wskaż wyrazy, których wymowa jest albo może być niezgodna z pisownią. Wyjaśnij przyczyny tych rozbieżności i podaj nazwy odpowiednich zjawisk fonetycznych. Tam, gdzie nie ma różnicy między pisownią a wymową, postaw kreskę.

Masyw Centralny – _____

przejście – _____

legowisko świstaków – _____

droga pod górę – _____

mozolna wędrówka – _____

nad potokiem – _____

pomyślne zakończenie – _____

odpoczynek w schronisku – _____

6. Wstaw brakujące litery oznaczające spółgłoski.

• ro__poczęcie	• __towarzystwo
• be__graniczny	• ro__brojenie
• __stawiennictwo	• wojewó__ki
• po__koszulek	• dowó__two
• na__słuchiwać	• studen__ki
• __cielić	• be__czelny
• __pułłować	• __cieniować
• __czerniały	• o__stukać
• o__prężenie	• w__trzemieźliwość
• w__niosły	• w__dłuż
• w__koczyć	• __cisnąć
• __tłumiony	• __chamieć
• __szarzyć	• __mrużyć
• __harmonizować	• __kutek

7. Podane wyrazy i związki wyrazowe podziel na sylaby. Podkreśl zgłoski akcentowane.

poszukiwaliśmy – _____

znaleźli – _____

mielibyście – _____

akcent – _____

gramatyka – _____

uczeń – _____

fonetyka – _____

przed testem – _____

nie powtórzyliście – _____

umiałbym – _____

umiałabym – _____

zrezygnowalibyście – _____

nie stój – _____

ubieraj się – _____

pożycz mi – _____

uniwersytet – _____

dziewięćset – _____

choreografia – _____

mimika – _____

fantazja – _____

technikum – _____

liceum – _____

studium – _____

pięćdziesiąt – _____

metafora – _____

psychologia – _____

ryzyko – _____

eksperymentalny – _____

po południu – _____

8. Przeczytaj podany tekst, a następnie wykonaj związane z nim zadania.

Lig trzymał dzikie zwierzę za rogi. (1) Stopy jego zaryły się wyżej kostek w piasek, grzbiet wygiął mu się jak łuk napięty, głowa schowała się między barki, na ramionach mięśnie wystąpiły tak, iż skóra niemal pękała pod ich parciem, lecz osadził byka na miejscu. (2)

H. Sienkiewicz, *Quo vadis*

A. Napisz, ile jest głosek w wyrazie *ramionach*.

B. Napisz, ile jest liter oznaczających głoski nosowe w pierwszym zdaniu.

C. Ze zdania (1) wypisz wyrazy, w których występują same głoski dźwięczne.

D. Ze zdania (1) wypisz wyraz, w którym występuje upodobnienie wewnątrzwyrazowe. Podaj nazwę tego upodobnienia i zaznacz strzałką jego kierunek.

E. Ze zdania (2) wypisz wszystkie możliwe upodobnienia międzywyrazowe. Zaznacz strzałkami ich kierunki.

F. Wskaż właściwe dokończenie zdania.

W wyrazie *grzbiet* litera *i* jest

- jedynie znakiem zmiękczenia głoski *b*.
- jedynie znakiem graficznym samogłoski.
- znakiem zmiękczenia głoski *b* oraz znakiem graficznym samogłoski.
- znakiem pełniącym funkcję zgłoskotwórczą.

G. Z podanych wyrazów wypisz głoski miękkie.

• Lig – _____	• dzikie – _____
• zwierzę – _____	• piasek – _____
• wystąpiły – _____	• niemal – _____

H. Wypisz z tekstu wyrazy, które nie mają samodzielnego akcentu.

I. Poszukaj w tekście zestrojów akcentowych i zaznacz w nich sylaby akcentowane.

Odpowiedzi

Ćwiczenie 1.

Litery	Głoski	Sylaby
b-r-z-y-d-a-l	[b-rz-y-d-a-l]	<u>brzy</u> -dal
ś-l-i-z-g-a-w-i-c-a	[ś-l'-i-z-g-a-w'-i-c-a]	śliz- <u>ga</u> - <u>wi</u> -ca
s-z-c-z-o-d-r-o-b-l-i-w-y	[sz-cz-o-d-r-o-b-l'-i-w-y]	<u>szczo</u> - <u>dro</u> - <u>bli</u> -wy
m-i-e-s-z-k-a-n-i-e-c	[m'-e-sz-k-a-ń-e-c]	miesz- <u>ka</u> -niec
b-r-z-u-c-h	[b-rz-u-ch]	brzuch
d-ż-w-i-g	[dż-w'-i-k]	dźwig
m-i-t-o-l-o-g-i-a	[m'-i-t-o-l-o-g'-a]	<u>mi</u> - <u>to</u> - <u>lo</u> -gia
g-ą-s-i-o-r	[g-ą-ś-o-r]	<u>gą</u> -sior
M-a-ł-g-o-s-i-a	[m-a-ł-g-o-ś-a]	<u>Mał</u> -go-sia
w-i-e-c-z-ó-r	[w'-e-cz-ó-r]	<u>wie</u> -czór

Ćwiczenie 3.

Prawdziwe jest tylko zdanie A.

Ćwiczenie 4.

A.

Udźwięcznienie wewnątrzwyrazowe wsteczne występuje w wyrazie *prośba*.

Ubezdźwięcznienie wewnątrzwyrazowe postępowe występuje w wyrazach: *krzesło*, *brzytwa*, *strzelnica*.

Ubezdźwięcznienie wewnątrzwyrazowe wsteczne występuje w wyrazach: *zasadźka*, *wstyd*.

B.

Uproszczenie grupy spółgłoskowej występuje w wyrazach: *myślnik*, *kładł*, *uczniowski*, *sześćdziesiąt*.

C.

Ubezdźwięcznienie w wygłosie występuje w wyrazach *staw*, *wstyd*.

Ćwiczenie 5.

Masyw Centralny – ubezdźwięcznienie międzywyrazowe wsteczne

przejście – ubezdźwięcznienie wewnątrzwyrazowe postępowe

świstaków – ubezdźwięcznienie wewnątrzwyrazowe postępowe, ubezdźwięcznienie w wygłosie

wędrówka – ubezdźwięcznienie wewnątrzwyrazowe wsteczne, wymowa *en* zamiast *ę*

pomyślne – uproszczenie grupy spółgłoskowej

nad potokiem – ubezdźwięcznienie międzywyrazowe wsteczne

odpoczynek – ubezdźwięcznienie wewnątrzwyrazowe wsteczne

w schronisku – ubezdźwięcznienie międzywyrazowe wsteczne

Ćwiczenie 6.

rozpoczęcie, bezgraniczny, wstawiennictwo, podkoszulek, nadśłuchiwać, wcielić, spudłować, szerniały, odprężenie, wzniosły, wskoczyć, stłumiony, zszarzyć, zharmonizować, stowarzyszenie, rozbrojenie, wojewódzki, dowództwo, studencki, bezczelny, ścieniować, odstukać, wstrzemięźliwość, wzdłuż, ścisnąć, schamieć, zmrużyć, skutek

Ćwiczenie 7.

po-szu-ki-wa-li-śmy, zna-le-źli, mie-li-by-ście, ak-cent, gra-ma-ty-ka, u-czeń, fo-ne-ty-ka, przed tes-tem, nie po-wtó-rzy-li-ście, u-miał-bym, u-mia-ła-bym, zre-zy-gno-wa-li-by-ście, nie stój, u-bie-raj się, po-życz mi, u-ni-wer-sy-tet, dzie-więć-set, cho-re-o-gra-fia, mi-mi-ka, fan-ta-zja, tech-ni-kum, li-ce-um, stu-dium, pięć-dzie-siąt, me-ta-fo-ra, psy-cho-lo-gia, ry-zy-ko, eks-pe-ry-men-tal-ny, po po-łu-dniu

Ćwiczenie 8.

A. 7

B. 2

C. Lig, zwierzę, za, rogi

D. trzymał – ubezdźwięcznienie wewnątrzwyrazowe postępowe

E. w piasek, grzbiet wygiął

F. jedynie znakiem zmiękczenia głoski b

G. Lig – l'; dzikie – dź, k'; zwierzę – w'; niemal – ń; wystąpiły – p'; piasek – p'

H. za, się, w, mu, się, jak, się, na, iż, pod, ich, lecz, na

I.

Lig trzymał dzikie zwierzę za rogi. (1) Stopy jego zaryły się wyżej kostek w piasek, grzbiet wygiął mu się jak łuk napięty, głowa schowała się między barki, na ramionach mięśnie wystąpiły tak, iż skóra niemal pękała pod ich parciem, lecz osadził byka na miejsce. (2)

SPRAWDŹ, ILE POTRAFISZ

JEŚLI ZROBIŁEŚ / ZROBIŁAŚ DOBRZE OKOŁO 80% ĆWICZEŃ UTRWALAJĄCYCH, MOŻESZ UZNAĆ, ŻE NIEŹLE ZNASZ FONETYKĘ. TERAZ ZRÓB SOBIE SPRAWDZIAN, ŻEBY SIĘ PRZEKONAĆ, CZY JEST TAK RZECZYWIŚCIE. OCENI SIĘ WEDŁUG PODANYCH KRYTERIÓW (s. 36). POWODZENIA!

1. Podziel podane wyrazy na litery, głoski i sylaby. Uzupełnij tabelę.

Wyraz	Litery	Głoski	Sylaby
Europa			
kielich			
wczesny			
krążyć			

2. Z podanych wyrazów wypisz litery oznaczające samogłoski.

- wiekuisty – _____
- poniedziałek – _____
- dziwak – _____
- stolik – _____

3. Uzupełnij zapis.

Gdy podniebienie miękkie jest podniesione i przywiera do tylnej ściany jamy gardłowej, powstają głoski _____, np. _____, a kiedy jest opuszczone, powstają głoski _____, czyli _____.

4. Uzupełnij tabelę – dopisz (tam, gdzie to możliwe) odpowiedniki podanych głosek.

Głoska dźwięczna twarda	Głoska dźwięczna miękka	Głoska bezdźwięczna twarda	Głoska bezdźwięczna miękka
	w'		
			ś
r		–	–

5. Z podanych wyrazów wypisz głoski miękkie, nosowe i dźwięczne.

Wyraz	Głoski miękkie	Głoski nosowe	Głoski dźwięczne
ślimak			
dziecię			
słyszają			

6. Zaznacz szereg zawierający wyrazy, w których zaszło ubezdźwięcznienie w wygłosie. Wyjaśnij pisownię tych wyrazów.

A. krzak, krzyk, kształt

C. sad, pieniądz, pójdź

B. Polak, Niemiec, Czech

D. pot, skok, kask

7. W podanych wyrazach zaznacz upodobnienia i podaj ich nazwy.

prośba – _____

przebaczenie – _____

podkopać – _____

8. Uzasadnij pisownię spółgłosek dźwięcznych w podanych wyrazach.

• główka – _____ • próbka – _____

• ciężki – _____ • radca – _____

9. Dopisz odpowiedni przedrostek: *wEZ-*, *WZ-*, *wES-*, *WS-*.

• ____broniony • ____pomóc

• ____latać • ____krzesić

10. Uzupełnij wyrazy literami lub dwuznakami wybranymi spośród podanych: *ś, s, z, c, dz, sz*.

• __cierpieć • be__pieczeństwo • __pokornieć

• studen__ki • ro__kaz • __tworzyć

11. Podkreśl wyrazy, w których uproszczenie grupy spółgłoskowej nie będzie błędem.

sześćdziesiąt • sprzymierzeniec • zgadł • trzeba

12. W podanych wyrazach podkreśl sylaby akcentowane.

uniwersytet • fabuła • wygralibyśmy • stanęliście • powiedzieli •
kronika • agroturystyka • eutanazja • dziewięćset • woleliby

Odpowiedzi

Ćwiczenie 1.

Wyraz	Litery	Głoski	Sylaby
Europa	E-u-r-o-p-a	[e-ł-r-o-p-a]	Eu-ro-pa
kielich	k-i-e-l-i-c-h	[k'-e-l'-i-ch]	kie-lich
wczesny	w-c-z-e-s-n-y	[f-cz-e-s-n-y]	wczes-ny
krążyć	k-r-ą-ż-y-ć	[k-r-ą-ż-y-ć]	krą-żyć

Ćwiczenie 2.

wiekuisty – e, u, i, y

dziwak – i, a

poniedziałek – o, e, a, e

stolik – o, i

Ćwiczenie 3.

ustne, np. a, o, b, s (możesz wymienić wszystkie głoski poza nosowymi); nosowe, czyli ą, ę, m, n, ń

Ćwiczenie 4.

w–w'–f–f'; z–ż–s–ś; r–r' (brak odpowiedników bezdźwięcznych)

Ćwiczenie 5.

Wyraz	Głoski miękkie	Głoski nosowe	Głoski dźwięczne
ślimak	ś, l'	m	l', i, m, a
dziecię	dź, ć	ę	dź, e, ę
słyszają		ą	ł, y, ą

Ćwiczenie 6.

C. np. sad – sadownik, pieniądź – pieniądze; pójdź – pójdziesz

Ćwiczenie 7.

prośba – udźwięcznienie wewnątrzwyrazowe wsteczne

przebaczenie – ubezdźwięcznienie wewnątrzwyrazowe postępowe

podkopać – ubezdźwięcznienie wewnątrzwyrazowe wsteczne

Ćwiczenie 8.

np. głowa, ciężar, próba, rada

Ćwiczenie 9.

wzbroniony, wzlatać, wspomóc, wskrzesić

Ćwiczenie 10.

ścierpieć, studencki, bezpieczeństwo, rozkaz, spokornieć, stworzyć

Ćwiczenie 11.

sześćdziesiąt, zgadł

Ćwiczenie 12.

uniuwersytet, fabuła, wygralibyśmy, stanęliście, powiedzieli, kronika, agroturystyka, eutanazja, dziewięćset, woleliby

PUNKTACJA

Ćwiczenie 1. – 12 p.

Ćwiczenie 2. – 4 p.

Ćwiczenie 3. – 4 p.

Ćwiczenie 4. – 9 p.

Ćwiczenie 5. – 9 p.

Ćwiczenie 6. – 4 p.

Ćwiczenie 7. – 6 p.

Ćwiczenie 8. – 4 p.

Ćwiczenie 9. – 4 p.

Ćwiczenie 10. – 6 p.

Ćwiczenie 11. – 2 p.

(za zaznaczenie błędnych odpowiedzi
należy odjąć punkty)

Ćwiczenie 12. – 10 p.

RAZEM: 74 p.

OCENA

72–74 p. – ocena celująca

66–71 p. – ocena bardzo dobra

58–65 p. – ocena dobra

49–57 p. – ocena dostateczna

38–48 p. – ocena dopuszczająca

37 p. i mniej – ocena niedostateczna

A large, dark blue, stylized letter 'S' that serves as a background element. It starts at the top left, curves around to the right, then loops back down and to the left, ending in a small flourish at the bottom right.

słownictwo

1. Do podanych wyrazów dopisz po dwa synonimiczne rzeczowniki.

pisarz – _____

inscenizacia – _____

problem – _____

2. Z podanych wyrazów wybierz pary synonimów i zapisz je w wyznaczonym miejscu.

profesjonalizm	spożycie	
----------------	----------	--

konsumpcja	przeciwnik	
------------	------------	--

oponent	sentencia	

los	tesknota	
-----	----------	--

błahy	fatum	
-------	-------	--

aforyzm	lekkoduch	
---------	-----------	--

antrakt	zawodowstwo	
---------	-------------	--

trzykot	nieistotny	
---------	------------	--

filantropia	niepodległość	
-------------	---------------	--

dysputa	zdolności	
---------	-----------	--

nostalgia	dyskusja	
-----------	----------	--

suwerenność	przerwa	
-------------	---------	--

predyspozycje	dobroczynność	
---------------	---------------	--

3. Podziel podane wyrazy na dwie grupy synonimów.

obiektywny • uznaniowy • stronniczy • subiektywny •
 tendencyjny • bezstronny • neutralny • sprawiedliwy

I grupa	II grupa

4. Popraw podany tekst – zastąp wyrazy modne synonimami właściwymi dla języka literackiego.

Tadek to *kompletny oszołom*. Poszliśmy razem do kina na *ekstra* film. *Fantastyczni* aktorzy, muzyka *super*, *odlotowe* zdjęcia – po prostu *odjazd*. A ten *beznadziejny koleś* najzwyczajniej w świecie zasnął! *Zaszokował* mnie. Rozumiem, że się *wyluzował*, ale żeby do tego stopnia?

5. W poniższych zdaniach zastąp czasowniki *iść*, *chodzić* podanymi synonimami.

maszerować • stąpać • posuwać się • dreptać • błąkać się

A. Długo chodziliśmy bez celu po ulicach miasteczka.

B. Szliśmy ostrożnie, aby nikogo nie obudzić.

C. Było zimno, więc chodziliśmy w miejscu dla rozgrzewki.

D. Wszyscy szliśmy równym krokiem.

E. Na grząskim gruncie szliśmy z trudnością.

Porównaj zmodyfikowane przez siebie zdania z ich podstawami. Jaką zauważasz między nimi różnicę?

6. Uzupełnij podany dialog czasownikami – synonimami słowa *powiedzieć*, którego nie możesz użyć ani razu.

Mama oniemiała ze zdziwienia.

– Gdzie zamierzasz trzymać tego psa? – _____.

– Już mu wymościłem poślanie w swoim pokoju – _____ Grześ. –

Tylko zgódź się, żebym go zatrzymał, chociaż na próbę! – _____.

– Ze zwierzętami tak nie można – _____ poważnie mama. –

One nie myślą, że są na próbę. Kiedy psiak już cię pokocha, nie powiesz mu przecież, że próba się nie udała.

– No to pozwól, żeby został z nami na zawsze – _____ dalej Grześ.

– Musimy to przemyśleć – _____ ugodowo mama. – Zaczniemy od tego, że sam zrobisz listę swoich „psich” obowiązków. I zastanowisz się, czy chcesz im podołać.

– Mamusiu! Jesteś kochana! – _____ syn. – Zobaczysz, że sobie poradzę! Zobaczysz!

– Trzymam kciuki – _____ mama sceptycznie.

7. Popraw podany tekst – zastąp wszystkie powtórzenia synonimami, w tym zaimkami (przekreśl wyraz, który chcesz zastąpić, i zapisz nad nim odpowiedni wyraz bliskoznaczny).

Powieść *Quo vadis* została napisana przez Henryka Sienkiewicza w 1896 roku. Dziewięć lat później Sienkiewicz został m.in. za tę powieść uhonorowany Nagrodą Nobla. Powieść ta stała się wielkim sukcesem i wydarzeniem literackim w skali światowej. Powieść została przetłumaczona na ponad czterdzieści języków.

Tytuł powieści został zaczerpnięty przez Sienkiewicza z tradycji chrześcijańskiej, według której pytanie *Quo vadis, Domine?* (Dokąd idziesz, Panie?) zadał spotkanemu po drodze Chrystusowi Święty Piotr, kiedy uciekał z Rzymu przed prześladowaniami. Kiedy Święty Piotr dowiedział się, że Chrystus wyrusza do Rzymu, by go zastąpić – wrócił do Rzymu i zginął za wiarę.

Antonimy

1. Dopisz antonimy do podanych wyrazów. Napisz, jakie to części mowy.

A. _____

- łagodnie – _____
- cicho – _____
- krótko – _____
- śmiało – _____
- rzadko – _____
- dobrze – _____

B. _____

- przyjaciel – _____
- dzień – _____
- nagroda – _____
- bohaterstwo – _____
- wolność – _____
- początek – _____

C. _____

- ubrany – _____
- przyjęty – _____
- kupiony – _____
- błyszczący – _____
- grzejący – _____
- zapomniany – _____

D. _____

- nakryć – _____
- szyć – _____
- czuwać – _____
- karać – _____
- zasypiać – _____
- gasić – _____

2. Do podanych rzeczowników dopisz po dwa przymiotniki o przeciwstawnych znaczeniach.

	muzyka	
	jedzenie	
	koledzy	
	koleżanki	
	Anka	
	mój prezent	
	atmosfera	
	zabawa	

Napisz dwie wymyślone relacje z urodzin Anki. W pierwszej wystąp jako gość zachwycony przyjęciem, w drugiej – jako gość bardzo niezadowolony. Wykorzystaj wyrażenia z pierwszej części ćwiczenia. Możesz oczywiście użyć ich w dowolnej kolejności.

A. _____

B. _____

3. Dopisz odpowiednie antonimy do podanych przymiotników, by wykazać ich wieloznaczność. Każdego określenia możesz użyć tylko raz.

A. prosta droga – _____

proste ćwiczenie – _____

prosty kręgosłup – _____

B. surowy nauczyciel – _____

surowy kartofel – _____

surowe warunki – _____

C. stary chleb – _____

stary człowiek – _____

stary sweter – _____

4. Przekształć podany tekst tak, aby informował o pozytywnej ocenie przedstawianych okoliczności. Użyj antonimów.

Bardzo się martwię z powodu przeprowadzki. Przenosimy się do ciasnego, używanego mieszkania w starej kamienicy. Już sama klatka budzi odrazę – jest mała, ciemna i brudna, ma niski sufit i wąskie schody. W sąsiedztwie mieszkają sami starsi ludzie, więc na pewno nie znajdę dla siebie towarzystwa. Okolica też jest nieprzyjemna, brakuje parków i ścieżek rowerowych. Uschnę tam z nudów!

5. Napisz po dwa zdania – jedno przeczące drugiemu – na temat: oglądania telewizji (A) oraz sprzątanía mieszkania (B). Zastosuj antonimy.

A. _____

B. _____

6. Jak powinny brzmieć poniższe związki frazeologiczne? Popraw błędy – zastąp niewłaściwe wyrazy ich antonimami.

A. odlewać oliwy od ognia – _____

B. przelewać z pełnego w próżne – _____

C. mieć za krótki język – _____

D. być ósmym paskudstwem świata – _____

E. siedzieć z rozłożonymi rękami – _____

F. wyważać zamknięte drzwi – _____

G. śmiać się jak bóbr – _____

H. nie zostawić mokrej nitki – _____

Homonimy

1. Do środkowej kolumny wpisz wyrazy, które odpowiadają znaczeniom podanym w lewej i prawej rubryce.

hebluje	<i>struga</i>	mała rzeczka, potoczek
wysoka budowla		sprzęt grający
część pojazdu		obok, w pobliżu
rodzaj pocisku		owoc południowy
kołysać		zmyślać
instrument Wojskiego		kartka ma cztery
trafny		związany z cłem
pojazd kosmiczny		do gry w tenisa
podrzeć		uprowadzić
kłoda		zabawa taneczna

2. Udowodnij, że wyrazy z ramki to homonimy. W tym celu ułóż z każdym z nich po dwa zdania wykazujące różnicę znaczeń. Który słownik może Ci pomóc w wykonaniu tego ćwiczenia? Zaznacz poprawną odpowiedź.

babka • dojrzeć • boks • cera • staw • rola • śmieć • serwis •
ranny • rząd • para • liczyć

- A. Słownik języka polskiego.
B. Słownik polszczyzny potocznej.
C. Słownik frazeologiczny.
D. Słownik wyrazów bliskoznacznych.
E. Słownik wyrazów obcych.

- _____
- _____

- _____

- _____

- _____

- _____

- _____

- _____

- _____

- _____

- _____

- _____

3. Poniższe wyrazy są homonimami. Podaj po trzy znaczenia każdego z nich. Skorzystaj z odpowiedniego słownika.

A. wywiad – _____

B. stopa – _____

C. grać – _____

4. Przeczytaj podane fraszki. Na czym polega zawarty w nich dowcip?

Złe wróżby

Żle wróżysz mi, jaśminie,
Bo wróżysz mi: Jaś minie.

J. Sztaudynger

Pomówienia

To są nieczne domniemania,
Że przychodzi do mnie Mania.

T. Gicgier

Samopoczucie

Każda ważka
Czuje się ważka.

J. Sztaudynger

Dobra żona

Żona mi odpowiada,
Bo mi nie odpowiada.

J. Sztaudynger

5. Spróbuj napisać własną fraszkę, dotyczącą życia Twojej klasy lub szkoły. W utworze wykorzystaj zjawisko homonimii.

Związki frazeologiczne

1. Ułóż zdania, w których wykażesz, że rozumiesz znaczenie podanych związków frazeologicznych.

- z wypiekami na twarzy

- z bijącym sercem

- na miękkich nogach

- skóra komuś cierpnie

- jak na skrzydłach

- mieć serce z kamienia

- komuś jest ciężko na sercu

- serce się kraje

- coś komuś leży na sercu

2. Dopisz brakujące wyrazy w podanych związkach frazeologicznych. Wyjaśnij, o jakim uczuciu mowa.

_____ spadł komuś z serca	— _____
głos uwiązł _____	— _____
_____ jak płótno	— _____
ciarki przeszły _____	— _____
włosy _____ dęba	— _____
serce podeszło _____	— _____
_____ w nim zawrzała	— _____
mieć skrzydła _____	— _____
być w _____ niebie	— _____
trzymać _____ na wodzy	— _____

3. Uzupełnij podane zdania. Obok każdego z nich napisz, jakie uczucia opisuje.

A. Jurek i Witek darli ze sobą _____.

B. Spłakałam się jak _____.

C. Wprost odchodziłam od _____.

D. Wydarzenia minionego dnia spędzały mi _____ z powiek.

E. Wyglądasz, jakbyś się bał własnego _____.

F. Uczucie do rudej Ewki odebrało mu _____.

G. Patrzył na świat przez różowe _____.

H. Utopiłby człowieka w tyżce _____.

I. Chciałem się zapaść pod _____.

J. Nie mogła wykrztusić ani _____.

4. Połącz podane czasowniki z rzeczownikami z ramki, aby powstały związki frazeologiczne opisujące uczucia. Skorzystaj ze wzoru.

WZÓR: pękać z dumy, ze śmiechu, ze złości

radość • wstyd • strach • przygnębienie • melancholia •
tęsknota • zazdrość • złość • gniew • ciekawość

najeść się _____

zzielenieć _____

spalić się _____

popaść w _____

skakać _____

umierać _____

wybuchnąć _____

tłumić _____

5. Wybierz pięć wyrazów spośród podanych. Ze słownika frazeologicznego wypisz jak najwięcej związków z tymi wyrazami opisujących emocje. Obok zapisz, jakie to emocje.

nos • ramiona • nogi • ucho • oczy • ręce • kolana •
broda • głowa • włosy

6. Uzupełnij zdania poprawnymi związkami frazeologicznymi. Wybierz właściwy wyraz spośród synonimów podanych w nawiasie i zapisz go w odpowiedniej formie gramatycznej.

- A. Dosyć uzalania się nad sobą – weź się w _____. (ręka, garść, dłoń)
- B. Naprawdę nie wiem, co na to powiedzieć – zabiłeś mi _____.
(gwóźdź, ćwiek, hak)
- C. Wcale mi się to nie podoba, ale muszę robić dobrą minę do _____.
_____. (zła gra, nieudana zabawa, kiepski występ)
- D. Nie lubię, kiedy robisz z siebie _____. (lala, pajac, kukła)
- E. Nareszcie znaleźliśmy wyjście z tego błędnego _____. (koło, krąg, okrąg)
- F. Nie wyciągaj ode mnie pieniędzy, bo niedługo puścisz mnie z _____.
(siatki, torby, worki)
- G. Spójrzcie na Mariusza! Wyrósł z niego _____ (chłop, facet, mężczyzna) na schwał.
- H. Powinnaś trochę popracować nad pozytywnym myśleniem. Niepotrzebnie szukasz _____ (szpara, rysa, dziura) w całym.
- I. Jemu nie można ufać – na dwóch _____ (krzesło, stołek, fotel) siedzi i myśli tylko o własnej korzyści.
- J. Policjant złapał nas na gorącym _____ (wybryk, uczynek, postępек), gdy przebiegaliśmy przez jezdnię w niedozwolonym miejscu.

7. Uzupełnij związki frazeologiczne, aby odpowiadały podanym znaczeniom.

- z podniesionym _____ – odważnie
- bez _____ – otwarcie
- myśleć o _____ – marzyć
- nabrać _____ – milczeć
- bujać w _____ – fantazjować
- zbijać _____ – próżnować
- leżeć _____ – leniuchować
- w gorącej _____ – niecierpliwy
- bez grosza _____ – ubogi

Treść i zakres znaczeniowy wyrazu

1. Przeczytaj wypowiedzi nastolatków należących do tego samego klubu sportowego i trenujących tę samą konkurencję. Która wypowiedź daje najdokładniejszą informację o tym, jaka to konkurencja? Dlaczego?

Kocham sport, który uprawiam. Często po treningu bołą mnie nogi, ale się tym nie martwię.

Zawsze biegałem szybciej niż rówieśnicy. Dlatego wstąpiłem do klubu sportowego i trenuję bieganie.

Trener namówił mnie na uprawianie lekkoatletyki. Teraz mam ogromną satysfakcję, bo osiągam coraz lepsze wyniki.

Jestem wręcz stworzony do sprintu. Mam duże szanse na medal w zbliżających się zawodach.

2. Na podstawie ćwiczenia 1. zaobserwuj różnice między treścią a zakresem znaczeniowym wyrazu, a następnie samodzielnie zredaguj słownikowe definicje podanych słów.

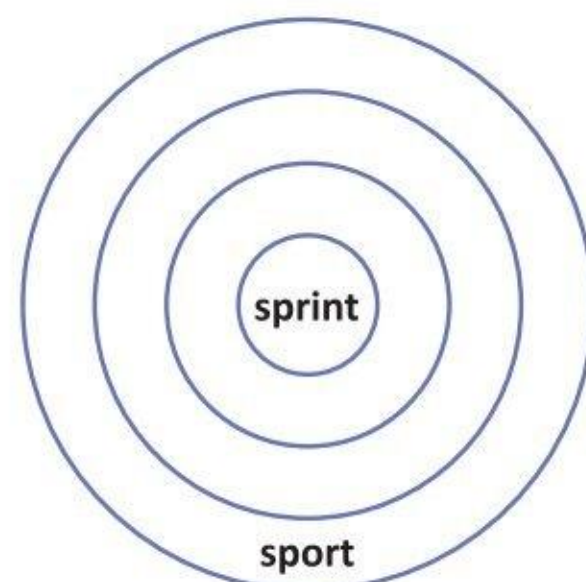
sport – _____

lekkoatletyka – _____

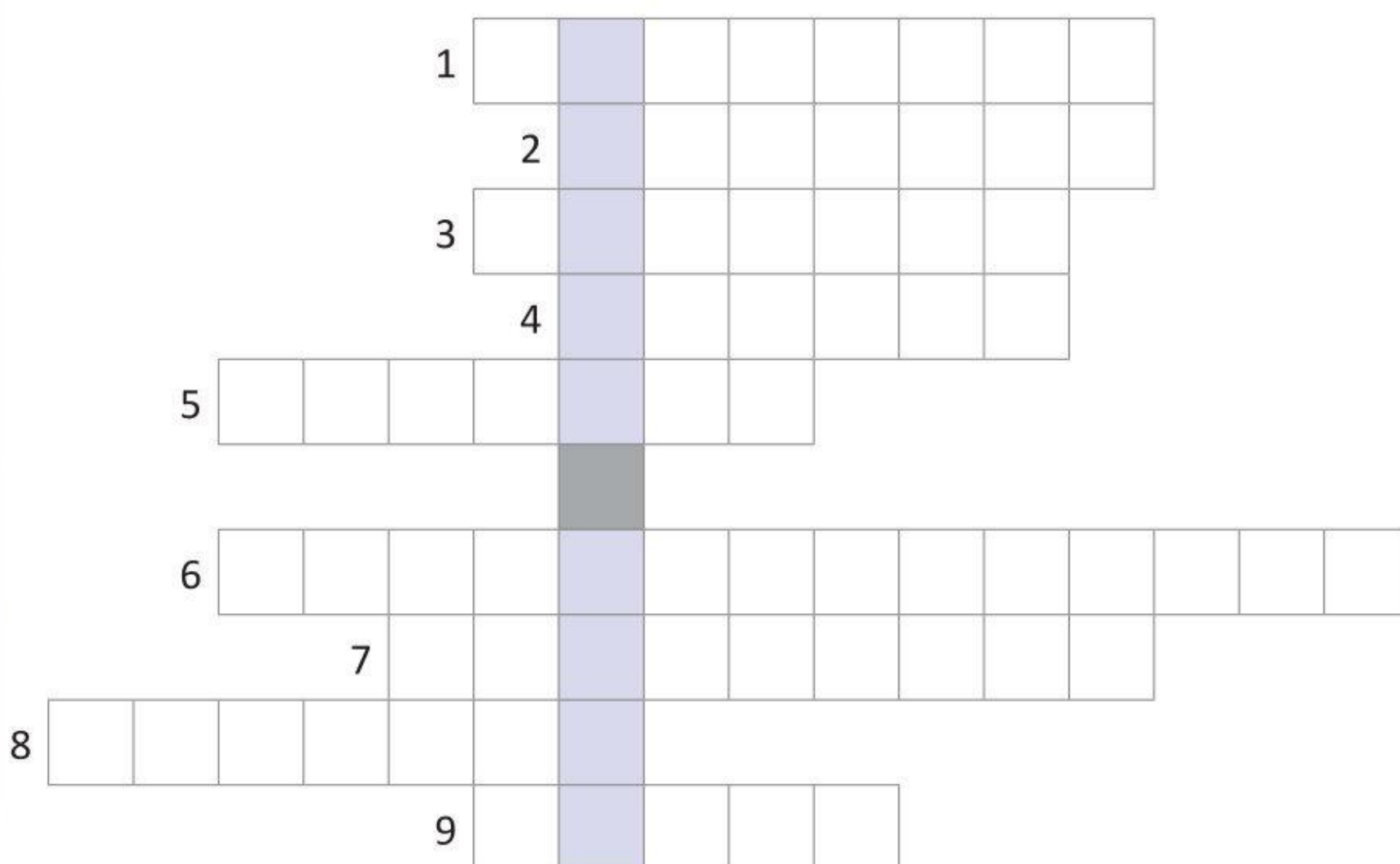
bieg – _____

sprint – _____

Zauważ, że im bogatsza jest treść wyrazu, tym węższy jest jego zakres – i odwrotnie. Odpowiednio uzupełnij schemat przedstawiający zależności między wyrazami z pierwszej części ćwiczenia.

3. Zastąp podane grupy wyrazów rzeczownikami o szerszym zakresie. Wpisz te słowa do diagramu. Litery w oznaczonych polach utworzą rozwiązanie – łacińską sentencję. Sprawdź jej znaczenie.

1. uniwersytet, politechnika, konserwatorium
2. wywiad, reportaż, recenzja, sprawozdanie
3. malarz, poeta, rzeźbiarz, aktor
4. samochód, rower, motocykl, tandem
5. lekarka, matka, żona, klientka
6. balet, sztuka, kabaret, pantomima
7. kościół, meczet, synagoga, cerkiew
8. radość, smutek, tęsknota, trema
9. węch, słuch, dotyk, wzrok

4. Uzupełnij notatkę słowami z ramki. Podkreśl wyraz o najbogatszej treści.

impreza • koncert • festiwal • recital

W mieście odbędzie się _____ laureatów międzynarodowych
_____. Z osobnym _____ wystąpi znana
piosenkarka. To już kolejna _____ artystyczna w tym roku.

5. Do każdego z podanych wyrazów dopisz trzy słowa o bogatszej treści.

buty – _____

naczynie – _____

rodzina – _____

uroczystość – _____

6. Podane słowa uporządkuj w kolejności od wyrazu o najszerszym zakresie znaczeniowym do mającego zakres najwęższy. Przedstaw graficznie zależności pomiędzy wyrazami, a następnie w każdym szeregu podkreśl słowo o najbogatszej treści.

serial, program, film – _____

spodnie, ubranie, szorty – _____

owacja, uznanie, brawa – _____

szkoła, placówka, liceum – _____

7. Ułóż z czasownikami *ruszać się*, *ćwiczyć*, *biegać* zdania, które będą ilustrowały odcienie znaczeniowe wyrazów. Utworzone zdania powinny być ze sobą logicznie powiązane. Zastosuj formę osobową podanych czasowników.

8. Podane rzeczowniki ponumeruj w kolejności od wyrazu o najwęższym zakresie znaczeniowym do mającego zakres najszerszy. Przedstaw graficznie zależności pomiędzy wyrazami, a następnie w każdym szeregu podkreśl słowo o najbogatszej treści.

- A. ☐ szkolny ☐ licealny ☐ edukacyjny
 B. ☐ poetycki ☐ twórczy ☐ literacki
 C. ☐ światowy ☐ europejski ☐ polski ☐ warszawski

9. Do podanych wyrazów dopisz po dwa słowa o bogatszej treści, a następnie uporządkuj je w kolejności od tego o najwęższym zakresie znaczeniowym do tego o zakresie najszerszym.

pojazd – _____

zwierzę – _____

ubranie – _____

10. Zredaguj informację, w której użyjesz wszystkich podanych w ramce wyrazów. Możesz zmieniać formy fleksyjne.

mecz • spotkanie • rozgrywka • impreza

Wypisz wyrazy o najwęższym i najszerszym zakresie znaczeniowym. Który z nich ma najbogatszą, a który – najuboższą treść?

Realne i słowotwórcze znaczenie wyrazu

- 1.** Przypomnij sobie, jak wyjaśnialiśmy słowotwórcze znaczenie wyrazu. Odwołaj się do budowy podanych wyrazów i opisz ich znaczenie słowotwórcze.

główka – _____

kawiarnia – _____

miłość – _____

żelazny – _____

ręcznik – _____

- 2.** Podaj realne (słownikowe) znaczenia wyrazów z poprzedniego ćwiczenia na podstawie kontekstu, w jakim występują w poniższych zdaniach.

A. Nie wbiłem gwoźdź, gdyż urwała mu się główka.

B. W kawiarni „Wiedeńska” zjedliśmy pyszne lody i wypiliśmy lemoniadę.

C. O miłości śpiewają prawie wszyscy popularni wokaliści.

D. Olek z żelazną konsekwencją zaczyna dzień od dziesięciu pompek.

E. Owiń się ręcznikiem, żebyś nie zmarzła.

główka – _____

kawiarnia – _____

miłość – _____

żelazny – _____

ręcznik – _____

- 3.** Sprawdź w słowniku języka polskiego, od jakich słów zostały utworzone podane wyrazy, a następnie dopisz ich znaczenia współczesne.

piwnica – _____

miednica – _____

czesne – _____

aksamit – _____

sklep – _____

Określ, czy dopisane przez Ciebie znaczenia są realne czy słowotwórcze.

- 4.** Napisz (możesz skorzystać ze słownika) realne znaczenia podanych słów. Następnie odwołaj się do budowy każdego wyrazu i dopisz jego znaczenie słowotwórcze. Określ, które znaczenia mają szerszy, a które – węższy zakres.

bielizna

— _____

— _____

górnik

— _____

— _____

badacz

— _____

— _____

mówca

— _____

— _____

piórnik

— _____

— _____

stołek

— _____

— _____

Neologizmy

- 1.** Pokaż, w jaki sposób utworzono podane neologizmy słowotwórcze (oddziel formanty od podstaw słowotwórczych, napisz parafrazy słowotwórcze wyrazów pochodnych, podaj wyrazy podstawowe).

klimatyzator – _____

lotniskowiec – _____

odtwarzacz – _____

serwisant – _____

- 2.** Napisz, od jakich słów powstały poniższe wyrazy złożone, a następnie wyjaśnij ich znaczenie.

parkometr – _____

automyjnia – _____

teleturniej – _____

supermarket – _____

infolinia – _____

gimbus – _____

- 3.** Podaj po dwa przykłady neologizmów słowotwórczych zawierających formanty: *-owiec, -arka, -ista, -acz, -or*.

4. W każdym punkcie podano dwa znaczenia tego samego wyrazu. Zapisz przy każdej parze, o jaki wyraz chodzi. Podkreśl znaczenia niedawno nadane.

A. człowiek prowadzący samolot; urządzenie umożliwiające obsługę urządzeń elektronicznych z pewnej odległości –

B. prawo ucznia do przejścia do następnej klasy; rozpowszechnianie jakiegoś towaru, często przez reklamę lub obniżenie ceny –

C. zwierzę charakteryzujące się dobrze rozwiniętą nogą i muszlą, najczęściej zwiniętą spiralnie; droga w formie linii spiralnej, stosowana w wielopoziomowych garażach i na skrzyżowaniach dróg –

D. urządzenia sygnalizacyjne o kielichowatym kształcie, z metalowym drążkiem w środku, tzw. sercem, wydające dźwięk wskutek uderzania tego drążka o ściany urządzenia; spodnie o nogawkach obcisłych na górze i zdecydowanie rozszerzających się od kolan ku dołowi –

E. bizantyjski lub wschodniochrześcijański obraz o tematyce religijnej, zwykle wyobrażający świętą postać; w komputerze stały symbol graficzny, znak, pod którym kryje się treść zrozumiała dla użytkowników –

Jak nazywamy tego rodzaju neologizmy?

5. Ułóż po dwa zdania z wyrazami z ćwiczenia 4., by wykazać różnice znaczeń.

A. _____

B. _____

C. _____

D. _____

E. _____

- 6.** Wyrazy zebrane w ramce są neologizmami znaczeniowymi. Ułóż związki wyrazowe, które będą ilustrowały różne znaczenia tych wyrazów. Skorzystaj ze wzoru.

pamięć • poczta • goryl • dysk • szczyt • komórka

WZÓR: korek – *korek butelki; korek na autostradzie.*

- _____
- _____
- _____
- _____
- _____
- _____

- 7.** Których wyrazów z ramki mógłby nie zrozumieć uczeń z końca XIX wieku? Wypisz je, a następnie wyjaśnij ich znaczenie, nie używając zapożyczeń.

chipsy • kartofle • kiełbaska • drinki • sponsor • kobyła • stacja •
skserować • bankomat • legginsy • pampersy • biblioteka • figurować

- _____
- _____
- _____
- _____
- _____
- _____
- _____
- _____

- 8.** Podane wyrazy zapożyczone podziel na dziedziny, w których są używane. Zapisz nazwy tych dziedzin.

procesor • jazz • aerobik • gol • rap • dyskietka •
boks • modem • rock • trener • skaner • rock'n'roll

- A. _____
- B. _____
- C. _____

9. Wpisz podane neologizmy do tabeli. W ostatnim wierszu dopisz dwa własne przykłady.

odtwarzacz • sieć • mikrofalówka • rekin finansowy • walkman •
laser • internet • cena promocyjna • mysz • przewijarka • spray •
burza mózgów • małpa • domokrążca • odnowa biologiczna • rzep

Neologizmy			
słowotwórcze	znaczeniowe	frazeologiczne	zapożyczenia

Z ćwiczeń wykonanych do tej pory łatwo możesz wywnioskować, że we współczesnej polszczyźnie aż się roi od zapożyczeń, głównie z języka angielskiego. Na pewno obserwujesz to zjawisko w życiu codziennym. Niepokoi ono językoznawców, którzy przygotowali nawet *Ustawę o języku polskim* (podobne ustawy, chroniące język ojczysty, obowiązują także w innych krajach, np. we Francji). Ma ona chronić język polski przed zalewem słów obcego pochodzenia. Znajduje się w niej m.in. takie stwierdzenie:
„W nazewnictwie towarów i usług, w ich reklamie pisanej i mówionej, instrukcjach obsługi, informacjach o towarze, warunkach gwarancji, na etykietach itp. należy używać języka polskiego”.

10. Zastanów się, czy *Ustawa o języku polskim* rzeczywiście jest przestrzegana. Co można zrobić, by uchronić polszczyznę przed zalewem zapożyczeń?

11. Właścicielom podanych niżej placówek zaproponuj inne nazwy. Weź pod uwagę wskazane cechy nazwy oraz skorzystaj ze wzoru.

- Nazwa powinna oddawać istotę nazywanego towaru czy nazywanej usługi.
- Nazwa powinna mieć dobre brzmienie, łatwo wpadać w ucho.
- Nazwa nie może być zbyt długa.

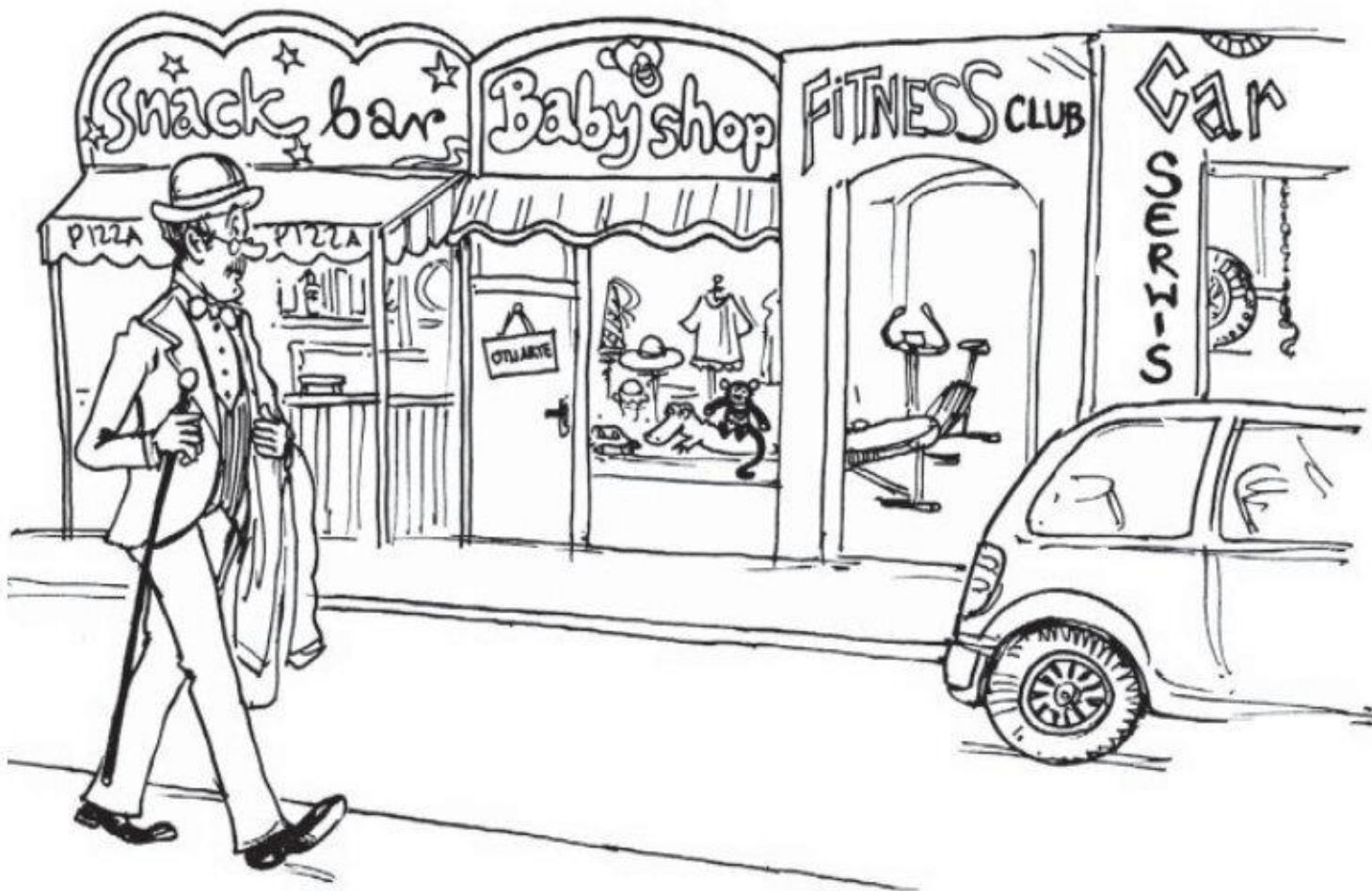
WZÓR: Aqua Park – *Wodne szaleństwa, Raj w wodzie.*

A. Snack Bar – _____

B. Baby Shop – _____

C. Fitness Club – _____

D. Car Serwis – _____

12. Podaj polskie odpowiedniki poniższych wyrazów.

• leasing – _____	• ekstra – _____
• menedżer – _____	• tost – _____
• T-shirt – _____	• jogging – _____
• wow! – _____	• detal – _____

13. Wyszukaj w prasie dwie reklamy dotyczące towarów lub usług z różnych dziedzin, zawierające zbędne, Twoim zdaniem, neologizmy. Wytnij te teksty i wklej do zeszytu. Podkreśl wyrazy użyte niefortunnie. Następnie zredaguj reklamy od nowa, zgodnie z fragmentem *Ustawy o języku polskim* cytowanym na poprzedniej stronie. Możesz proponować także własne rozwiązania graficzne.

14. A. Sprawdź w słowniku wyrazów obcych, z jakich języków pochodzą podane wyrazy.

• makijaż – _____	• buchalteria – _____
• ekonomia – _____	• burmistrz – _____
• gorset – _____	• matematyka – _____
• kantata – _____	• medycyna – _____
• kok – _____	• ratusz – _____
• aria – _____	• pedagogika – _____
• kwartet – _____	• bruk – _____

B. Określ, jakich dziedzin życia dotyczą zapożyczenia z wymienionych języków.

- francuski – _____
- włoski – _____
- niemiecki – _____
- łacina i greka – _____

C. Czy wyrazy wymienione w punkcie A można dzisiaj nazwać neologizmami? Uzasadnij swoje zdanie.

15. Ze słownika wyrazów obcych wypisz po dwa wyrazy zapożyczone ze wskazanych języków. Z każdym z nich ułóż zdanie, by wykazać, że rozumiesz ich znaczenie.

A. Zapozyczenia z języka hiszpańskiego:

-
- _____
 - _____

B. Zapozyczenia z języka rosyjskiego:

-
- _____
 - _____

C. Zapozyczenia z języka węgierskiego:

-
- _____
 - _____

16. Zapoznaj się z przytoczonymi opiniami na temat zapożyczeń.

Melchior Wańkowicz, pisarz i publicysta: „Zachowajmy umiar. Nie ma rzeczywiście potrzeby zaśmiecania języka, ale nie ma podstaw, aby go zubożać tylko dlatego, że jakieś słowa rodzą się nagle, spontanicznie”.

Profesor Andrzej Markowski, językoznawca: „Oceniając wyraz pochodzący z języka obcego, nie należy pytać: polski czy zapożyczony, ale: potrzebny czy zbędny”.

Profesor Aldona Skudrzyk, filolog: „Widoczną tendencją współczesności jest poddanie kultury i języka silnym wpływom obcym. Dziś są to wpływy języka angielskiego, zwłaszcza w wariacie amerykańskim i kultury amerykańskiej. Opisujący nasz język specjaliści biją na alarm. Używają określeń bardzo emocjonalnych, negatywnych: infekcja cudzoziemszczyzną, zalew angielszczyzny, mówią o zagrożeniu polszczyzny, zastanawiając się nawet, czy język polski przetrwa tę nawałnicę”.

Weź pod uwagę powyższe sądy i sporządź słowniczek zapożyczeń. W pierwszej kolumnie tabeli umieść te zapożyczenia, które uważasz za potrzebne we współczesnej polszczyźnie. W drugiej kolumnie zapisz zapożyczenia zbędne. W trzeciej – polskie odpowiedniki obcych wyrazów z drugiej kolumny. Możesz wykorzystać wyrazy z poprzednich ćwiczeń.

Zapożyczenia potrzebne	Zapożyczenia zbędne	Polskie odpowiedniki zbędnych zapożyczeń

Neologizmy artystyczne

1. Przeczytaj wiersz Juliana Tuwima, a następnie wykonaj związane z nim polecenia.

Trawa

Trawo, trawo do kolan!
 Podnieś mi się do czoła,
 Żeby myślom nie było
 Ani mnie, ani pola.
 Żebym ja się uzielił,
 Przekwiecił do rdzenia kości
 I już się nie oddzielił
 Słowami od twej świeżości.
 Abym tobie i sobie
 Jednym imieniem mówił:
 Albo obojgu – trawa,
 Albo obojgu – tuwim.

- A. Podkreśl w wierszu dwa neologizmy.
- B. Podaj formę bezokolicznika neologizmu pierwszego w kolejności występowania w wierszu.
-
- C. Zastanów się, co może oznaczać pierwszy neologizm. Zaznacz odpowiednie objaśnienie.
- Zazielenić się.
 - Zamienić się w ziele.
 - Zzielenieć.
- D. Podaj formę bezokolicznika neologizmu drugiego w kolejności występowania w wierszu.
-
- E. Wyjaśnij, co może oznaczać drugi neologizm.
-
- F. Utwórz dwa własne neologizmy artystyczne – jeden od wyrazu *trawa*, drugi od wyrazu *świeżość*.

•

•

2. Przeczytaj fragment wiersza Bolesława Leśmiana *Przyśpiew*, a następnie odpowiedz na zamieszczone pod nim pytania.

Przyśpiew

Wkosmacona w kwiat płytki,
 Łeb ująwszy w dwie chwytki,
 Pszczoła, nim ją porwie lot,
 W słońcu myje się, jak kot –
 I do naga z odwianych skrzydeł się rozbiera.
 [...]
 Staw obłokiem żegluję,
 Młyn mu kołem ojcuje,
 Spoza lasu szumi las,
 Spoza czasu szemrze czas,
 Droga roztopolona śni się nie do końca...
 Utrudą żałobny koń, dozgonnie ksobny,
 Zaniepatrzył się na wóz,
 Przymknął oczy w cieniu brzóz
 I krótkim kaszlem dudni, jak kobza do słońca.
 [...]

A. Jak sobie wyobrażasz pszczołę *wkosmaconą w kwiat płytki*?

B. Co poeta osiągnął dzięki użyciu słowa *chwytki* zamiast *łapki* lub *odnóża*?

C. Co może oznaczać imiesłów *odwiane*?

D. Co może oznaczać imiesłów *roztopolona*?

E. Co może oznaczać czasownik *zaniepatrzył się*?

F. Od jakich słów powstały neologizmy *utruda* i *ksobny*?

- $$\begin{bmatrix} \vdots \\ \vdots \\ \vdots \end{bmatrix}$$

- 4. Napisz wiersz lub opowiadanie, w których użyjesz neologizmów artystycznych.**

This image shows a single sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

Archaizmy i archaizacja języka

1. Na podstawie przypisów do I aktu *Zemsty* Aleksandra Fredry wyjaśnij, czym w dawnej Polsce zajmowały się osoby pełniące poniższe funkcje.

cześnik – _____

rejent – _____

podstoli – _____

hajduk – _____

mularz – _____

pachołek – _____

2. Zastąp wyróżnione archaizmy wyrazami współczesnymi.

CZEŚNIK

(do Dyndalskiego)

Siadaj *waść* tu – *zmaczaj* pióro, _____, _____

Będiesz pisał *po mym słowie*. _____

DYNDALSKI

Stawiam *tytle* niezbyt *skoro*. _____, _____

CZEŚNIK

Właśnie babskiej trzeba ręki.

Życie w zakład, gaszka złowię –

Dobrze będzie.

DYNDALSKI

(usiadłszy bokiem do widzów naprzeciwko Cześnika i wkładając okulary)

Bogu dzięki!

CZEŚNIK

Teraz trzeba pisać właśnie

Jakby Klara do Wacława.

DYNDALSKI

O! o!

CZEŚNIK

No, cóż: o, o?

DYNDALSKI

(podnosząc się)

Jaśnie

Panie, *wszak* to *despekt* będzie dla niej. _____ , _____

CZEŚNIK

Co się *waszeć* o to pyta! _____

Maczaj pióro – pisz i kwita.

A. Fredro, *Zemsta*

3. Z hymnu Ignacego Krasickiego wypisz archaizmy i wyjaśnij ich znaczenie.

Hymn do miłości ojczyzny

Święta miłości kochanej ojczyzny,
Czują cię tylko umysły pocziwe!
Dla ciebie zjadłe smakują trucizny,
Dla ciebie więzy, pęta nie zelżywe.
Kształcisz kalectwo przez chwalebne blizny,
Gnieździsz w umyśle rozkoszy prawdziwe.
Byle cię można wspomóc, byle wspierać,
Nie żał żyć w nędzy, nie żał i umierać.

4. Napisz w kilku zdaniach językiem współczesnym, w czym według Krasickiego przejawia się miłość do ojczyzny. Podaj argumenty.

5. Przeczytaj pieśni Jana Kochanowskiego *Czego chcesz od nas, Panie...* oraz *Serce roście...*, a następnie podkreśl w nich archaizmy.

Pieśń XXV

Czego chcesz od nas, Panie, za Twe hojne dary?
Czego za dobrodziejstwa, którym nie masz miary?
Kościół Cię nie ogarnie, wszędy pełno Ciebie,
I w otchłaniach, i w morzu, na ziemi, na niebie.

Złota też, wiem, nie pragniesz, bo to wszystko Twoje,
Cokolwiek na tym świecie człowiek mieni swoje.
Wdzięcznym Cię tedy sercem, Panie, wyznawamy,
Bo nad to przystojniejszej ofiary nie mamy.

Tyś pan wszystkiego świata, Tyś niebo zbudował
I złotymi gwiazdami ślicznieś uhaftował;
Tyś fundament założył nieobeszłej ziemi
I przykryłeś jej nagość zioły rozlicznemi.

Za Twoim rozkazaniem w brzegach morze stoi,
A zamierzonych granic przeskoczyć się boi;
Rzeki wód nieprzebranych wielką hojność mają.
Biały dzień, a noc ciemna swoje czasy znają.

Tobie k'woli rozliczne kwiatki Wiosna rodzi,
Tobie k'woli w kłosianym wieńcu Lato chodzi.
Wino Jesień i jabłka rozmaite dawa,
Potym do gotowego gnuśna Zima wstawa.

Z Twej łaski nocna rosa na mdłe zioła padnie,
A zagorzałe zboża deszcz ożywia snadnie;
Z Twoich rąk wszelkie zwierzę patrzy swej żywności,
A Ty każdego żywisz z Twej szczodrobliwości.

Bądź na wieki pochwalon, nieśmiertelny Panie!
Twoja łaska, Twa dobroć nigdy nie ustanie.
Chowaj nas, póki raczysz, na tej niskiej ziemi;
Jedno zawsze niech będziem pod skrzydłami Twemi!

Pieśń II

Serce roście patrząc na te czasy!
Mało przed tym gołe były lasy,
Śnieg na ziemi wysszej łokcia leżał,
A po rzekach wóz nacięższy zbieżał.

Teraz drzewa liście na się wzięły,
 Polne łąki pięknie zakwitnęły;
 Lody zeszły, a po czystej wodzie
 Idą statki i ciosane łodzie.

Teraz prawie świat się wszystek śmieje,
 Zboża wstały, wiatr zachodny wieje;
 Ptacy sobie gniazda omyślają,
 A przede dniem śpiewać poczynają.

Ale to grunt wesela prawego,
 Kiedy człowiek sumnienia całego
 Ani czuje w sercu żadnej wady,
 Przeczby się miał wstydać swojej rady.

Temu wina nie trzeba przylewać
 Ani grać na lutni, ani śpiewać;
 Będzie wesół, byś chciał, i o wodzie,
 Bo się czuje prawie na swobodzie.

Ale kogo gryzie mól zakryty,
 Nie idzie mu w smak obiad obfity;
 Żadna go pieśń, żaden głos nie ruszy,
 Wszystko idzie na wiatr mimo uszy.

Dobra myśli, której nie przywabi,
 Choć kto ściany drogo ujedwabi,
 Nie gardź moim chłodnikiem chruścianym;
 A bądź ze mną, z trzeźwym i z pijanym!

Wypełnij tabelę – napisz, co dawniej znaczyły wymienione w niej wyrazy, i podaj ich znaczenie współczesne. W razie potrzeby skorzystaj ze słownika języka polskiego.

Wyraz	Znaczenie dawne	Znaczenie współczesne
przystojny		
mdły		
prawie		
prawy		
rada		
chłodnik		

6. A. Połącz podane wyrazy w poprawne związki frazeologiczne. Powstałe frazeologizmy wpisz do trzeciej kolumny tabeli.

		Związek frazeologiczny
śmiać się	lat	A. _____
potępić	funtą kłaków	B. _____
łut	smalone	C. _____
czekać	szczęścia	D. _____
połknąć	w czambuł	E. _____
kopę	do rozpuku	F. _____
duby	jak kania dżdżu	G. _____
niewarte	bakcyła	H. _____

- B. Wśród wyrazów zebranych w tabeli znajdź archaizmy. Następnie wypisz je i objaśnij ich znaczenie – sprawdź je w słowniku języka polskiego. Zastanów się, czy te wyrazy nadal są używane.

- _____

- _____

- _____

- _____

- _____

- _____

- _____

- _____

C. Zwięźle wyjaśnij współczesne znaczenie frazeologizmów utworzonych w poleceniu A. W razie trudności skorzystaj z odpowiedniego słownika.

- A. _____
- B. _____
- C. _____
- D. _____
- E. _____
- F. _____
- G. _____
- H. _____

- 7.** Znajdź w tekście dziesięć archaizmów. Podkreśl linią prostą wyrazy, które całkowicie wyszły z użycia lub zmieniły znaczenie, a linią falistą – słowa, w których zmieniła się jedynie forma gramatyczna. Następnie wypisz cztery wybrane archaizmy i podaj ich dawne znaczenia. Dopisz współczesne odpowiedniki tych wyrazów.

Głupiś, Kokoszko! A co do Oleńki, będziesz i ty z nogi na nogę przestępował, jak ją zobaczysz, bo białogłowy z tak grzecznym umysłem drugiej nie znaleźć. Co dobre, to ona wraz pochwali, a co złe, tego zganić nie omieszka, bo wedle cnoty rządzi i w niej ma gotową miarę. Tak ją już nieboszczyk podkomorzy wychował. Zechcesz przed nią fantazję kawalerską okazać i pochwalisz się, żeś prawo zdeptał, to ci potem jeszcze wstyd: bo zaraz rzeknie, że zacny obywatel tego czynić nie powinien, gdyż to jest przeciw ojczyźnie... Tak ona rzeknie, a tobie jakby kto w pysk dał i aż ci dziwno, żeś wprzód sam tego nie rozumiał... Tfu! Wstyd! Warcholiliśmy się okrutnie, a teraz trzeba przed cnotą i niewinnością oczami świecić...

H. Sienkiewicz, *Potop*

W jakim celu Sienkiewicz archaizował język swojej powieści? Co dzięki temu osiągnął?

8. Podaj współczesne odpowiedniki poniższych archaizmów.

• jeno – _____	• azali – _____
• jakoż – _____	• ongiś – _____
• aliści – _____	• takóż – _____
• zawždy – _____	• li – _____
• iżby – _____	• tedy – _____
• alibo – _____	• wszędy – _____

9. Przeczytaj fragment znanej powieści o przygodach współczesnej dziewczyny, która nieoczekiwanie znalazła się w XVII-wiecznej Polsce. Bohaterka nieraz wpadała w tarapaty z powodu nieumiejętności archaizowania języka, którym się posługiwała. Podkreśl w tekście archaizmy.

Zobaczyłam Joachimka i nawet nie zdziwiłam się wcale.

– Przechodziłem mimo, a pies pobieżał, tom myślał, że za zającem albo liszką, a tu własnym oczom nie wierzę – waćpanna nocą samotnie peregrynujesz. Wolno mi wiedzieć, dokąd dróżka wiedzie?

– Strasznie się zmęczyłam i wyszłam trochę się przewietrzyć – odpowiedziałam. [...]

– Baczysz waćpanna, jaki miesiąc?

– Tak. Wyjątkowo jasno świeci.

– Powiadają, że na nim siedzi wilk, a drudzy, że pan Twardowski.

Roześmiałam się.

– Dworujesz sobie ze mnie waćpanna?

– Nie. [...] Tam w ogóle nic specjalnie ciekawego nie ma, tylko taki piasek, skały i kratery.

A na niebie nad Księżycem świeci Ziemia.

– W imię Ojca i Syna – przeżegnał się z rozmachem. – Zamilcz, waćpanna, na miłosierdzie boże! Zamilcz, proszę.

Wydawał się szczerze przerażony i zmartwiony.

– O co ci chodzi? – zapytałam.

– Za takie słowa każń ogniowa, bez ochyby. [...]

– To przecież prawda.

Nagle Joachimek ukląkł przede mną.

– Ja waćpannę miłuję i zapomnieć o niej nie mogę. Klimkiem w oczy rzucałem, jam tu wcale nie przypadkiem szedł, jeno z umysłu. – Rozłożył szeroko ręce. – Masz, waćpanna, we mnie sługę najpokorniejszego i dlatego upraszam i zaklinam, byś waćpanna milczała.

– Dobrze. To było tylko tak dla draki.

– Dla draki?

– No, krotochwila – przetłumaczyłam. – Teraz wiesz? Ty, zdaje się, chcesz ze mną chodzić, prawda? [...]

– Jaki mi respons dasz waćpanna?

– Respons? – Teraz ja nie rozumiałam.

– Mamli myśleć o tobie? Bo dziwnie jakoś gadałaś, żem nie pojął.

A. Kochanowski
B. Krasicki
C. Sienkiewicz
D. Wszyscy wymienieni

-
- This image shows a single sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

Dialekt, dialektyzmy i dialektyzacja języka

1. Przeczytaj tekst i odpowiedz na zamieszczone pod nim pytania.

Ogromny chłop w żółtym kozuchu zmiotł „wściekłą czapą” pył spod jego nóg w głębokim pokłonie, odgarnął pięścią włosy z czoła, wyprostował się i zamierzał rozpocząć orację.

- Czego? – zapytał doktor.
- A to, wielmożny doktorze, sołtys *mię* tu przysłał...
- Po co?
- A po wielmożnego doktora.
- Kto chory?
- Nauczycielka ta u nas we wsi *zachorzała*, *sparło* ją *cosi*. Przyszedł sołtys... jedźcie, *pada*, Ignacy, do Obrzydłówka po wielmożnego doktora. Może, *pada*...
- Pojadę. Konie dobre?
- A konie ta, jak konie: *śwarne gady*.

S. Żeromski, *Siłaczka*

A. Jakie dostrzegasz różnice w języku, którym się posługują bohaterowie?

B. Jak myślisz, z czego te różnice wynikają?

2. Zastąp dialektyzmy wyróżnione w tekście z ćwiczenia 1. wyrazami zaczerpniętymi z języka literackiego.

• _____	• _____
• _____	• _____
• _____	• _____

3. Przeczytaj uważnie opowiadanie Kazimierza Przerwy-Tetmajera *Śpiący rycerze*, a następnie wykonaj związane z nim polecenia.

Śpiący rycerze

(Jak by o nich chłop opowiedzieć powinien)

O zaśpionyk rycerzach powiadajom, że majom być kajsi¹ zaśpioni w Giewoncie. Konie hań² stojom przy złobak, bo ig hań widział kowal, Fakła, co ig kuł. Bo sie im podkowy psujom i przekuwać ig trzeba.

Janioł³ po tego Fakle do wsi, w Kościeliska, hodziel kielka razy za jego żywobycia.

Jest hań grota niezmierna, ciemna, ino sie kaganki świecom po ścianak. Ci rycerze śpiom, a co dziesięć lat to nostarsy pomiendzy niemi podźwiguje głowe i pyto sie janioła, co ig pilnuje:

– Cy juz cas?

I sytka rycerze podźwigujom głowy w hełmak zelaznyk, ale janioł odpowiado:

– Nie. Śpijcie.

I śpiom dalej.

Nad niemi jest skała wielga i głęboko do ziemi trza iść ku nim. Ino ze hań trefi jacy⁴ ten, co go janioł pilnujący powiedzie.

Jo se nieroz myślę i myślę se: Moze to i być. Mozom być zaśpioni rycerze w Giewoncie, bo sytko w Boskiej mocy.

Ale se i to myślę kieniekie⁵, ze wto⁶ wie, jako to? Cy som nie jest w naskik⁷ hłopskik piersiak zaśpioni śpiący rycerze i cy to pote⁸ ta skała, kany⁹ śpiom, to nie my?

A. Wyjaśnij podtytuł utworu.

B. Zwróć uwagę na charakterystyczne cechy języka opowiadania. W jakim regionie Polski ludzie mówią w ten sposób?

C. Przekształć tekst opowiadania Tetmajera – użyj języka ogólnopolskiego.

¹ kajsi – gdzieś.

² hań – tam.

³ janioł – anioł.

⁴ jacy – tylko.

⁵ kieniekie – niekiedy.

⁶ wto – kto.

⁷ naskik – naszych.

⁸ pote – wreszcie.

⁹ kany – gdzie.

Giewont, masyw górski w Tatrach Zachodnich

D. Porównaj oba teksty. Twój z pewnością jest bardziej zrozumiały. Wyjaśnij powody, dla których autor napisał swój utwór gwarą.

4. Swoimi słowami wyraż główną myśl zawartą w podanym tekście.

Rozum to jest grunt. Grunt trza zaorać, zaskródlić, nawozami omaścić – to pote rodzi. Kielo się trza narobić, coby grunt pod plony przysposobić. Ludzie chodzóm koło gruntów, a koło rozumu mało fto chodzi. A nie trza przecie duzo. Ino se trza pomyśleć tak: „Sóm tacy, co myślom lepiej, jako jo”. Kie se to juz uzmysłowis, to sukoj takiego, spotykoj sie z nim, duzo nie godoj, niech on godo. A ty słuchoj. Ani sie spostrzezes, kie i ty bees miał jasność w głowie.

ks. J. Tischner, *Filozofia po góralsku*

5. Przeczytaj fragment wyliczanki kaszubskiej i obejrzyj ilustrację (s. 80). Na tej podstawie przełoż słowa piosenki na język ogólnopolski.

To je krótczi, to je dlędzi, to kaszëbskô [cesarskô] stolëca.
To są basë, to są skrzëpczi, to òznaczo Kaszëba [szlachcëca].
Òznaczo Kaszëba, basë, skrzëpczi, krótczi, dlędzi, to kaszëbskô stolëca.

To je ridel, to je tecz, to są chojnë, widlë gnojné.
To je krzëwé, to je prosté, to je òsné [tylné] kòło wòzné.
Tylné kòło wòzné, to je krzëwé, to je prosté, chojnë, widlë gnojné, ridel, tecz, òznaczo Kaszëba...

To są hóczi, to są ptóczi, to są prësczé półtrojôczi [półtorôczi].
To je klëka, to je wół, to je całé, a to pół.
Klëka, wół, całé, pół, hòk, ptòk, półtrojòk, chojnë, widlë gnojné...
To je małé, to je wiòldzé, to są jinstruménta wszòlczé.

<http://www.naszekaszuby.pl>

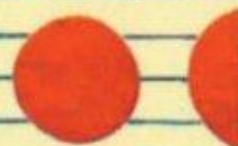
To je prosté, to je tilné To są to są to přěščé
to je krzěwé, kòło wòzné. hòczy, ptòczy, pòltrojòczy.

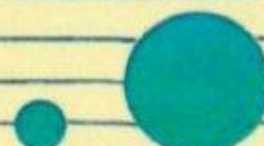
To je klěka.

to je
wół.

To je calé
a to pól.

To je malé, to je wiôldzé,
to są jinstrumenta wszelczé.

This image shows a single sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

Muzeum Wsi Słowińskiej w Klukach, Kaszuby

Porównaj obie wersje piosenki. Jakie wnioski możesz wyciągnąć?

6. Zapoznaj się z fragmentami wypowiedzi wybitnego polskiego językoznawcy, prof. Jana Miodka. Wyraź własnymi słowami główną myśl każdego akapitu.

- (1) Mowę śląską należy uznać za jedną z najbardziej archaicznych gwar polskich. Bez przesady można powiedzieć, że jest to najbardziej polska spośród wszystkich polskich gwar i że to uporczywe trzymanie się gwary umożliwiło Ślązakom – mimo ciężkiego położenia – dochowanie swojego rodzimego języka. I o tym trzeba pamiętać w chwilach indywidualnych czy grupowych rozważań o Śląsku i Ślązakach. [...]
- (2) Gwary sięgają korzeni naszej mowy (jeszcze przed ostatnią wojną czynnie posługiwała się nimi absolutna większość Polaków), a najbardziej archaiczne spośród nich – jak gwara śląska – zachowały do dziś takie formy i kategorie gramatyczne, które w polszczyźnie ogólnej dawno temu odeszły w językową przeszłość.

- (3) Uporczywe trzymanie się gwary chroni przed językowym wynarodowieniem, czego chlubnym przykładem w naszych dziejach są właśnie Ślązacy. Młodzi Ślązacy muszą jednak sobie uświadomić różnicę między polszczyzną literacką a gwarą i wykształcić w sobie podwójną kompetencję językową. Każdy nauczyciel zaś, kształcąc tę podwójną kompetencję, powinien wytworzyć w uczniach przekonanie o wartości gwary śląskiej. Nie wolno mu jej tępić i traktować jako gorszej, bo język literacki wyrósł właśnie z odmian dialektycznych, które – zwłaszcza w polszczyźnie śląskiej – do dziś są skarbnicą wielu staropolskich wyrażen i form gramatycznych.

J. Miodek, *Śląska ojczyzna polszczyzna*

- (1) _____

- (2) _____

- (3) _____

- 7.** Czy w Twojej okolicy mieszkają ludzie mówiący gwarą? Jeśli tak, spróbuj z nimi porozmawiać. Na podstawie tej rozmowy sporządź w zeszycie słowniczek kilku, kilkunastu lub kilkudziesięciu słów, które w regionalnej odmianie brzmią inaczej niż w języku ogólnopolskim.

Nazwy miejscowe i osobowe

1. Uzupełnij zdania podanymi rzeczownikami w odpowiedniej formie gramatycznej.

- A. Autobus do (Konstancin-Jeziorna) _____ odjeżdża za dwadzieścia minut.
- B. Najlepsze wakacyjne wspomnienia wiązę z (Cisna) _____.
- C. Wysłaliśmy mail do biura w (Krasnystaw) _____.
- D. Naprawdę warto pojechać do (Książ) _____ ze względu na wspaniały zamek.
- E. Na weekend wybierzemy się do (Biała Podlaska) _____.
- F. Największe opady deszczu odnotowano wczoraj w (Gołdap) _____.
- G. Alu, dziękuję ci za kartkę z (Piwniczna) _____.
- H. Ojciec Jurka pochodzi ze (Skarżysko-Kamienna) _____.

2. Uzupełnij tekst odpowiednio odmienionym wyrażeniem *państwo Nowakowie*.

Dziś odwiedzą nas _____.

Dawno nie widzieliśmy _____.

_____ urodziło się trzecie dziecko.

Bardzo lubimy _____.

Czasem razem z _____ wybieramy się do teatru.

O _____ można powiedzieć, że są naszymi przyjaciółmi.

_____, jakże miło państwa widzieć!

3. Uzupełnij podane dedykacje właściwymi formami imion i nazwisk.

Dla Karola (Linde) _____
za zaangażowanie w prace Samorządu Szkolnego.

(Hugo Zaremba) _____
z najlepszymi życzeniami z okazji imienin.

Dla (Katarzyna Pacówna) _____
za bardzo dobre wyniki w nauce i wzorowe zachowanie.

(Eliza Orzeszek) _____
w podziękowaniu za doskonałą powieść.

(Mikołaj Dobry) _____
w dowód uznania za zorganizowanie szkolnej spartakiady.

4. Uzupełnij luki imionami w odpowiednich formach – mianownika lub wołacza.

A. (Jasio) _____ przyniósł dziś piękny kwiatek.

B. (Jasio) _____, dokąd idziesz?

C. (Stach) _____, poczekaj.

D. (Stach) _____ zjadł całą szarlotkę.

5. Od podanych nazw geograficznych utwórz nazwy mieszkańców – kobiet i mężczyzn. Pamiętaj o zastosowaniu reguł ortograficznych w zapisie.

Kuba – _____

Śląsk – _____

Ameryka – _____

Londyn – _____

Opole – _____

Nigeria – _____

Indie – _____

Włochy – _____

Azja – _____

Mazowsze – _____

Paryż – _____

Meksyk (państwo) – _____

Meksyk (miasto) – _____

Australia – _____

Nowa Zelandia – _____

Nowy Jork – _____

6. Uzupełnij podane nazwy – wpisz w każdą lukę małą lub wielką literę.

Mam przyjaciela w ____ielkiej ____rytanii.

Stolicą ____ielkopolski jest ____oznań.

Województwo ____ódzkie znajduje się w centrum kraju.

Wakacje spędziliśmy w ____odkarpackiem.

Na jutro w ____olnośląskiem przewidywane są przejściowe zachmurzenia.

Przyjmie nas doktor ____yziakowski, który jest rodowitym ____akopiańczykiem.

Przylądek ____gielny znajduje się w ____epublice ____ołudniowej ____fryki.

Mieszkaniec dzielnicy ____okotów to ____okotowianin.

Dowiedzieliśmy się, że ____aszubi mają własny alfabet.

Kolokwializmy

1. Podkreśl kolokwializmy w wierszu, a następnie napisz, co ich obecność mówi o „ja” lirycznym.

Julian Tuwim

Colloquium niedzielne na ulicy

Pani ma bardzo ładne czerwone usta,
Ale zdaje mi się, że są troszeczkę pomalowane.
Co za dziw? Wiadomo, że kobieta – to istota pusta...
Puchu marny, jak mówi poeta... To przecież znane.

Ale, proszę pani, czy to przeszkadza prawdziwej miłości?
Pani pozwoli, że ją do domu odprowadzę...
Co? Pani nie zawiera na ulicy znajomości?
Nie rozumiem... Ja przecież pani nie zawadzę...

Skąd znam panią? To dobre! Widziałem, jak z kinematografu
Wychodziła pani zeszłą razą w towarzystwie gości...
Szukałem panią! Jak babcię kocham! A tu trzeba trafu,
Że znowu panią widzę... Co za zbieg okoliczności!

Pani wybaczy, że ja tak mówiłem na pani usta...
Ale, moja pani, w dzisiejszych czasach... Bo tak – to mi się pani podoba,
Nie lubię, gdy niewiasta jest niesubtelna... Są guściki i gusta,
A pani to w sam raz... Przepraszam, po kim ta żałoba?

Szanowny tatuś pani powiększył grono aniołków!
Co za nieszczęście! Proszę pani, a kto wspomaga matkę?
Stryjo? No, no... Może pani przyjmie ten bukietik fiołków?
Może wstąpimy razem na herbatkę?

2. Popraw podane zdania – zastąp wyrażenia potoczne synonimami właściwymi dla języka literackiego.

[Skawiński w końcu wylądował jako latarnik w Aspinwallu.]

[Bajki Krasickiego są jakby nauką dla Polaków.]

[Scrooge po wizycie trójki duchów się ogarnął.]

[Na wieczór poezji nauczyłem się kilku kawałków z Mickiewicza.]

[Miłość do Ligii przerobiła Winicjusza na prawdziwego chrześcijanina.]

3. Przeczytaj tekst i wynotuj z niego kolokwializmy. Napisz, jaką pełnią funkcję.

Konstanty Ildefons Gałczyński
Teatrzyk „Zielona Gęś”
ma zaszczyt przedstawić
Autora swego piórem srogim
„Tragiczny koniec mitologii”

Osoby:

LEDA – ślubna małżonka Tyndara

JOWISZ – znany erotoman

& PATELNIA

LEDA

Jowiszu! Ach!

JOWISZ

(ponury, z patelnią ukrytą w fałdach chlamidy)

Co dalej?

LEDA

Jowiszu, ach, jaki piękny byłeś pod postacią łabędzia! Tak mnie całowałeś! Tak mnie całowałeś!

JOWISZ

I co dalej? Dość tej liryki! Ja się pytam, gdzie te jaja oraz ile sztuk?

LEDA

Tu są, ukochany. Tu. Trzy sztuki. Słownie trzy. Tak jak to podają wszystkie podręczniki mitologii starożytnej. I kolejność wypadków ta sama. Najprzód przemieniłeś się w łabędzia. Potem ta noc w Zakopanem. A teraz jeszcze chwila i z trzech mitologicznych jajek wykluje się troje naszych mitologicznych dzieci: Kastor, Polluks i Helena.

JOWISZ

(b. ponury; manewruje nerwowo patelnią ukrytą w fałdach chlamidy)

Dość!

(wyjmuje spod pachy patelnię, włącza kuchenkę elektryczną i z trzech mitologicznych jajek pitrasi realistyczną jajecznicę ze szczypiorkiem)

LEDA

Coś uczynił, nieszczęsny?

JOWISZ

To, co mi nakazywało sumienie mego Jowiszowego żołądka. Jesteś kretynką, Ledo. Ale chyba zrozumiesz, że: z Kastora i Polluksa pożytek żaden, a co do Heleny, to konsekwencje wiadome: wojna trojańska. A my wojen mamy absolutnie dość.

(rąbie jajecznicę)

K u r t y n a
spada

1949

Kolokwializmy:

Funkcja:

Zróżnicowanie stylistyczne polszczyzny

1. Przeczytaj fragment felietonu Bolesława Prusa, a następnie wykonaj polecenia.

Bolesław Prus

Wieża paryska (fragment)

Wiadomo, że w roku 1889 ma odbyć się wystawa powszechna w Paryżu. Celem zaś zwabienia największej ilości widzów, których już przestały zaciekawiać zwykłe wystawy, Francuzi wymyślili szczególnego rodzaju przynętę, mianowicie wieżę – aż na 300 metrów wysoką.

Wieża będzie zbudowana ze sztab żelaznych w taki mniej więcej sposób, jak kratowe mosty na Wiśle. Będzie też najwyższym budynkiem, jaki kiedykolwiek dźwignęła ludzka ręka. Cud świata – olbrzymie piramidy egipskie wyglądać mają obok niej jak stado cieląt obok słonia.

Dosyć powiedzieć, że gdyby owa wieża, po wybudowaniu jej w Paryżu, przewróciła się w Warszawie, zajęłaby prawie całą długość Saskiego Placu od ulicy Wierzbowej do Królewskiej, a może i dalej.

Dbała o zadowolenie czytelników redakcja uprosiła swego naczelnego korespondenta w Paryżu, ażeby nadesłał bliższe szczegóły dotyczące 300-metrowej wieży. Wieży jeszcze nie ma, nawet fundamentów pod nią nie wykopano i w ogóle na pewno nie wiadomo, czy kiedykolwiek będzie na świecie. Niemniej jednak nasz naczelny korespondent rozesłał swoich oficjalistów po całym Paryżu, z surowym rozkazem, ażeby 300-metrową wieżę koniecznie znaleźli, a przynajmniej ażeby dokładnie opisali wszystko, co z niej widać.

A. Podkreśl sformułowania, które charakteryzują styl przytoczonego fragmentu.

oficjalny • patetyczny • swobodny • zwięzły • barwny •
przeznaczony dla przeciętnego czytelnika • zawierający ocenę •
zawierający tylko fakty

B. Zanotuj w tabeli przykłady środków językowych zastosowanych przez Prusa.

Środki językowe	Cytaty
wyrażenia potoczne	

Środki językowe	Cytaty
ironia	
porównanie	

C. Wypisz z tekstu dwa fakty i dwie opinie.

Fakty:

- _____
- _____

Opinie:

- _____
- _____

D. Jak myślisz, jakie jest stanowisko autora względem pomysłu wybudowania wieży Eiffla?

E. Jakim stylem posługuje się Prus? Co o tym świadczy?

F. Jaki efekt osiągnął pisarz dzięki zastosowaniu słownictwa potocznego i ironii?

2. Przeczytaj poniższy tekst naukowy, a następnie wykonaj polecenia.

Współrzędne geograficzne – współrzędne określające położenie punktów na powierzchni kuli reprezentującej Ziemię; są nimi: *długość geograficzna* λ – kąt [...] zawarty między płaszczyzną południka przechodzącego przez dany punkt i płaszczyzną południka zerowego (przechodzącego przez dawne obserwatorium astr. Greenwich), liczony w kierunku wsch. (długość geogr. wsch.) lub zach. (długość geogr. zach.); *szerokość geograficzna* φ – kąt [...] zawarty między kierunkiem normalnej (prostej prostop.) do powierzchni Ziemi w danym punkcie a płaszczyzną równika ziemskiego. Układ w.g. tworzy tzw. *siatkę geograficzną* składającą się z południków i równoleżników.

Na podstawie *Nowej encyklopedii powszechnej* PWN, Warszawa 2004.

A. Zaznacz zdanie prawdziwe.

- Podany tekst zawiera tylko fakty.
- Podany tekst zawiera tylko opinie.
- Podany tekst zawiera fakty i opinie.

B. Wypisz z tekstu pięć terminów naukowych.

C. Podkreśl w tekście zdanie wielokrotnie złożone.

3. Przeczytaj fragment, a następnie wykonaj polecenia.

Drzewa i krzewy liśćmi wzięły się za ręce,
 Jak do tańca stojące panny i młodzieńce
 Wkoło pary małżonków. Stoi pośród grona
 Para, nad całą leśną gromadą wzniesiona
 Wysmukłością kibici i barwy powabem:
 Brzoza biała, kochanka, z małżonkiem swym grabem.
 A dalej, jakby starce na dzieci i wnuki,
 Patrzą siedząc w milczeniu: tu sędziwe buki,
 Tam matrony topole i mchami brodaty
 Dąb, włożywszy pięć wieków na swój kark garbaty,
 Wspiera się, jak na grobów połamanych słupach,
 Na dębów, przodków swoich, skamieniałych trupach.

A. Mickiewicz, *Pan Tadeusz*

A. Wypełnij tabelę.

Środek stylistyczny	Przykład z tekstu
personifikacja	
epitet	
porównanie	
metafora	
przerzutnia	
rym	

B. Jakie inne cechy stylu artystycznego są widoczne we fragmencie *Pana Tadeusza*?

C. Zastanów się i napisz, dlaczego Mickiewicz w ten sposób opisał polski las.

4. W podanym fragmencie znajdź cechy stylu naukowego i potocznego. Wypełnij tabelę przykładami z tekstu.

Na ogół, oczywiście, preferowała inne zgoła, nowocześniejsze metody wychowawcze. Kazania to mógł sobie prawić za jej czasów stary polonista Dmuchawiec, były wychowawca Ewy, typowy belfer bez pojęcia o psychologii. Ona, Ewa, była pedagogiem ambitnym i pełnym świeżych pomysłów. W tej swojej IB [...] stosowała własnego pomysłu ćwiczenia z autoanalizy. „Dlaczego napisałem źle klasówkę z matematyki – uzasadnić” – brzmiał na przykład temat takiego ćwiczenia i pani Jedwabińskiej nie zrażały początkowe niepowodzenia w postaci idiotycznych wypowiedzi: „Bo nic nie umiałem”. Z ufnością ciągnęła swą pracę dalej, rozszerzając badania z trudności w nauce na sferę zachowania i kultury osobistej. „W czasie przerwy pchnąłem koleżankę na gablotkę z gazetką. Zanalizuję motywy mego postępowania” brzmiał temat ćwiczenia z autoanalizy zadanego ostatnio uczniowi Lelujce. Niestety, klasa IB nadal nie dorastała do stawianych jej wymagań. DALEKO POSUNIĘTY INFANTYLIZM – notowała pani Jedwabińska w swym zeszyciku, zapisując też z niechęcią bliską zgrozy odpowiedź (jakże charakterystyczną!) ucznia Lelujki na powyższy temat: „Nic nie mam do gablotki, a już zwłaszcza do gazetki. Ale czemu ta Baśka tak kuprem rzuca?”. Pamiętała do dziś ten ryk śmiechu, jaki wywołała w klasie, odcytując odpowiedź Lelujki.

M. Musierowicz, *Opium w rosole*

	Styl potoczny (przykłady)	Styl naukowy (przykłady)
słownictwo		
związki frazeologiczne		
konstrukcje składniowe		

5. Na podstawie podanego opisu zredaguj teksty w czterech różnych stylach.

Kwiaty w ogrodzie pięknie zakwitły, prawdopodobnie dlatego, że dużo padało i było ciepło. Przyjemnie jest siedzieć wśród zieleni z ulubioną książką w ręku. Można się opalać, podziwiać motyle albo po prostu oddać się słodkiemu lenistwu.

Styl artystyczny:

Styl naukowy:

Styl urzędowy:

Styl publicystyczny:

Norma językowa

- 1. Zdecyduj, czy podane konstrukcje są zgodne z normą językową. Określ, jaka to norma – wzorcowa czy użytkowa.**

A. Pożycz mi ołówka.

Pożycz mi ołówek.

B. Poproszę tę łyżkę.

Poproszę tą łyżkę.

C. Dwoje dzieci.

Dwójka dzieci.

D. Jesteście państwo zawsze mile widziani.

Są państwo zawsze mile widziani.

E. Mieszkam na ulicy Hożej.

Mieszkam przy ulicy Hożej.

- 2. Przekształć konstrukcje właściwe dla normy użytkowej na zgodne z normą wzorcową. Nie zmieniaj treści komunikatów.**

Zaraz szlag mnie trafi!

Kompletnie zagrzebałam się w robocie.

Kochaniutka, te pierożki – miodzio! Palce lizać!

- 3. Podkreśl formę wyrazu właściwą dla normy wzorcowej. Sprawdź odpowiedzi ze słownikiem poprawnej polszczyzny.**

Kupiła ładny swetr / sweter.

Zaplanowano wyrąb / wyręb lasu.

Znalazł rodzinę / rodzynek.

Nie lubię kiślu / kisielu.

Zniszczyli kilka kolumn / kolumien.

4. Sprawdź, czy norma użytkowa dopuszcza podane formy wyrazów, i podkreśl TAK lub NIE. Obok form niezgodnych z normą językową zapisz wyrazy synonimiczne należące do polszczyzny wzorcowej.

kakałko – TAK / NIE _____

panikara – TAK / NIE _____

spartolony – TAK / NIE _____

dycha (10 zł) – TAK / NIE _____

zapoznałem dziewczynę – TAK / NIE _____

5. Popraw błędy fleksyjne w podanych zdaniach. Stosuj się do normy wzorcowej.

[Jesteśmy nie dość śmieli w sytuacjach oficjalnych.]

[Zebraliśmy się przed studio o czasie, ale nie można było go otworzyć.]

[Do ciasta potrzeba półtorej litry mąki.]

[Zobacz, czy świeci tylni reflektor.]

Sprawdź, jakie formy wyrazów z powyższych zdań dopuszcza norma użytkowa. Wypisz je i oznacz odpowiednim kwalifikatorem.

6. Uzupełnij zdania – kieruj się zasadami poprawności składniowej.

Małżeństwo Nowaków (czasownik *przyjść* w czasie przeszłym) _____
do nas w piątek.

Szlachta rwała się do walki, ale nie (czasownik *mieć* w czasie przeszłym)
_____ przywódcy.

Pragnę oszczędzić dużo (pieniądze) _____.

Pragnę oszczędzić rodzicom (kłopoty) _____.

Niestety, zapomniałem (zeszyt) _____.

Pracował jako strażak, więc często ryzykował (życie) _____.

Trzeba stawić (czoło) _____ temu problemowi.

Badania dowodzą, że Polacy nadużywają (leki przeciwbólowe) _____
_____.

Sprawdź, jakie formy wpisanych wyrazów dopuszcza norma użytkowa. Wypisz je i oznacz odpowiednim kwalifikatorem.

7. Uzupełnij luki właściwymi przyimkami i rzeczownikami w odpowiednim przypadku. Stosuj się do normy wzorcowej.

brać się _____ (praca) _____

tabletki _____ (ból gardła) _____

trzeci _____ (rząd) _____

w porównaniu _____ (tamta sytuacja) _____

wyjdźmy _____ (miasto) _____

zajęcia _____ (światlica) _____

Sprawdź, jakie formy zapisanych wyrażen dopuszcza norma użytkowa. Wypisz je i oznacz odpowiednim kwalifikatorem.

8. Popraw błędy w związkach frazeologicznych. Stosuj się do normy wzorcowej.

[pluć sobie w twarz] – _____

[odgrywać pierwsze skrzypce] – _____

[odkryć karty do końca] – _____

[trudny orzech do zgryzienia] – _____

[przywiązywać uwagę] – _____

[porywać się z przysłowiową motyką na słońce] – _____

[błyszczeć oczami] – _____

Sprawdź, jakie formy zapisanych frazeologizmów dopuszcza norma użytkowa. Wypisz je i oznacz odpowiednim kwalifikatorem.

9. Skreśl zbędne wyrazy w podanych wyrażeniach.

tradycyjny zwyczaj
 potencjalne możliwości
 precyzyjnie uściślić
 kontynuować dalej
 akwen wodny
 wzajemna współpraca
 pełen komplet
 pozytywne zalety

Na czym polegają błędy w powyższych związkach wyrazowych?

10. Sprawdź, czy norma użytkowa dopuszcza podane formy, i zaznacz TAK lub NIE.

nie kumam – TAK / NIE
 słodzić komuś (przypochlebiać się) – TAK / NIE
 podaj pomidora – TAK / NIE
 mieć farta – TAK / NIE
 obcyndalać się – TAK / NIE

11. Popraw błędy w podanych zwrotach i wyrażeniach.

[wyjść na porządnym ludzi]

[między Bogiem a prawdą]

[zapisać w cudzysłowie]

[wręczyć kwiata]

POWTÓRZENIE I UTRWALENIE WIADOMOŚCI ZE SŁOWNICTWA

ĆWICZENIA DO TEGO ROZDZIAŁU MOGĄ TAKŻE SŁUżyć DO SAMODZIELNEGO POWTARZANIA I UTRWALANIA MATERIAŁU, DLATEGO DO KAŻDEGO Z NICH PODANO ODPOWIEDZI (s. 105).

1. Uporządkuj wyrazy w kolejności od najszerszego do najwęższego zakresu znaczeniowego.

A. człowiek, licealistka, nastolatka, dziewczyna

B. woda, jezioro, Śniardwy, rozlewisko

C. pracować, działać, sprzątać, układać

2. Z ćwiczenia 1. wypisz wyrazy o najbogatszej treści.

A. _____

B. _____

C. _____

3. Dopisz synonimy podanych wyrazów.

• zwierzchnik – _____

• zaufanie – _____

• przyrzekać – _____

• oszukiwać – _____

• tłumaczyć – _____

• głęboki – _____

• zmartwiony – _____

• wygrana – _____

• znawca – _____

• przedstawienie – _____

4. Dopisz antonimy podanych wyrazów.

• radość – _____

• energiczny – _____

• zwycięstwo – _____

• przyjaźnie – _____

• ważny – _____

• zarozumiały – _____

• mądrość – _____

• płytko – _____

• płacz – _____

• zachwycająco – _____

5. W skrajnych kolumnach podano różne znaczenia tego samego wyrazu. Wpisz odpowiednie słowa w środkową kolumnę tabeli.

rozczarowanie		profesja
model samochodu		rodzaj swetra
przeciwieństwo wojny		pomieszczenie w mieszkaniu

Napisz, jak nazywamy wyrazy, które mają identyczne brzmienie i taką samą pisownię, ale zupełnie różne znaczenia.

Takie wyrazy to _____.

6. Podaj rodzime odpowiedniki podanych wyrazów.

- tolerancja – _____
- koneser – _____
- trywialny – _____
- konkluzja – _____
- antrakt – _____
- suwerenność – _____
- nostalgia – _____
- optymalny – _____
- szok – _____
- spektakl – _____

7. Jakie znasz rodzaje neologizmów? Podaj co najmniej trzy przykłady każdego z nich.

A. neologizmy _____

B. neologizmy _____

C. neologizmy _____

D. neologizmy _____

8. Jak nazywamy nowe słowa wymyślane przez twórców na potrzeby ich dzieł?

Jaką funkcję pełnią one w utworze?

9. Przeczytaj złote myśli wybrane z dzieł Mikołaja Reja. Podkreśl w nich po dwa archaizmy i wyjaśnij ich znaczenie. Następnie podaj współczesne przysłowia o podobnym znaczeniu (jeśli nie potrafisz podać przysłów, napisz swoimi słowami przesłanie zawarte w sentencjach Reja).

A. Najdziesz wiele, co się z wierzchu pięknie świeci, ale wewnątrz będzie okopciało.

B. Dlatego dwie uszy, jeden język dano, iżby mniej mówiono, a więcej słuchano.

10. Wyjaśnij znaczenie podanych terminów.

A. archaizm – _____

B. archaizacja – _____

C. dialekt – _____

D. dialektyzm – _____

E. dialektyzacja – _____

11. Uzupełnij zdania podanymi rzeczownikami w odpowiedniej formie gramatycznej.

A. Czy byliście kiedyś w (Białystok) _____ ?

B. Czy wiesz coś o (Szczawno-Zdrój) _____ ?

C. (Klara) _____ , dlaczego się spóźniłaś?

D. (Klara) _____ siedzi w drugiej ławce.

E. Odwiedziliśmy szkoły imienia (Hugo Kołłątaj) _____

i (Bruno Schulz) _____ .

F. Czy byłeś na wystawie (Jerzy Duda-Gracz) _____

_____ ?

12. Wyróżnione kolokwializmy zastąp wyrazami zgodnymi z normą wzorcową.

Fajnie, że wpadłeś.

Coś mi się telepie na balkonie.

Przygotowaliśmy naprawdę wypasioną imprezkę.

Niezła bryka. To twojego starego?

13. Przeczytaj sonet i wykonaj polecenia.

Adam Mickiewicz

Stepy akermańskie

Wpłynąłem na suchego przestwór oceanu,
Wóz nurza się w zieloność i jak łódka brodzi,
Śród fali łąk szumiących, śród kwiatów powodzi,
Omijam koralowe ostrowy burzanu.

Już mrok zapada, nigdzie drogi ni kurhanu;
Patrzę w niebo, gwiazd szukam, przewodniczek łodzi;
Tam z dala błyszczy obłok – tam jutrenka wschodzi;
To błyszczy Dniestr, to weszła lampa Akermanu.

Stójmy! – jak cicho! – słyszę ciągnące żurawie,
Których by nie dościgły źrenice sokoła;
Słyszę, kędy się motyl kołysa na trawie,

Kędy wąż śliską pierśią dotyka się zioła.
W takiej ciszy! – tak ucho natężam ciekawie,
Że słyszałbym głos z Litwy. – Jedźmy, nikt nie woła.

A. Wymień cechy stylu artystycznego zawarte w sonecie. Obecność każdej cechy uzasadnij przykładem.

B. Zbierz informacje na temat ukraińskich stepów i stwórz krótką notatkę o tej krainie. Zastosuj styl publicystyczny.

C. Napisz współczesnym językiem potocznym, jakie uczucia towarzyszyły poecie w czasie podróży.

D. Na podstawie strof 3. i 4. dokończ notatkę. Zastosuj styl urzędowy.

Z przykrością zawiadamiam, że mimo usilnych starań _____

E. Przyjmij rolę naukowca (np. biologa lub fizyka) i sporządź komentarz do wiersza – wyjaśnij, że nie można usłyszeć ani żurawi lecących w odległości niedostrzegalnej dla sokoła, ani kołyszącego się motyla na źdźble trawy. Zastosuj styl naukowy.

14. Do podanych wyrazów dopisz ich znaczenia – potoczne (norma użytkowa) i wzorcowe. Zastosuj te wyrazy w zdaniach, by wykazać różnicę znaczeń.

A. spolegliwy

norma wzorcowa

znaczenie: _____

zdanie: _____

norma użytkowa

znaczenie: _____

zdanie: _____

B. trywialny

norma wzorcowa

znaczenie: _____

zdanie: _____

norma użytkowa

znaczenie: _____

zdanie: _____

C. beznadziejny

norma wzorcowa

znaczenie: _____

zdanie: _____

norma użytkowa

znaczenie: _____

zdanie: _____

15. Podkreśl formy zgodne z normą wzorcową.

widnokrąg / widnokrąg

pięć meczy / pięć meczów

przy Statui Wolności / przy Statule Wolności

cytat z Mickiewicza / cytata z Mickiewicza

mieszkał w getto / mieszkał w getcie

Odpowiedzi

Ćwiczenie 1.

A. człowiek, dziewczyna, nastolatka, gimnazjalistka; B. woda, rozlewisko, jezioro, Śniardwy;
C. działać, pracować, sprzątać, układać

Ćwiczenie 2.

A. gimnazjalistka; B. Śniardwy; C. układać

Ćwiczenie 3.

Np. zwierzchnik – szef; głęboki – bezdenne; zaufanie – wiara; zmartwiony – zatroskany;
przysięgać – obiecywać; wygrana – zwycięstwo; oszukiwać – kłamać; znawca – specjalista;
tłumaczyć – wyjaśniać; przedstawienie – inscenizacja

Ćwiczenie 4.

Np. radość – smutek; zwycięstwo – porażka; ważny – błahy; mądrość – głupota; płacz – śmiech;
energiczny – ospały; przyjaźnie – wrogo; zarozumiały – pokorny; płytko – głęboko;
zachwycająco – odpychająco

Ćwiczenie 5.

zawód, golf, pokój; homonimy

Ćwiczenie 6.

Np. tolerancja – wyrozumiałość; optymalny – najlepszy; suwerenność – niepodległość;
konkluzja – wniosek; koneser – znawca; szok – zaskoczenie; nostalgia – tęsknota; antrakt –
przerwa; trywialny – pospolity; spektakl – przedstawienie

Ćwiczenie 7.

A. neologizmy słowotwórcze, np. zmywarka; B. neologizmy znaczeniowe, np. wieża;
C. neologizmy frazeologiczne, np. szara strefa; D. neologizmy zapożyczone, np. komputer

Ćwiczenie 8.

neologizmy artystyczne; w utworze pełnią funkcję środka stylistycznego

Ćwiczenie 9.

A. najdziesz – znajdziesz; będzie okopciało – będzie ubrudzone sadzą
Nie wszystko złoto, co się świeci.
B. dwie uszy – dwoje uszu; iżby – żeby
Mowa jest srebrem, a milczenie – złotem.

Ćwiczenie 10.

A. wyraz, który wyszedł już z użycia albo zmienił formę gramatyczną lub znaczenie.
B. celowe użycie archaizmów w utworze współczesnym w celu odtworzenia kolorytu przedstawianej epoki.
C. odmiana języka narodowego charakterystyczna dla danego terytorium.
D. wyraz, który pochodzi z określonego dialektu i odbiega od ogólnej normy językowej.
E. celowe użycie dialektyzmów w utworze literackim w celu scharakteryzowania bohaterów i odtworzenia kolorytu lokalnego.

Ćwiczenie 11.

A. Białymstoku; B. Szczawnie-Zdroju; C. Klaro; D. Klara; E. Hugona Kołłątaja, Brunona Schulza;
F. Jerzego Dudy-Gracza

Ćwiczenie 12.

Miło, że przyszedłeś.

Coś mi się obija na balkonie.

Przygotowaliśmy naprawdę wspaniałe przyjęcie.

Świetny samochód. To twojego taty?

Ćwiczenie 13.

- A. Występowanie licznych środków stylistycznych, np. epitetów (przestwór oceanu), metafor („wóz nurza się w zieloność”, „słyszę ciągnące żurawie, / Których by nie dościgły żrenice sokoła”).
- C. Przykład: Strasznie mu się podobały Krym i tamtejsza przyroda. Jednak nie dawał rady z tęsknoty za Litwą, wiedział, że choćby nie wiadomo co pięknego zobaczył, to nigdy nie wróci to kraju. To go bardzo dołowało.
- D. Przykład: Z przykrością zawiadamiam, że mimo usilnych starań nie zdołałem usłyszeć głosu z Litwy, który mógłby mnie wezwać do powrotu. Z tego powodu postanowiłem kontynuować podróż.
- E. Przykład: Konstrukcja ucha ludzkiego i jego zdolność do odbierania fal akustycznych uniemożliwiają usłyszenie dźwięku wywołanego ruchem skrzydeł motyla lub skrzydeł żurawia lecącego na wysokości 6 tysięcy metrów, ponieważ zdrowe ucho ludzkie ma możliwość usłyszenia szeptu z odległości maksymalnie 6 metrów.

Ćwiczenia 14.–15.

Poprawność odpowiedzi sprawdź w słowniku języka polskiego.

SPRAWDŹ, ILE POTRAFISZ

JEŚLI ZROBIŁEŚ / ZROBIŁAŚ DOBRZE OKOŁO 80% ĆWICZEŃ UTRWALAJĄCYCH, MOŻESZ UZNAĆ, ŻE NIEŹLE ZNASZ SŁOWNICTWO. TERAZ ZRÓB SOBIE SPRAWDZIAN, ŻEBY PRZEKONAĆ SIĘ, CZY JEST TAK RZECZYWIŚCIE. OCENŃ SIĘ WEDŁUG PODANYCH KRYTERIÓW (s. 112 i 118). POWODZENIA!

SPRAWDZIAN I

1. W jakim słowniku będziesz szukać odpowiedzi na zadane pytania? W każdy kwadracik wpisz odpowiednią literę.

- A. Co oznaczają wyrazy: *altruista, hegemonia, patriarchat*?
- B. Co oznaczają wyrażenia: *mysi ogonek, lotny umysł, złota rączka*?
- C. Jak należy mówić: *rodzynek* czy *rodzynka*?
- D. Jak należy pisać *nie* z przysłówkami odprzymiotnikowymi?
- E. Jakimi słowami zastąpić w wypracowaniu wyrazy: *bohater, losy, przedstawiać*?
- F. Co oznaczają wyrazy: *dyrdymały, ceregielić się, cichcem*?
- G. Jak się odmienia wyraz *ksiądz*?

- ☐ słownik frazeologiczny
- ☐ słownik wyrazów obcych
- ☐ słownik poprawnej polszczyzny
- ☐ słownik wyrazów bliskoznacznych
- ☐ słownik języka polskiego
- ☐ słownik ortograficzny
- ☐ słownik polszczyzny potocznej

2. Z jakich słowników pochodzą przytoczone hasła? W każdy kwadracik wpisz odpowiednią literę.

- A. **odfajkować** dk *żart*. «załatwić jakąś sprawę, zwykle urzędową, najczęściej powierzchownie, byle jak» *No i odfajkowałem sprawę przydziału koksu. Nawet szybko to poszło. Zast. 8.XI 85*
- B. **war·szaw·ski**; -scy: *województwo warszawskie, ale: Uniwersytet Warszawski*
- C. **nieśmiertelność**: *Zdobyć nieśmiertelność. Zasłużyć na nieśmiertelność. Niezniszczalność. Wiecznotrwałość. Wiekuistość: Wiekuistość piramid.*

- D. **osiołek** *m III, DB.* ~łka, *N.* ~łkiem; *Im M.* ~łki, zdr. od *osioł*: Wózek zaprzężony w osiołka. Jechać na osiołku. Osiołkowi w żłoby dano, w jeden owies, w drugi siano. (Fredro)
- E. **portal** (wielkie, monumentalne) wejście do budynku; brama; drzwi; kompozycja archit.-rzeźbiarska, otaczająca (a. stanowiąca) wejście, drzwi do kościoła.
-śrdw. łac. *portale* 'brama miejska; ganek; portal' z łac. *porta* 'brama'; por. Porta; portier; portyk; supraporta.
- F. **upokarzać** (*nie*: upokorzać, *nie*: upakarzać) *ndk odm. jak* chrząkać; upokarzam.
- G. **trafiać, trafić w sedno** «określać coś trafnie, we właściwy sposób, chwycić istotę rzeczy, sprawy, zagadnienia»

- ☐ słownik frazeologiczny
- ☐ słownik wyrazów obcych
- ☐ słownik poprawnej polszczyzny
- ☐ słownik wyrazów bliskoznacznych
- ☐ słownik języka polskiego
- ☐ słownik ortograficzny
- ☐ słownik polszczyzny potocznej

3. W każdym szeregu skreśl te wyrazy, które nie są synonimami podkreślonych słów.

- A. pyszałek, zarozumialec, nikczemnik, fanfaron, pochlebca
- B. skąpy, chciwy, dusigrosz, obłudny, rabuś
- C. szybko, prędko, gwałtownie, błyskawicznie, znieenacka

4. Do każdej grupy synonimów z ćwiczenia 3. dopisz po jednym antonimie.

- A. _____
- B. _____
- C. _____

5. Do przymiotników podanych w każdej kolumnie dobierz takie rzeczowniki z ramek, aby powstały poprawne związki wyrazowe.

A.

chłopak • ser • zeszyt

- cienki _____
- chudy _____
- szczupły _____

B.

teren • budynek • krzew

- bujny _____
- rozległy _____
- okazały _____

- 6.** Przekształć podany tekst – zastąp podkreślone wyrazy takimi antonimami, żeby powstała wypowiedź poprawna pod względem logicznym i gramatycznym. Tam, gdzie to konieczne, dokonaj nieznaczących przeróbek.

W pobliżu naszej szkoły stoi piękny, nowoczesny budynek. Bardzo ucieszyła nas wiadomość, że już wkrótce zaczną się tam odbywać interesujące zajęcia pozalekcyjne. Uczestnictwo w nich jest dobrowolne, ale z pewnością wszyscy będziemy tam chodzić.

- 7.** Ułóż po dwa zdania z wyrazami z ramki, aby wykazać ich wieloznaczność.

rola • kula • ognisko

- ---
- ---
- ---

- 8.** Podaj trzy przykłady zapożyczeń. Napisz, z jakiego języka pochodzi każdy wyraz.

Wyraz zapożyczony	Pochodzenie

- 9.** Do każdej grupy wyrazów dopisz określenie o znaczeniu ogólnym.

A. epika, liryka, dramat – _____

B. anafora, apostrofa, metafora – _____

C. zaimek, spójnik, partykuła – _____

- 10.** Zastosuj w zdaniach podane wyrazy, aby wykazać, że rozumiesz ich znaczenie (nie pisz definicji słowa). Możesz zmieniać formy gramatyczne i utworzyć wyrazy pochodne od podanych.

adaptować • adoptować • efektowny • efektywny

- _____

- _____

- _____

- _____

- 11.** Zaznacz poprawne dokończenie zdania.

Jan Kochanowski w *Trenach*

- A. stosuje archaizację języka.
- B. stosuje dialektyzację języka.
- C. nie stosuje żadnej stylizacji, gdyż posługuje się językiem sobie współczesnym.
- D. nie stosuje żadnej stylizacji, gdyż pisze o bardzo osobistych sprawach.

- 12.** Określ, jaka stylizacja językowa występuje w poniższych utworach (jeśli język utworu nie jest stylizowany, napisz o tym).

- A. Kazimierz Przerwa-Tetmajer, *Na skalnym Podhalu* – _____
- B. Henryk Sienkiewicz, *Trylogia* – _____

Odpowiedzi

Ćwiczenie 1.

- B. słownik frazeologiczny
- A. słownik wyrazów obcych
- C. słownik poprawnej polszczyzny
- E. słownik wyrazów bliskoznacznych
- G. słownik języka polskiego
- D. słownik ortograficzny
- F. słownik polszczyzny potocznej

Ćwiczenie 2.

- G. słownik frazeologiczny
- E. słownik wyrazów obcych
- F. słownik poprawnej polszczyzny
- C. słownik wyrazów bliskoznacznych
- D. słownik języka polskiego
- B. słownik ortograficzny
- A. słownik polszczyzny potocznej

Ćwiczenie 3.

Należy skreślić:

- A. nikczemnik, pochlebca
- B. obłudny, rabuś
- C. gwałtownie, zniechęca

Ćwiczenie 4.

Przykładowe antonimy:

- A. skromny
- B. rozrzutny
- C. wolno

Ćwiczenie 5.

- A. cienki zeszyt, chudy ser, szczupły chłopak
- B. bujny krzew, rozległy teren, okazały budynek

Ćwiczenie 6.

Przykładowe antonimy:

daleko od, brzydki, stary, zmartwiła, nudne, obowiązkowe, chyba, nikt (Uwaga! należy zmienić dalszy ciąg zdania: *nie będzie tam chodzić*)

Ćwiczenie 7.

Przykład:

*Rola Cześnika jest jedną z ważniejszych w dorobku artystycznym Janusza Gajosa.
Harmonogram prac na roli wyznaczają pory roku.*

Ćwiczenie 8.

Np. *komputer* – zapożyczenie z języka angielskiego; *fryzjer* – zapożyczenie z języka francuskiego; *pizza* – zapożyczenie z języka włoskiego

Ćwiczenie 9.

- A. rodzaje literackie
- B. środki stylistyczne
- C. części mowy

Ćwiczenie 10.

Przykład:

Moja ciotka kupiła strych i teraz adaptuje go na mieszkanie.

Państwo Kowalscy adoptowali dziecko, które straciło rodziców w wypadku kolejowym.

Suknia ślubna Kamili była bardzo efektowna.

Cały dzień trwało męczące, ale wyjątkowo efektywne zebranie.

Ćwiczenie 11.

- C.

Ćwiczenie 12.

- A. dialektyzacja
- B. archaizacja

PUNKTACJA

Ćwiczenie 1. – 7 p.

Ćwiczenie 2. – 7 p.

Ćwiczenie 3. – 6 p.

Ćwiczenie 4. – 3 p.

Ćwiczenie 5. – 2 p.

Ćwiczenie 6. – 9 p.

(po 1 punkcie za podanie antonimów
i 1 za poprawność stylistyczną)

Ćwiczenie 7. – 6 p.

Ćwiczenie 8. – 3 p.

Ćwiczenie 9. – 3 p.

Ćwiczenie 10. – 3 p.

Ćwiczenie 11. – 1 p.

Ćwiczenie 12. – 4 p.

RAZEM: 54 p.

OCENA

53–54 p. – ocena celująca

48–52 p. – ocena bardzo dobra

42–47 p. – ocena dobra

35–41 p. – ocena dostateczna

25–34 p. – ocena dopuszczająca

24 p. i mniej – ocena niedostateczna

SPRAWDŹ, ILE POTRAFISZ

SPRAWDZIAN II

1. Uzupełnij zdania podanymi rzeczownikami w odpowiedniej formie gramatycznej.

Wiele słyszeliśmy o (Kamienna Góra) _____ ,
ale nigdy tam nie byliśmy.

Pobyt w (Bielsko-Biała) _____ wspominały bardzo miło.

Badał mnie lekarz z (Biała Podlaska) _____ .

Poproś o radę Anię (Gawrysiówna) _____ lub panią
(Gawrysiowa) _____ .

2. Przekształć podane zdania w konstrukcje właściwe mowie potocznej, użyj kolokwializmów.

A. Czy kolega zechciałby pożyczyć mi zeszyt?

B. Szanowna klientko, niestety dysponujemy jedynie uszkodzonymi koszykami.

C. Dzień dobry, mamó! Pragnę cię zawiadomić, że udaję się do kina.

3. A. Uzupełnij zdania podanymi wyrażeniami bliskoznacznymi.

z kopyta • jak z bicia strzelił • lotem błyskawicy •
w okamgnieniu • pełnym gazem

Samochód ruszył _____ .

_____ zabraliśmy się do pracy.

Spakowaliśmy się _____ .

Wieść rozeszła się _____ .

Wakacje minęły _____ .

B. Powyższe wyrażenia można zastąpić jednym – wspólnym dla wszystkich – przysłówkiem. Zapisz ten przysłówek.

4. Do podanych przykładów wypowiedzi dopisz charakterystyczne dla nich style funkcjonalne.

- A. Sprawozdanie sportowe – _____
- B. Rozmowa telefoniczna – _____
- C. Diagnoza lekarska – _____
- D. Fraszka – _____
- E. Zaświadczenie – _____

5. Rozpoznaj style, w których zostały zapisane poniższe zdania.

- A. Rozpatrzywszy pogląd profesora Nowaka na wpływ czynników społecznych na eskalację niepożądanych zachowań w grupie badawczej, przystąpmy do analizy kilku przypadków.

styl _____

- B. Hurra! Jestem megaszczęśliwa! Wszystko się udało na medal!

styl _____

- C. W związku z licznymi zapytaniami o termin remontu klatki schodowej informujemy, że nastąpi on w terminie 1 maja–30 czerwca br.

styl _____

- D. Tam, w tych spalonych, wielobelkowych lasach strychów i dachów ciemność zaczęła się wyradzać i dziko fermentować. Tam zaczęły się te czarne sejmy garnków, te wiecowania gadatliwe i puste, te bełkotliwe flaszgowania, bulgoty butli i baniek.

B. Schulz, *Wichura*

styl _____

- E. Po raz szósty Fundacja AVE zaprasza mieszkańców stolicy na kajakowe obchody rocznicy Powstania Warszawskiego. Trzykrotnie – 30, 31 lipca oraz 1 sierpnia – będzie można wziąć udział w spływach „Wisłą przez Miasto Nieujarzmione” z Wawra na Tarchomin, połączonych ze spotkaniami z Bohaterami 44 roku, wspólnym śpiewaniem piosenek powstańczych na wiślanych plażach, wyścigiem o Kotwicę 44 roku oraz paradą kajaków w godzinie W. Projekt dofinansowało m.st. Warszawa oraz Ministerstwo Sportu i Turystyki RP.

<http://fundacjaave.nazwa.pl/avetki/index.php?limitstart=10> [dostęp: 10.01.2017]

styl _____

Uzasadnij swoje odpowiedzi przez zapisanie cech rozpoznanych stylów.

A. _____

B. _____

C. _____

D. _____

E. _____

- 6.** Napisz tyle wersji jednego zdania na temat swojego dzisiejszego samopoczucia, ile znasz stylów funkcjonalnych polszczyzny.

- 7.** Do podanych wyrazów dopisz ich znaczenia: potoczne (norma użytkowa) i wzorcowe. Zastosuj wyrazy w zdaniach, by wykazać różnicę znaczeń.

A. łomot

norma wzorcowa

znaczenie: _____

zdanie: _____

norma użytkowa

znaczenie: _____

zdanie: _____

B. pękać

norma wzorcowa

znaczenie: _____

zdanie: _____

norma użytkowa

znaczenie: _____

zdanie: _____

8. Zaznacz zdania, które są niepoprawne. Wyjaśnij, na czym polegają zawarte w nich błędy, a następnie je popraw.

A. W tym okresie czasu byliśmy bardzo zajęci.

B. Zadanie, które się wydawało banalnie proste, sprawiło nam najwięcej trudności.

C. Główny bohater przeżył czy został zabity na śmierć?

D. Zadania robiły się coraz bardziej trudniejsze.

9. Wymień trzy sytuacje komunikacyjne, w których należy się stosować do normy wzorcowej, i trzy, w których lepiej się posługiwać normą użytkową.

Norma wzorcowa	Norma użytkowa

Odpowiedzi

Ćwiczenie 1.

- A. Kamiennej Górze
- B. Bielsku-Białej
- C. Białej Podlaskiej
- D. Gawrysiównę, Gawrysiową

Ćwiczenie 2.

Przykłady:

- A. Stary, pożyczysz mi zeszyt?
- B. Proszę pani, wszystkie koszyki są rozwalone.
- C. Cześć mamó! Lecę do kina.

Ćwiczenie 3.

- A. Kolejno: jak z bicia strzelił; z kopyta; pełnym gazem; lotem błyskawicy; w okamgnieniu
- B. szybko

Ćwiczenie 4.

- A. publicystyczny
- B. potoczny
- C. naukowy
- D. artystyczny
- E. urzędowy

Ćwiczenie 5.

- A. naukowy
- B. potoczny
- C. urzędowy
- D. artystyczny
- E. publicystyczny

Uzasadnienie znajdziesz w podręczniku (s. 55–59).

Ćwiczenie 6.

Przykłady:

Styl urzędowy: *Niniejszym zawiadamiam, że moje samopoczucie utrzymuje się na dobrym poziomie.*

Styl potoczny: *Czuję się OK.*

Styl naukowy: *Moje parametry życiowe wskazują właściwy poziom substancji odżywczych zapewniających prawidłowe funkcjonowanie wszystkich układów.*

Styl artystyczny: *Szlachetne zdrowie! Wierny druhu! Dziękuję, że jesteś ze mną.*

Styl publicystyczny: *Otwieram rano oczy, przeciągam się, patrzę za okno i myślę: piękny dzień dzisiaj mamy. Jak dobrze się czuję!*

Ćwiczenie 7.

- A. Norma wzorcowa – znaczenie: hałas, głoche odgłosy; zdanie: *Z daleka dochodził łomot maszyn fabrycznych.* Norma użytkowa – znaczenie: lanie, ciągi; zdanie: *Przeciwnicy dostali od naszej drużyny tęgi łomot.*

- B. Norma wzorcowa – znaczenie: przestawać być całym wskutek tworzenia się rysy, szczeliny; zdanie: *Pękła mi szybka w telefonie i muszę ją wymienić*. Norma użytkowa – znaczenie: nie sprostać jakiemuś zadaniu, przestraszyć się; zdanie: *Nie pękaj. Jeszcze tylko dwa zadania i idziemy do domu*.

Ćwiczenie 8.

- A. W tym okresie byliśmy bardzo zajęci. / W tym czasie byliśmy bardzo zajęci.
 B. Zadanie, które się wydawało proste, sprawiło nam najwięcej trudności. / Zadanie, które się wydawało banalne, sprawiło nam najwięcej trudności.
 C. Główny bohater przeżył czy został zabity?
 D. Zadania robiły się coraz trudniejsze.

W zdaniach znalazły się błędy tautologiczne.

Ćwiczenie 9.

Przykłady:

Norma wzorcowa	Norma użytkowa
wygłaszanie przemówienia	zamówienie pizzy przez telefon
rozmowa o pracę	wyjście do kina z przyjaciółmi
e-mail lub list do urzędu	czat

PUNKTACJA

- Ćwiczenie 1. – 5 p.
 Ćwiczenie 2. – 6 p.
 Ćwiczenie 3. – 6 p.
 Ćwiczenie 4. – 5 p.
 Ćwiczenie 5. – 10 p.
 Ćwiczenie 6. – 5 p.
 Ćwiczenie 7. – 8 p.
 Ćwiczenie 8. – 4 p.
 Ćwiczenie 9. – 6 p.

RAZEM: 55 p.

OCENA

- 53–55 p. – ocena celująca
 48–52 p. – ocena bardzo dobra
 42–47 p. – ocena dobra
 35–41 p. – ocena dostateczna
 25–34 p. – ocena dopuszczająca
 24 p. i mniej – ocena niedostateczna

A large, black, stylized letter 'f' that serves as a background element. It has a thick vertical stem, a curved top that loops back, and a long, sweeping tail that curves upwards at the end. A horizontal line crosses the middle of the stem.

formy
wypowiedzi

List tradycyjny i elektroniczny

1. A. Agata Abbot, bohaterka powieści Jean Webster *Tajemniczy opiekun*, uczennica college'u w Anglii, pisze listy do swego opiekuna, którego nazywa Pajączkiem Długonogim. Przeczytaj jeden z tych listów.

Ferguson Hall, 10 października

Drogi Pajączku Długonogi!

Czy słyszał Pan o Michale Aniele? Był to słynny artysta, który żył we Włoszech w okresie odrodzenia. Wszystkie słuchaczki na kursie literatury angielskiej wiedziały o nim i cała klasa śmiała się ze mnie, bo myślałam, że był to jakiś archanioł. No proszę, niech Pan sam powie, czy to nie brzmi jak archanioł? Cała bieda z tym college'em, że musimy wiedzieć o mnóstwie rzeczy, o których nigdy nie uczyliśmy się. Bywa to często mocno kłopotliwe. Ale teraz już jestem mądrzejsza: jak tylko jest mowa o czymś, czego nigdy nie słyszałam, siedzę cicho, a potem lecę do encyklopedii.

Opowiem Panu teraz o moich koleżankach. Sylwia jest najbardziej towarzyską istotą na świecie, a Julia Rutledge Pendleton – najmniej. Moją kochaną Sylwię wszystko bawi i śmieszy, a Julię wszystko nudzi i nuży. Nie umie nawet zdobyć się na najlżejszy wysiłek, aby być uprzejmą. Jest przekonana, że sam fakt należenia do rodu Pendletonów jest paszportem do nieba, bez potrzeby zdawania jakiegokolwiek egzaminu. Julia i ja jesteśmy z przyrodzenia nieprzyjaciółkami.

Ale dość tego. Wyobrażam sobie, z jaką niecierpliwością czeka Pan, aby dowiedzieć się, co studiuje.

I. Łacina. Druga wojna punicka.

II. Francuski. 24 stronice z *Trzech muszkieterów* Dumasa i trzecia koniugacja czasowników nieregularnych.

III. Geometria. Skończyliśmy walce, teraz robimy ostrosłupy.

IV. Angielski. Stylistyka. Mój styl zyskuje z każdym dniem na jasności i zwięzłości.

V. Fizjologia. Doszliśmy do trawienia. Na przyszłej lekcji – żółć i trzustka.

Pańska, na najlepszej drodze do zdobycia wykształcenia
Agata Abbot

PS Mam nadzieję, że Pan nie bierze nigdy do ust alkoholu, prawda? Alkohol wyrabia straszne rzeczy z wątrobą.

Na podstawie: J. Webster, *Tajemniczy opiekun*, tłum. R. Centnerszwerowa

B. Zaznacz w tekście stałe elementy listu, a więc: datę i miejsce napisania, nagłówek, formułę pożegnania i podpis.

C. Podkreśl zwroty, w których Agata zwraca się bezpośrednio do swojego opiekuna. Dlaczego rzeczownik pospolity *pan* został napisany wielką literą?

D. Wyjaśnij skrót PS. Czy jest on stałym elementem listu? Cemu służy taki dopisek? Zwróć uwagę na pisownię tego skrótu. Zanotuj swoje spostrzeżenia.

E. Kto jest nadawcą, a kto – adresatem tego listu?

adresat – _____

nadawca – _____

2. Wyjaśnij skróty, których używamy, kiedy adresujemy koperty.

Sz.P. – _____

WP – _____

Kol. – _____

3. W podanym tekście podkreśl te zaimki osobowe, które w liście powinny być napisane wielką literą. Uzupełnij regułę ortograficzną i zgodnie z nią popraw błędy.

Cześć Dorota!

Cieszę się, że twoje wakacje mijają przyjemnie. Zazdroszczę ci wyjazdu na obóz żeglarski. Mam nadzieję, że nadal bawisz się dobrze.

U mnie nudy na pudy. Siedzę na działce z młodszą siostrą i nie wiem, czym się zająć. Z rozpaczy zaczęłam czytać przyszłoroczne lektury. Ale pamiętaj, nikomu o tym ani słówka. Tylko tobie mogę się przyznać do takiej nadgorliwości.

Musimy koniecznie spotkać się po twoim przyjeździe do domu. Zadzwoń do mnie szybko. Może uda się razem gdzieś wyskoczyć.

Krótki ten list, ale ty i tak na pewno nie masz czasu czytać.

Trzymaj się!

Lidka

Zaimki osobowe, które ze względów grzecznościowych w listach zapisujemy wielką literą, to: _____

4. W liście z poprzedniego ćwiczenia brakuje dwóch ważnych elementów. Jakich?

5. Kto mógł napisać listy zakończone następującymi zwrotami grzecznościowymi? Kto mógł być ich adresatem?

Z wyrazami szacunku – _____

Całuję mocno – _____

Siema – _____

Twoja na wieki – _____

Z wyrazami wdzięczności – _____

Z pozdrowieniami – _____

6. Napisz nagłówki i pożegnalne zwroty grzecznościowe, które można zastosować w listach do wskazanych osób.

A. list do przyjaciółki (przyjaciela) z wakacji

B. list do ulubionego sportowca lub aktora

C. list do młodszego rodzeństwa

D. list do wychowawcy klasy

E. list do babci i dziadka, którzy obchodzą 35. rocznicę swojego ślubu

7. Na osobnej kartce albo w zeszycie napisz list na jeden z podanych tematów.

- A. „Jestem pełen podziwu dla Ciebie...” – list do bohatera literackiego, którego darzysz uznaniem.
- B. „Co o tym sądzisz?” – list do rówieśnika, z którym podzielisz się refleksjami na temat kontrowersyjnego wyboru moralnego postaci z książki lub filmu.
- C. „To jest wspaniała książka!” – list do rówieśnika, którego zachęcisz do przeczytania lektury szkolnej.

8. A. Przeczytaj uważnie wypowiedzi uczniów.

Nie ruszam się stąd. Nie podniosę tego plecaka. Waży ze sto kilo.

Sto to może nie, ale na pewno więcej niż dziesięć. Przecież mamy dzisiaj osiem lekcji.

Co się dziwisz? Do każdego przedmiotu podręcznik, zeszyt – gruby, bo to przecież ósma klasa – zeszyt ćwiczeń, jeszcze lektura na polski.

Ciesz się, że bez WF-u. Ja kiedyś zważyłem swój plecak i wyszło mi piętnaście kilogramów.

B. Napisz oficjalny list do dyrektora szkoły i rady rodziców – uprzejmie, ale konkretnie i rzeczowo, z wykorzystaniem podanych wyżej argumentów, przedstaw poruszany problem i poproś o umieszczenie w każdej klasie szafek na książki. Skorzystaj z podanego słownictwa.

Szanowni Państwo • z przykrością • palący problem •
sprawa niecierpiąca zwłoki • w związku z nadmiernym obciążeniem •
w trosce o nasze zdrowie • należy wziąć także pod uwagę fakt •
ponadto • dobre rozwiązanie • zwracamy się z gorącą prośbą •
liczymy na zrozumienie i wsparcie •
do prośby przychylają się nasi rodzice • pozostajemy z szacunkiem

9. Przeczytaj podany list otwarty, a następnie odpowiedz na pytania.

List Otwarty do Stavrosa Dimasa¹ w sprawie Rospudy

9 grudnia 2007 r. wysłany został list otwarty wybitnych naukowców i przyrodników do Komisji Europejskiej w sprawie ochrony doliny Rospudy w okolicach Augustowa. Pod apelem podpisało się 464 naukowców i przyrodników, w tym 53 profesorów.

Szanowny Panie Komisarzu,

My, przyrodnicy i naukowcy zajmujący się ochroną środowiska, apelujemy do Pana o zabranie głosu w sprawie doliny Rospudy. Budowa drogi ekspresowej przez ten unikalny teren będzie potężną ingerencją w dziewiczą przyrodę – katastrofą, jakiej Europa i cywilizowany świat nie widziały od kilkadziesiąt lat.

Ta inwestycja unicestwi unikalny ekosystem, a wraz z nim wiele zwierząt i roślin należących do chronionych polskim i europejskim prawem gatunków, takich jak: dzięcioł białogrzbiety, orlik krzykliwy, bielik, głuszc, ryś, wilk, lipiennik Loesla, skalnica torfowiskowa, obuwik pospolity i niewystępujący już nigdzie indziej w Polsce miódokwiat krzyżowy. Zginą też siedliska chronione wspólnotowym prawem, m.in. bory i lasy bagienne.

O przesunięcie tej drogi tak, by nie zagrażała dolinie, w ostatnim czasie zaapelował do rządu prezydent RP Lech Kaczyński. Przeciwno tej inwestycji wypowiedziała się dwukrotnie Państwowa Rada Ochrony Przyrody skupiająca wybitnych specjalistów w dziedzinie ochrony przyrody. Ale najmocniejszy głos zabrało polskie społeczeństwo. Ponad 150 tys. podpisów pod apelem o ocalenie doliny Rospudy zostało zebranych w ciągu zaledwie dwóch tygodni. Tak wielkiej obywatelskiej akcji na rzecz ochrony przyrody, akcji odwołującej się do europejskich wartości, Polska jeszcze nie widziała. Tych tysięcy ludzi nie można zawieść. Oni również oczekują reakcji Pana jako przedstawiciela Komisji Europejskiej.

Niestety, zarówno rząd, jak i władze drogowe i samorządowe pozostały głuche na te apele. W ostatnim czasie zostały wydane decyzje, które są wyrokiem dla tego miejsca.

Panie Komisarzu, istnieją inne możliwości poprowadzenia tej drogi. Nie stoimy przed wyborem dobra przyrody zamiast dobra ludzi.

Mamy nadzieję, że Pana głos powstrzyma to barbarzyństwo, które nie tylko przyniesie wstyd i niepowetowaną stratę Polsce, ale i całej Wspólnocie Europejskiej. Przeprowadzenie drogi ekspresowej przez tę dolinę będzie nie tylko jednorazowym aktem wandalizmu, ale również niebezpiecznym precedensem podważającym sens ochrony przyrody w Polsce i całej Unii Europejskiej.

Pod listem podpisało się 464 naukowców i przyrodników.

¹ **Stavros Dimas** – członek Komisji Europejskiej, w 2007 r. odpowiedzialny za ochronę środowiska.

A. Jakiej sprawy dotyczy przytoczony list otwarty?

B. Do kogo i w jakim celu ten list został skierowany?

C. W czym imieniu wypowiadają się nadawcy listu?

D. Wypisz w formie równoważników zdań argumenty, których używają autorzy listu.

10. List otwarty ma na celu poruszenie opinii publicznej. Dlatego między innymi używa się w nim mocnych słów i sformułowań. Podkreśl takie środki językowe w tekście dotyczącym doliny Rospudy.

11. Napisz list otwarty do uczniów swojej szkoły. Spróbuj ich przekonać do jednej z podanych tez.

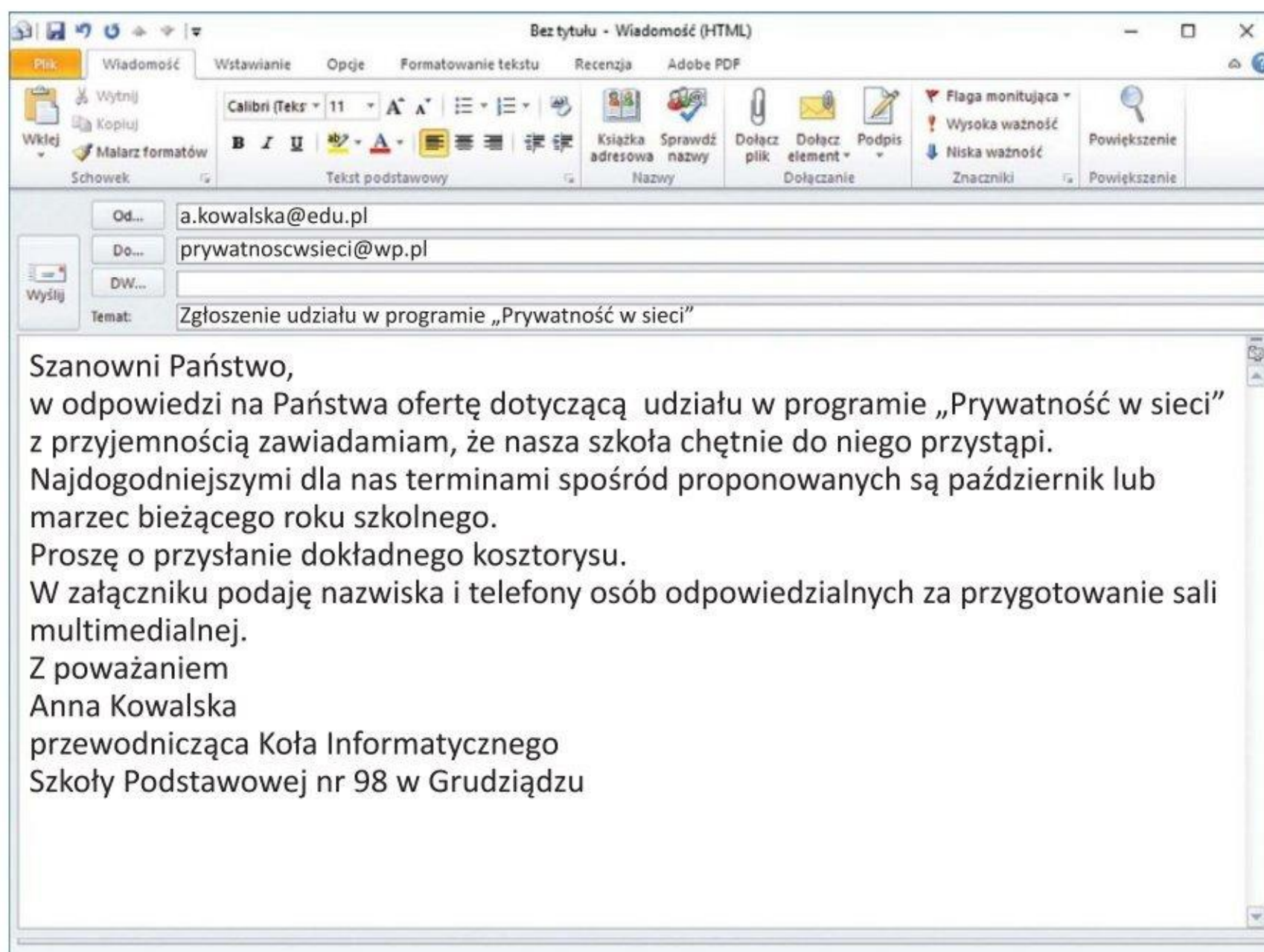
A. Warto czytać książki.

C. Warto pomagać innym.

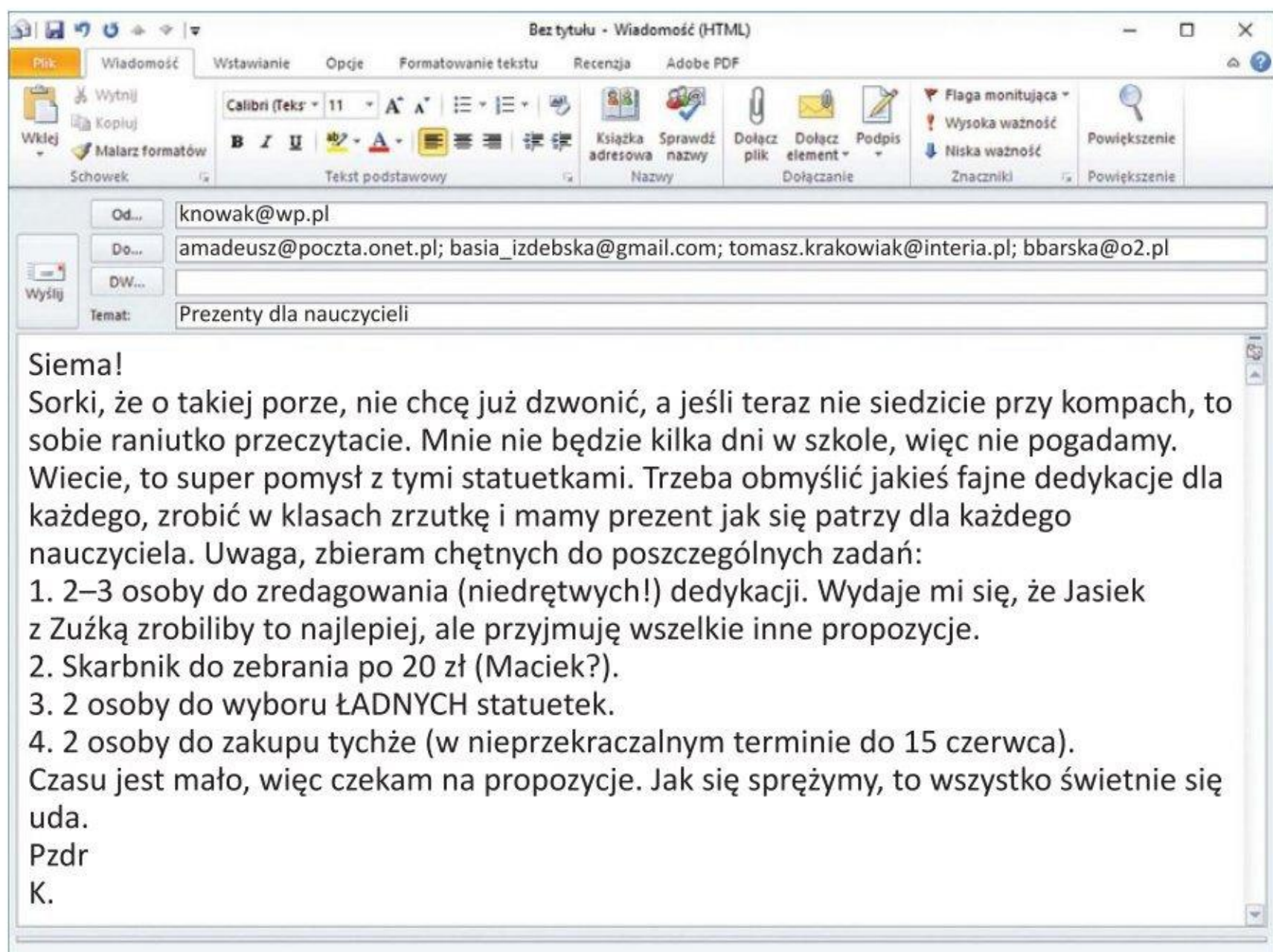
B. Warto pisać tradycyjne listy.

D. Warto być tolerancyjnym.

12. Przeczytaj poniższy e-mail. Zastanów się i napisz, czym ta wiadomość różni się od tradycyjnego listu oficjalnego.

13. Które elementy podanego tekstu wskazują na to, że nie jest on tradycyjnym listem prywatnym? Wypisz je i poprzyj przykładami.

14. Zredaguj dwa krótkie e-maile: oficjalny i prywatny, spełniające podane warunki.

- A. Wiadomość do wybranego muzeum, w którym – jako organizator – umawiasz lekcję dla swojej klasy (trzeba podać temat, termin, liczbę osób).
- B. Wiadomość do rówieśnika z prośbą o podanie informacji na temat planowanego spotkania.

A. _____

B. _____

Drobne użytkowe formy wypowiedzi

1. Przeczytaj podany tekst.

BYTNAR JAN, pseud. Rudy (1921–1943), działacz konspiracji, harcmistrz, podporucznik AK; 1939 czł. PLAN; od 1940 w Szarych Szeregach, m.in. od 1942 hufcowy hufca „Południe” (jednocześnie pluton „Sad” w Oddziale Specjalnym „Jerzy” Kedywu KG AK) w Warszawie; czł. organizacji „Wawer”, uczestnik akcji bojowych, m.in. „Wieniec II”; aresztowany, torturowany, odbity pod Arsenalem warszawskim, zm. na skutek obrażeń odniesionych podczas śledztwa.

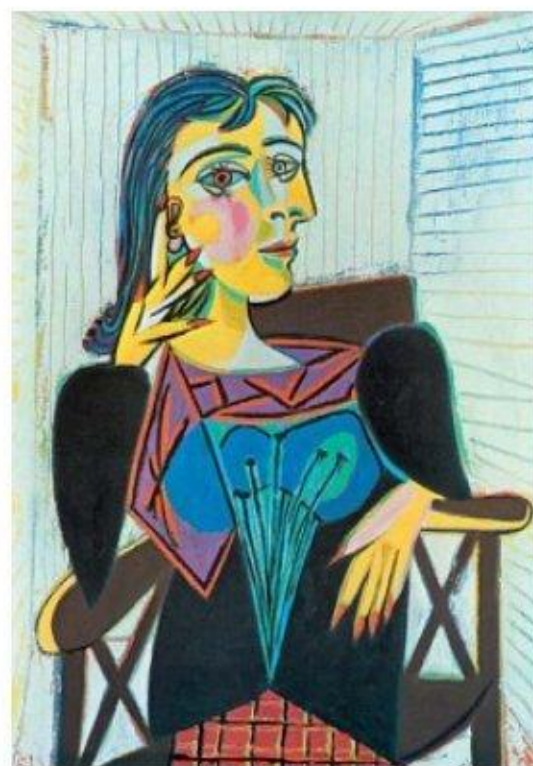
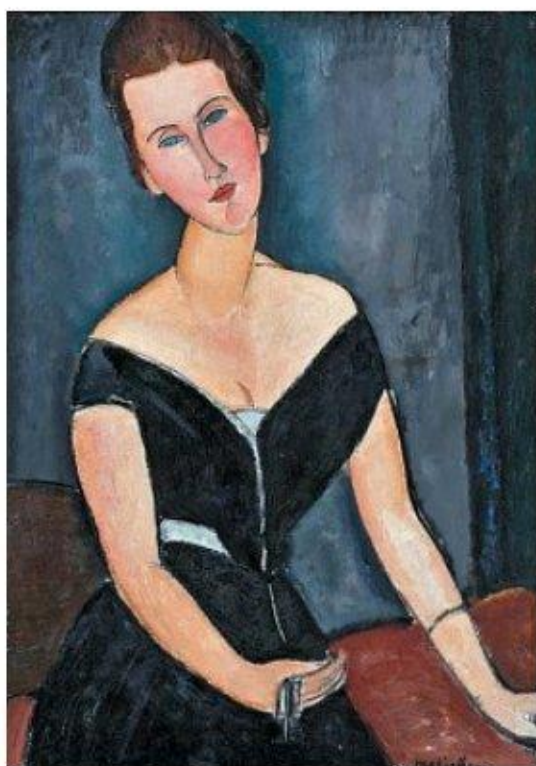
Nowa encyklopedia powszechna PWN

W imieniu samorządu szkolnego zredaguj zaproszenie dla władz lokalnych na uroczystość nadania Szkole Podstawowej nr 1 w Józefowie imienia Jana Bytnara „Rudego”.

DROBNE UŻYTKOWE FORMY WYPOWIEDZI

-
- The Venus de Milo is a famous marble statue of the goddess Aphrodite. It is a full-length standing figure, holding a mirror in her left hand. The statue is made of marble and is known for its realistic depiction of the goddess's body. It is currently housed in the Louvre Museum in Paris.

OD STAROŻYTNOŚCI DO WSPÓŁCZESNOŚCI

This image shows a single sheet of white paper with horizontal blue or grey ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

3. Przeczytaj podany tekst.

Wiersze czyta się trudniej, na ogół dużo trudniej niż prozę. Dzisiaj poeci rzadko kiedy bywają idolami; prędzej już stają się nimi powieściopisarze czy eseiści, nieraz za sprawą reklamy. Nie zawsze tak było. Popularność, jaką cieszył się sto lat temu Tetmajer, można by zapewne zestawiać z popularnością gwiazd estrady czy filmu... Skąd się wzięła różnica? Zapewne stąd, że w epoce migotliwych telewizyjnych obrazków i pospiesznego biegu przez życie wielu, bardzo wielu z nas zatraciło skłonność do spokojnej, uważnej kontemplacji – utworu literackiego, słów wypowiedzianych przez osobę, z którą rozmawiamy, uczuć ludzi, wśród których płynie nasze życie, otaczającego nas krajobrazu.

S. Falkowski, P. Stępień, *Żyrafa, czyli po co i jak czytać poetów współczesnych*

W imieniu Szkolnego Koła Literackiego zredaguj zaproszenie dla uczniów swojej szkoły na spotkanie członków koła, w czasie którego odbędzie się dyskusja na temat *Czy warto czytać poezję?*.

4. Napisz zaproszenia na podane uroczystości.

A. Zaproszenie na bal sylwestrowy organizowany w gmachu Opery Narodowej – dla przedstawicieli świata kultury.

B. Zaproszenie na wieczór poezji śpiewanej, przygotowywany przez Twoją klasę dla uczniów innych klas, dyrektora szkoły, nauczycieli i rodziców.

C. Zaproszenie na spotkanie ze sławną współczesną artystką.

D. Zaproszenie dla Petroniusza i Winicjusza na ucztę – w imieniu Nerona.

E. Zaproszenie na obiad czwartkowy – w imieniu króla Stanisława Augusta Poniatowskiego (dla oświeceniowych przedstawicieli nauki i sztuki). Jeśli potrafisz, spróbuj oddać realia epoki.

F. Zaproszenie na ślub – w imieniu Klary i Wacława.

5. Przeczytaj zamieszczone poniżej ogłoszenia, a następnie wypełnij tabelę.

OGŁOSZENIE

Zawiadamiamy mieszkańców osiedla, że od dnia 27 października 2015 r. będzie obowiązywał całkowity zakaz parkowania samochodów na terenie osiedla poza garażami. Pojazdy nieprawidłowo zaparkowane zostaną odholowane.

Wspólnota Mieszkańców

OGŁOSZENIE

Dnia 3 kwietnia br. o godz. 17.00. w sali nr 25 odbędzie się zebranie rodziców w sprawie wyjazdu klas pierwszych na zieloną szkołę. Prosimy o punktualne przybycie.

wychowawcy klas pierwszych

UWAGA!

Spektakl *Romeo i Julia* zostaje w dniu dzisiejszym odwołany z powodu choroby aktora. Serdecznie przepraszamy. Za niewykorzystane bilety kasa zwraca pieniądze.

dyrekcja teatru

UWAGA!

Dnia 11 listopada br. wszystkie klasy VII i VIII udają się na koncert do Filharmonii Narodowej. Odjazd autokaru spod szkoły o godz. 17.00. Początek koncertu o 18.00. Przypominamy o odświętnych strojach.

Szkolne Koło Miłośników Muzyki

OGŁOSZENIE

W dniach 5–13 XI br. odbędzie się w naszej szkole zbiórka ubrań, zabawek i pomocy szkolnych na rzecz dzieci z Domu Dziecka w Kietrzewie. Zachęcamy wszystkich do wzięcia udziału w naszej akcji. Dary przyjmuje Samorząd Szkolny.

Uwaga! Przyjmujemy tylko rzeczy w doskonałym stanie!

Samorząd Szkolny

Autor ogłoszenia	Odbiorca ogłoszenia	Temat ogłoszenia	Konieczne daty, godzina, ew. miejsce	Dodatkowe informacje, np. dotyczące stroju

6. Przeczytaj podany tekst.

Tego samego dnia król Artur wielki Zakon Okrągłego Stołu założył, którego sława miała przetrwać wieki. Stu dwudziestu ośmiu rycerzy zaprzysięgło wówczas zwać się rycerzami Okrągłego Stołu, zasię co roku, w pierwszy dzień Zielonych Świątek, miano nowych dobierać, którzy się godnymi tego okazali.

U.W. Cutler, *O szlachetnym Zakonie Okrągłego Stołu*, tłum. F. Kruszevska

W imieniu króla Artura napisz ogłoszenie o mającym się odbyć zaprzysiężeniu nowych rycerzy Okrągłego Stołu. Podaj czas i miejsce uroczystości, jej cel i charakter. Uwzględnij jeszcze co najmniej jedną informację, którą powinni znać uczestnicy tej uroczystości. Nie zapomnij o podpisie i odpowiednim układzie graficznym swojego tekstu.

7. Przeczytaj ogłoszenia autorstwa Antoniego Słonimskiego i Juliana Tuwima z prima-aprilisowych numerów „Kuriera Polskiego”, a następnie wykonaj polecenia.

Jestem na urzędzie państwowym
i poszukuję zajęcia – choćby
bezpłatnego – w godzinach
biurowych. Oferty sub¹. „Pilne” –
Kurier.

Drzewo genealogiczne w szczapach
do odstąpienia w większej ilości.
Tajteldman i Kuśmidorowicz

Ogrodnik zrywa melony
przechodniom. Krucza 2a.

Karty pocztówkowe wrzucam do
skrzynek, tamże mówię, która
godzina. Targówek. Sobieskiego 11.
Zalcman.

Usuвам dywany, pianina raz na
zawsze. Sprzątam właścicieli.
Kochanowicz. Praga.

Wydaję książki i okrzyki.
Księgarnia J. Mordkowskiego.

Potrzebny chłopak do podlewania
kwiatów sztucznych. Może być
mańkut. Oferty sub.
„Uruchomienie przemysłu”
do Redakcji „Kuriera”.

Ktokolwiek lub kto bądź
posiadałby wiadomości o synu
mym, niechaj je zatrzyma przy
sobie z poważaniem Lewkonja.

Zmieniam skarpetki raz na tydzień.
Witold Sandorski, Krucza 13.

Ważne dla p.p. autorów! Księgarnia
nakładowa p.f. „Kuryluk i Rogulin”
wyda chętnie córkę za męż.

Zamienię siekierkę na kijek. Oferty
sub. „Stryjek”.

Tyję w oczach i w pasie. We wtorki
dla pań. Szpitalna 32.

A. Słonimski, J. Tuwim, *W oparach absurdu*

¹ sub – pod.

A. Zastanów się i napisz, na czym polega dowcip zawarty w ogłoszeniach.

B. Wypisz kilka wyrazów, których wieloznaczność wykorzystali autorzy.

C. Wypisz kilka związków frazeologicznych, które zostały zmienione. Wyjaśnij, w jaki sposób je utworzono.

- 8.** Zredaguj dział ogłoszeń drobnych do szkolnej gazetki. Obok ogłoszeń poważnych zamieść kilka ogłoszeń nonsensownych własnego autorstwa.

- 9.** Odszukaj w internecie dowolny serwis ogłoszeń drobnych. Porównaj znajdujące się w nim ogłoszenia z tymi, które są zamieszczane w prasie codziennej. Znajdź podobieństwa i różnice (weź pod uwagę różne czynniki, np. zasięg, koszt, dostępność, precyzję sformułowania oferty i inne kryteria, które Ci przyjdą do głowy). Które medium wydaje Ci się lepsze? Odpowiedź uzasadnij i zapisz w punktach w zeszycie.

10. Przeczytaj życzenia, a następnie odpowiedz na pytania.

Kochany Wnusi!

Z okazji Twoich 14. urodzin życzymy Ci, żebyś zawsze był taki miły i uśmiechnięty, jak jesteś teraz, żeby świat roztaczał przed Tobą swoje uroki, a ludzie darzyli Cię życzliwością. Niech każdy dzień będzie nową, ciekawą przygodą, która uczyni Cię bogatszym wewnętrznym i szczęśliwszym człowiekiem. Oby Twoje marzenia się spełniały, a na ich miejsce ciągle pojawiały się nowe.

Twoi Babcia i Dziadek

Dostojnemu Jubilatowi

najserdeczniejsze życzenia w dniu 30-lecia pracy twórczej: wiele zdrowia i sił do realizacji dalszych zamierzeń, nieodłącznego humoru, optymizmu i entuzjazmu oraz wszelkiej pomysłowości i wielu sukcesów osobistych i zawodowych

składają współpracownicy

Szanownej Pani Profesor
w Dniu Nauczyciela

najlepsze życzenia – cierpliwości do naszych psot, pociechy z uczniów, wielu sukcesów dużych i małych, a także udanej wycieczki do Krakowa –
składa klasa 8C

Z okazji świąt Bożego Narodzenia
życzymy Wam nadziei, własnego skrawka nieba, zadumy nad płomieniem świecy, pogodnych świąt zimowych, odpoczynku, zwolnienia oddechu, nabrania dystansu do tego, co wokół, chwil roziskrzonych kolędą, śmiechem i pięknymi wspomnieniami.

Janina, Jakub i Janek

Szczęśliwej Młodej Parze

Kochanym Wandzie i Danielowi

życzymy przede wszystkim miłości, ale też wyrozumiałości,
cierpliwości i życiowej mądrości. Pomagajcie sobie, wspierajcie
się, rozmawiajcie ze sobą, kochajcie się. Spełniajcie swoje
wspólne marzenia!

ciocia Grażyna i wujek Leszek

Czy opublikować na Twojej Tablicy i stronach głównych Twoich znajomych?

x

Sto lat! Sto lat! Niech żyje Marek nam!

Publikuj

Pomiń

A. Z jakich okazji złożono życzenia?

B. Kto komu je składał?

C. Jaki zauważasz związek między treścią życzeń a okazją, z jakiej zostały napisane?

D. Jakie różnice stylu dostrzegasz między tekstami?

11. Przeczytaj poniższe życzenia. Co możesz powiedzieć o ich adresacie i o nadawcy?

Dużo zdrowia, szczęścia, pomyślności w dniu Twoich urodzin życzy Przemek.

12. W internecie można znaleźć wiele wierszyków z życzeniami na różne okazje. Wymień plusy i minusy korzystania z takiej pomocy.

13. Napisz ciekawe, osobiste, szczerze życzenia z podanych okazji. Wybierz odpowiedni styl wypowiedzi.

A. dla dziadków z okazji Dnia Babci i Dnia Dziadka

B. dla rówieśnika lub rówieśniczki z okazji Nowego Roku

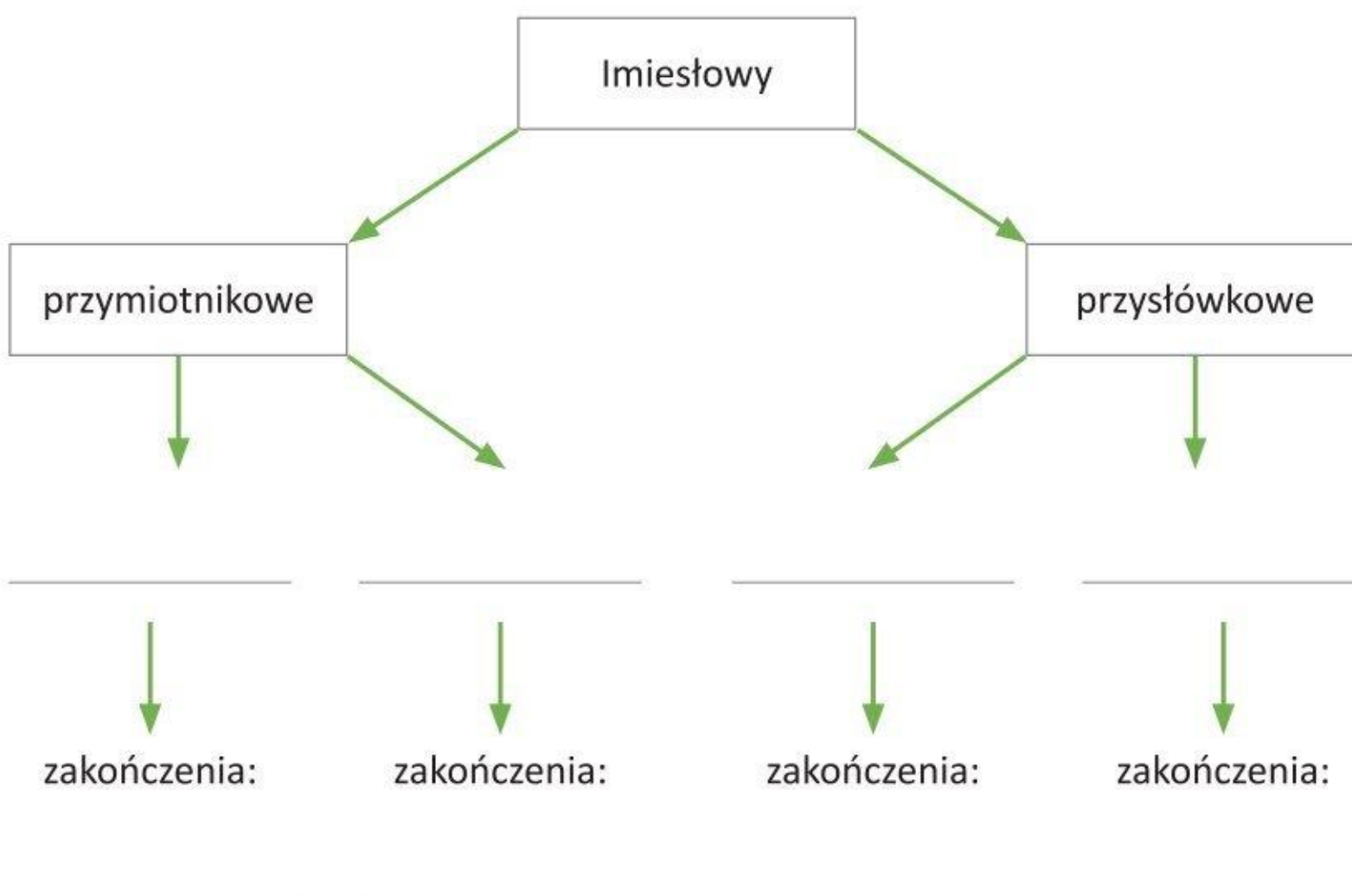
C. dla ulubionego sportowca lub piosenkarza z okazji imienin

Notatka

1. Uzupełnij notatkę w formie tabeli.

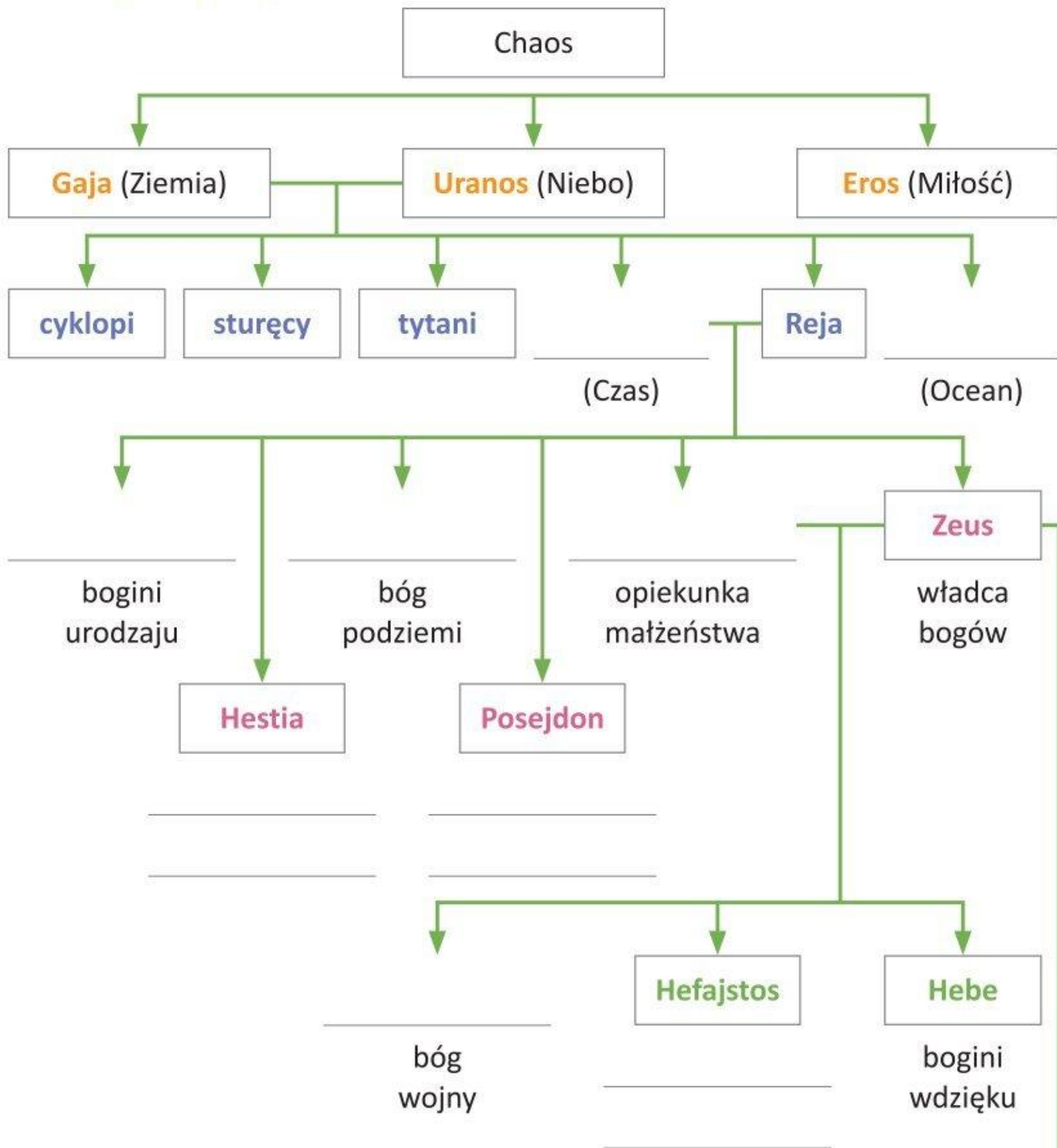
Epoka literacka	Wiek	Przedstawiciel
renesans		
	XVIII	
		Mickiewicz
pozytywizm		
	XIX/XX	
		Tuwim
współczesność		

2. Uzupełnij notatkę w formie schematu.

3. Uzupełnij notatkę schematyczną, a następnie przekształć ją w zwięzłą notatkę ciągłą.

Genealogia bogów greckich

Atena – bogini _____

Afrodyta – bogini _____

_____ – bóg sztuki i nauki

_____ – bogini łowów

Muzy: _____

Herakles – _____

_____ – postaniec bogów

Dionizos – _____

← z Dione

← z Latoną

← z Latoną

← z Mnemosyne

← z Alkmeną

← z Mają

← z Semele

4. Sporządź na osobnej kartce albo w zeszycie notatkę graficzną (np. mapę myśli) na temat mitu o Heraklesie. Skorzystaj z dostępnych źródeł i umieść w niej informacje na temat:

A. pochodzenia Heraklesa,

B. przebiegu dwunastu prac,

C. związków frazeologicznych związanych z mitem.

Istotne wskazówki:

- zawrzyj wszystkie najważniejsze informacje na dany temat;
- używaj pojęć, nie zdań;
- korzystaj ze zrozumiałych dla siebie skrótów;
- korzystaj z symboli i obrazków;
- wyróżnij kolorem najważniejsze pojęcia.

Opis

1. Przeczytaj opis obrazu Tycjana *Ranuccio Farnese* autorstwa siostry Wendy Beckett – historyka sztuki, znawczyni malarstwa światowego. Zastanów się nad elementami tego opisu. Wypisz przydatne słownictwo.

Ranuccio Farnese (1530–65) był wnukiem papieża Pawła III i należał do jednego ze znaczniejszych rodów we Włoszech. Portret ten namalowany został w 1542 roku, gdy Ranucciowi nadano już godność przeora zakonu joannitów („kawalerów maltańskich”), którego znak – krzyż maltański widnieje na jego płaszczu. [...] Obraz [...] pełny jest głębokiego zrozumienia kontrastu między światem zabaw dzieciństwa a dorosłymi obowiązkami czekającymi modela w późniejszym życiu. [...]

Gdy oglądamy ten wspaniały obraz, naszą uwagę przyciąga natychmiast okazały, złotoczerwony, aksamitny kaftan chłopca, doskonale zestawiony z ciepłym brzoskwiniowym rumieńcem jego policzków. W świetle padającym na pierś bogata tkanina mieni się i lśni; jej czerwień została miejscami rozjaśniona przez blask złota i srebra. [...]

Wizerunek Ranuccia Farnese ukazuje człowieka u progu młodości, odzianego we wspaniały dworski strój. Srebrny krzyż lśni na piersi, rękojeść sztyletu połyskuje w świetle. Jednakże heraldyczne i wojskowe akcenty pozostają w cieniu; to, co jest dla chłopca istotne – to rękawiczka, którą trzyma w obnażonej dłoni, gotowej przyjąć wyzwanie życia, bez obawy i bez ochrony. Jeszcze nie osiągnął wieku męskiego i jego pełne oczekiwania spojrzenie wyraża niewinną niedojrzałość.

Malując twarz Ranuccia [...] Tycjan ukazuje go w całej jego prawdzie jako należącego wciąż jeszcze do świata dzieciństwa. Cera chłopca jest świeża i młodzieńcza, a jego lśniące oczy przyglądają się światu. Dziecięco nieśmiały, unika spotkania z naszym wzrokiem i jego mało jeszcze charakterystyczne usta układają się w wyraz naturalnego rozbawienia. Dostrzegamy w nim niedojrzałą pyzatość niedoświadczonego młodzika, silnie skontrastowaną z militarnymi akcesoriami. [...] Namalowany przez Tycjana obraz zbudowany jest na kontraście między braskiem młodości (Ranuccio miał ok. 12 lat) i zewnętrznymi atrybutami osoby należącej do jednego z najpotężniejszych arystokratycznych włoskich rodów. [...]

Podziwiamy godność, jaką Tycjan nadał portretowanemu, lecz odczuwamy też zalew ciemności w obrazie, wśród której Ranuccio wydaje się małą, gorejącą świecą.

Wizja Tycjana jest niemal przerażająca w swym realizmie. Posługując się perfekcyjną techniką, umiał przekazać prawdę o osobie, ze wszystkimi towarzyszącymi jej słabościami, a jednocześnie stworzył przepiękny obraz.

W. Beckett, *Historia malarstwa, wędrówki po historii sztuki Zachodu*,
tłum. H. Andrzejewska, I. Zych

2. Zredaguj opis wybranego obrazu. Skorzystaj ze słownictwa zebranego w ramce oraz z pytań pomocniczych.

- na pierwszym planie • na drugim planie • w tle •
- w prawym / lewym / górnym / dolnym rogu • u dołu •
- na górze • opodal • istotne detale •
- płótno tchnie (spokojem, niepokojem, radością itp.) •
- można dostrzec • przyciąga wzrok • zachwyca • przeraża •
- wywołuje uczucie... • widz ma wrażenie, że... •
- szczególną uwagę zwraca... • jeśli się przyjrzymy dokładniej, to...

- A. Kiedy dzieło powstało (rok, epoka)?
- B. Jaką techniką zostało wykonane (np. olej na płótnie / na desce, tempera, pastele, grafika: miedzioryt, linoryt, drzeworyt itp.)?
- C. Jaki jest jego temat (co obraz przedstawia)?
- D. Kim jest autor? Jaki kierunek w sztuce reprezentuje? Czy obraz ma związek z jego biografią?
- E. Czy dzieło można powiązać z wydarzeniami historycznymi, społecznymi, obyczajowymi?
- F. Jaka jest kompozycja obrazu (co występuje na kolejnych planach)?
- G. Czy zauważasz jakieś postaci? Jeśli tak, to kim one są i po czym możemy to rozpoznać – może mają jakieś atrybuty? Czym się zajmują? Jaką rolę odgrywają? (Zwróć uwagę na sylwetki, ubiór, gesty, mimikę – co wyrażają? Jak można to interpretować?).
- H. Czy zauważasz elementy o znaczeniu symbolicznym? Co wyrażają te symbole?
- I. Jakie barwy dominują na płótnie? Jakie ma to znaczenie?
- J. Podoba Ci się ten obraz? Czy chciałbyś / chciałabyś mieć go w swoim domu? Uzasadnij swoją opinię.

[illegible]

3. Przeczytaj podany fragment opowiadania Jarosława Iwaszkiewicza *Ikar*, a następnie wykonaj związane z nim polecenia.

Stałem na rogu ulicy Trębackiej i Krakowskiego Przedmieścia, na przystanku tramwajowym. Tramwaje dźwięcznie dzwoniące szeregowały się jedne za drugimi swoimi czerwonymi cielskami wzdłuż Krakowskiego Przedmieścia. Ludzie tłoczyli się do nich gromadami, wieszali na stopniach, czepiali zderzaków, gronami zwisali z tyłu i z boków. Od czasu do czasu przemykało czerwone „zero”, przeznaczone tylko dla Niemców, więc pustawe. Musiałem dość długo czekać na jakiś wóz, do którego można się było łatwiej dostać. A kiedy już nadszedł taki, nie chciało mi się wsiąść do niego, zasmakowałem nagle w tym tłumie, który mnie otaczał, obojętnie przyjmując do świadomości moje istnienie. Przede mną wysoko stał na swoim cokole Mickiewicz, naokoło pomnika skromne kwiaty kwitły jednakże i pachniały, samochody skręcały ze zgrzytem przed kościołem Karmelitów, chłopcy sprzedawali gazety, wykrzykując głośno, handlarze papierosów, ciastek roili się przed połyskującym sklepem, z hałasem zasuwano żaluzje i zaciągano kraty na drzwiach i oknach magazynów, w ogródku, wypełnionym do ostatnich miejsc na ławkach przez starych i młodych, ćwierkały wróble, równie gęsto osadzone po wątłych drzewinach – wszystko to zanurzało się powoli w niebieskim mroku letniego wieczoru. W tej chwili słyszałem bijące serce Warszawy i mimo woli ociągałem się wśród ludzi, aby jeszcze trochę pobyc z nimi razem i razem z nimi odczuwać ten miejski letni wieczór.

W pewnej chwili spostrzegłem młodego chłopca, który idąc gdzieś od Bednarskiej, dość nierozważnie wysunął się zza czerwonego kadłuba tramwaju, który już ruszał, i stanąwszy twarzą do jezdni, a plecami do ruchu, na małej wysepce, w dalszym ciągu nie odrywał oczu od książki, z którą razem wynurzył się z szarzejącego zmroku. Miał lat piętnaście, szesnaście najwyżej. Czytając, od czasu do czasu wstrząsał płową czupryną, odgarniając włosy, które spadały na czoło. Jedna książka sterczała mu z bocznej kieszeni,

drugą złożoną trzymał przed oczami, najwidoczniej nie mogąc się od niej oderwać. Zdobył ją zapewne przed chwilą od jakiegoś kolegi czy też w tajnej wypożyczalni i nie czekając na powrót do domu, chciał się z jej treścią zaznajomić na gorąco, na ulicy. Żałowałem, że nie widziałem, jaka to była książka, z daleka wyglądała na podręcznik, ale chyba żaden podręcznik nie budzi w młodzieńcu takiego zainteresowania. Może to były wiersze? Może jakaś książka ekonomiczna? Nie wiem.

Chłopak przez chwilę stał na wysepce, pogrążony w czytaniu. Nie uważał na potrącanie, na cisnący się do wagonów tłum. Parę czerwonych smug przeminęło za nim, on wciąż nie odrywał oczu od książki. I wciąż z tą książką pod nosem – czy to, że znudziły go potrącania i krzyki wokoło, czy też nagle podświadomie uczuł potrzebę pośpiechu do domu – widziałem, że stąpnął z wysepki na jezdnię – wprost pod nadjeżdżający samochód.

Rozległ się zgrzyt gwałtownie naciśniętych hamulców i gwizd gum na asfalcie, samochód unikając przejechania chłopca skręcił gwałtownie w bok i zatrzymał się nagle przed samym rogiem Trębackiej. Z przerażeniem spostrzegłem, że była to karetka gestapo. Młodzieniec z książką usiłował wyminąć samochód. Ale w tym samym momencie z tyłu karetki otworzyły się drzwiczki i dwóch osobników w hełmach z trupimi główkami wyskoczyło na jezdnię. Znaleźli się tuż obok chłopca. Jeden z nich krzychał gardłowym głosem, drugi okrągłym ruchem ręki z szyderstwem zaprosił go do środka.

Do dziś dnia widzę młodzieńca, jak stoi u drzwiczek karetki, zażenowany, po prostu zawstydzony... Jak wzbrania się przeczącym, naiwnym ruchem głowy, jak dziecko, które obiecuje, że już nigdy więcej nie będzie... „Ja nic nie zrobiłem – zdawało się, mówi – ja tylko tak...” Wskazywał na książkę jako na przyczynę swojej nieuwagi. Jak gdyby tutaj można było coś wytłumaczyć. Nie chciał wejść do karetki ostatnim odruchem traconego życia.

Żandarm zażądał od niego papierów, porwał wyjętą kenkartę i gwałtownym ruchem popchnął chłopca do środka. Drugi mu pomógł, chłopiec wsiadł, za nim gestapowcy, drzwiczki trzasnęły i karetka, pędem porwawszy się z miejsca, szybkim tempem skierowała się w stronę Alei Szucha...

Zniknęła mi z oczu. Obejrzałem się dokoła, szukając jeszcze u kogoś zrozumienia, współczucia dla tego, co się tutaj zdarzyło. Przecież młodzieniec z książką zginął. Z najwyższym zdumieniem spostrzegłem, że nikt tego zdarzenia nie zauważył. Wszystko, co opisałem, odbyło się tak szybko, tak błyskawicznie, każdy z tłumu na ulicy tak był zajęty swoim pośpiechem, że porwanie młodzieńca przeszło niepostrzeżenie. Panie, stojące tuż przy mnie, spierały się, którym numerem tramwaju będzie im wygodniej jechać, dwóch jegomościów za słupkiem tramwajowym zapalało papierosy, baba przy koszu ustawionym pod ścianą powtarzała bez przerwy swoje: „Cytryn, cytryn, cytryn ładnych”, jak buddyjskie zaklęcie, a inni młodzi chłopcy biegli przez ulicę za odchodzącymi wagonami, ryzykując dostanie się pod inne samochody... Mickiewicz stał spokojnie i kwiaty pachniały, i brzoźki, i jarzębiny obok pomnika poruszały się od lekkiego wiatru, zniknięcie tego człowieka nie znaczyło nic dla nikogo. Ja jeden zauważyłem, że Ikar utonął.

Stałem jeszcze długo na miejscu, czekając, aż tłum zrzednie. Myślałem, że może „Michaś” – tak go sobie w myślach nazwałem – powróci. Wyobrażałem sobie jego dom, rodziców oczekujących na jego powrót, matkę przygotowującą wieczerzę i w głowie mi się pomieścić nie chciało, że oni nigdy nie dowiedzą się, jakim sposobem zginął ich syn. Nie

przypuszczałem, znając zwyczaje naszych okupantów, aby się mógł wyrwać z tych pazurów. A wpadł w taki głupi sposób! Bezmyślne okrucieństwo tego porwania poruszyło mnie do głębi, porusza jeszcze do dziś dnia.

Ci, co zginęli w walce, ci, co wiedzieli, za co giną, mieli może w tym pociechę, że śmierć ich ma jakiś sens. Ale iluż było takich jak mój Ikar, co tonęli w morzu zapomnienia z okrutnego w swej bezmyślności powodu.

Wieczór nadszedł, miasto usypiało gorączkowym, niezdrowym snem... Ruszyłem wreszcie spod mojego słupa, minąłem pomnik Mickiewicza, poszedłem do domu piechotą... A w myśli wciąż prześladował mnie obraz Michasia kręcącego głową, jak gdyby powiedział: „Nie, nie, to tylko ta książka temu winna... już teraz będę uważał...”

J. Iwaszkiewicz, *Ikar*

A. Wyodrębnij w tekście trzy części kompozycyjne opisu sytuacji.

- Tło akcji przed wydarzeniem (gdzie i kiedy to się dzieje, co widać i słyszeć, jaki panuje nastrój).
- Wydarzenie (co ważnego się stało).
- Tło akcji po wydarzeniu (czy i jak się zmieniło otoczenie, co teraz widać i słyszeć, jaki panuje nastrój).

B. Wynotuj z opisu tła elementy, na które narrator zwrócił uwagę.

C. Wypisz sformułowania, które posłużyły pisarzowi do zdynamizowania akcji (np. *nagle, wtem, naraz*).

D. Jakie części mowy przeważają w opisie tła, a jakie – w opisie zdarzenia? Wyjaśnij dlaczego.

- opodal • znienacka • wśród • obok •
jak grom z jasnego nieba • w jednej chwili • raptem •
naprzeciwko • wokół • nieoczekiwanie • w okamgnieniu •
niedaleko • powoli • jak z bicia strzelił • sponad •
w pobliżu • gwałtownie

Słownictwo opisujące scenerię i tło	Słownictwo opisujące zdarzenie i dynamizujące wypowiedź

- A. Z niezapowiedzianą wizytą przyjechała ciocia.

This image shows a single sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

-

C. Wywrócił się kajak.

6. Przypomnij sobie wydarzenie z życia szkolnego, które utkwilo Ci w pamięci (może to być np. niezapowiedziana kartkówka z trudnego przedmiotu, miła niespodzianka, którą sprawił Wam nauczyciel, ogłoszenie wyników konkursu). Wykonaj poniższe polecenia.

A. Zastanów się, które elementy opisu tego wydarzenia będą ważne, a które można pominąć.

B. Zgromadź odpowiednie słownictwo do opisu wydarzenia.

C. Na osobnej kartce albo w zeszycie opisz wybraną sytuację.

7. Przeczytaj podany fragment *Pana Tadeusza* Adama Mickiewicza i na osobnej kartce albo w zeszycie zredaguj opis sytuacji *Tadeusz i Hrabia w niebezpieczeństwie*. Zadbaj o to, by Twój tekst był barwny i dynamiczny.

Strzelcy stali i każdy ze strzelbą gotową
 Wygiął się jak łuk naprzód, z wciśnioną w las głową.
 Nie mogą dłużej czekać! Już ze stanowiska
 Jeden za drugim zmyka i w puszcę się wciska;
 Chcą pierwsi spotkać zwierza; choć Wojski ostrzegał,
 Choć Wojski stanowiska na koniu obiegał,
 Krzycząc, że czy kto prostym chłopem, czy paniczem,
 Jeżeli z miejsca zejdzie, dostanie w grzbiet smyczem,
 Nie było rady! Wszyscy pomimo zakazu
 W las pobiegli. Trzy strzelby huknęły od razu;
 Potem wciąż kanonada, aż głośniejsze nad strzały
 Ryknął niedźwiedź i echem nappełnił las cały.
 Ryk okropny! boleści, wściekłości, rozpacz;
 Za nim wrzask psów, krzyk strzelców, trąby dojeżdżaczy
 Grzmiały ze środka puszczy; strzelcy – ci w las śpieszą,
 Tamci kurki odwodzą, a wszyscy się cieszą,
 Jeden Wojski w żłości, krzyczy, że chybiono.
 Strzelcy i obławnicy poszli jedną stroną
 Na przełaj zwierza, między ostępem i puszczą;
 A niedźwiedź, odstraszone psów i ludzi tłuszcą,
 Zwrócił się nazad w miejsca mniej pilnie strzeżone
 Ku polom, skąd już zeszły strzelcy rozstawione,
 Gdzie tylko pozostali z mnogich łowczych szyków
 Wojski, Tadeusz, Hrabia, z kilką obławników.

Tu las był rzadszy; słysząc z głębi ryk, trzask łomu,
 Aż z gęstwy, jak z chmur, wypadł niedźwiedź na kształt gromu;
 Wkoło psy gonią, straszą, rwą; on wstał na nogi
 Tylne i spojrzał wkoło, rykiem strasząc wrogi,

I przednimi łapami to drzewa korzenie,
To pniaki osmalone, to wrosłe kamienie
Rwał, wałąc w psów i w ludzi; aż wyłamał drzewo,
Kręcąc nim jak maczugą na prawo, na lewo,
Runął wprost na ostatnich strażników obławy:
Hrabie i Tadeusza.

Oni bez obawy
Stoją w kroku, na zwierza wytknęli flint rury
Jako dwa konduktory w łono ciemnej chmury;
Aż oba jednym razem pociągnęli kurki
(Niedoświadczeni!), razem zagrzmiały dwórurki¹;
Chybili. Niedźwiedź skoczył, oni tuż utkwiony
Oszczep jeden chwycili czterema ramiony.
Wydzielali go sobie; spojrzą, aż tu z pyska
Wielkiego, czerwonego dwa rzędy kłów błyska
I łapa z pazurami już się na łby spuszcza;
Pobledli, w tył skoczyli, i gdzie rzadnie puszcza,
Zmykali; zwierz za nimi wspiał się, już pazury
Zahaczał, chybił, podbiegł, wspiał się znów do góry
I czarną łapą sięgał Hrabiego włos płowy.
Zdarłby mu czaszkę z mózgow jak kapelusz z głowy,
Gdy Asesor z Rejentem wyskoczyli z boków,
A Gerwazy biegł z przodu o jakie sto kroków,
Z nim Robak, choć bez strzelby – i trzech w jednej chwili
Jak gdyby na komendę razem wystrzelili.
Niedźwiedź wyskoczył w górę jak kot przed chartami
I głową na dół runął, i czterma łapami
Przewróciwszy się młyncem, cielska krwawe brzemie
Wałąc tuż pod Hrabiego, zbił go z nóg na ziemię.
Jeszcze ryczał, chciał jeszcze powstać, gdy nań wsiadły
Rozjuszona Strapczyna i Sprawnik² zajadły. [...]

Uciszono się z wolna i oczy gawiedzi
Zwróciły się na wielki, świeży trup niedźwiedzi:
Leżał krwią opryskany, kulami przeszyty,
Piersiami w gęszczę trawy wplątany i wbity,
Rozprzestrzenił szeroko przednie krzyżem łapy,
Dyszał jeszcze, wylewał strumień krwi przez chrapy,
Otwierał jeszcze oczy, lecz głowy nie ruszy;
Pjawki Podkomorzego dzierżą go pod uszy,
Z lewej strony Strapczyna, a z prawej zawisał
Sprawnik i dusząc gardziel, krew czarną wysysał.

A. Mickiewicz, *Pan Tadeusz*

¹ Pisownia oryginalna.

² Psy myśliwskie.

Sprawozdanie

1. Przeczytaj uważnie sprawozdanie z meczu siatkówki, a następnie wykonaj związane z nim polecenia.

SIATKÓWKA

Wygrali na piątym biegu

Drużyna Raula Lozano obroniła osiem piłek setowych, zanim wygrała pierwszą partię po swoim szóstym setbolu¹ i kapitalnym, przemyślanym ataku Sebastiana Świderskiego. W całym meczu Polacy zwyciężyli zaś 3:2 dzięki znakomitym rezerwowym, a szczególnie Grzegorzowi Szymańskiemu, który sprawił sobie prezent na dzisiejsze 29. urodziny. Skoro tak zaczyna się ten turniej, aż strach pomyśleć, jak się skończy.

Przygotujcie się na długą walkę – zapowiadali przed meczem wszyscy Polacy. Nie pomylili się, bo już pierwszy set trwał rekordowe 39 minut i zakończył się wynikiem 38:36 dla gospodarzy.

- (1) Początek nie zapowiadał dramatu, bo fenomenalnie wręcz grający Polacy szybko objęli prowadzenie 8:4, a potem 18:12. Francuzi byli bezsilni wobec atomowych ataków Michała Winiarskiego i Mariusza Wlazłego, wyglądali też na przytłoczonych niesamowitą atmosferą Spodka, w którym zawodników powitano przy wygaszonych światłach i punktowym reflektorze – niczym gwiazdy rocka.
- (2) Niestety Polakom przytrafił się przestój – szybko zrobiło się 19:19 i zaczęła się mordercza walka o zwycięstwo w pierwszym secie. Największe emocje były w końcówce, gdy przy stanie 35:35 niesamowitą obroną popisał się Piotr Gacek, a punkt zdobył Michał Winiarski. To dzięki tej

akcji Polacy wywalczyli piątą piłkę setową. Szósta okazała się ostatnią.

Emocje przeniosły się na początek drugiej partii. Polacy prowadzili 16:13, gdy powtórzyła się sytuacja z pierwszego seta. Francuzi wyrównali, a przy stanie 18:17 ich lider Stéphane Antiga pobiegł do szatni zmienić przepoconą koszulkę. I jakby odmienił swój zespół. Końcówkę goście wygrali 7:2, drugiego seta – 25:19 i na nasze nieszczęście kontynuowali bezbłędną grę w wygranej partii trzeciej.

- (3) Widmo porażki i przerwania serii 12 kolejnych zwycięstw stało się bardzo bliskie. Przypomniały się koszmarnie porażki z Francuzami, a także kłopoty zdrowotne kulejącego Wlazłego. Na domiar złego skurcz złapał też Winiarskiego. Było naprawdę źle.

Wtedy Raul Lozano [...] za parę Świderski – Wlazły wprowadził duet Gruszka – Szymański. W Sendai ten manewr przyniósł Polakom historyczne zwycięstwo nad Rosją mimo aż dwóch setów straty. Teraz historia się powtórzyła z jednym tylko

¹ setbol – piłka setowa.

wyjątkiem – zamiast Winiarskiego świetnie grał kolejny zmiennik Michał Bąkiewicz. Efekt? Wyrównanie na 2:2 w setach. – Mam już nie tylko 12, ale nawet 15 zawodników na tym samym poziomie – przekonywał ostatnio Lozano. Mecz z Francją potwierdził te słowa, bo wygrali go zmiennicy: niesamowicie skuteczny Szymański, żywiołowy Bąkiewicz i bezbłędny Gruszka.

(4) W tie-breaku¹ emocje sięgnęły zenitu. 0:2, 2:2, 2:4, 6:4, 6:6... Francuzi, którzy nie mają takich zmienników jak Polacy, słabiali się na nogach, a doping kibiców w Spodku wręcz unosił polskich siatkarzy.

Polacy włączyli piąty bieg i odskoczyli rywalom na kilka punktów. Po ostatniej piłce i autowym serwisie Romaina Vadeleux wszyscy byli wniebowzięci. Takie mecze pamięta się latami, tak rodzą się wielkie drużyny.

POLSKA: Zagumny, Winiarski, Pliński, Wlazły, Świdorski, Kadziewicz – Gacek (libero²), Bąkiewicz, Żygadło, Grzyb, Szymański, Gruszka.

FRANCJA: Pujol, Antiga, Vadeleux, Rouzier, Samica, Kieffer – Exiga (libero), Montmeat, Le Marrec.

Ż. Żyżyński, „Dziennik”, 12.07.2007.

A. Streść artykuł w najwyżej pięciu zdaniach. Uwzględnij wszystkie najważniejsze informacje.

B. Napisz, jaką funkcję w przytoczonym tekście pełnią zdania wyróżnione w ramce.

C. Nadaj tytuły ponumerowanym akapitom.

- (1) –

- (2) –

- (3) –

- (4) –

¹ **tie-break** – dogrywka.

² **libero** – zawodnik grający na środku boiska.

D. Podkreśl sformułowania, które opisują sposób gry Polaków (np. *kapitałny, przemysłany atak*).

E. Jakich środków językowych używa autor, aby utrzymać czytelnika w napięciu? Wypisz trzy przykładowe zdania.

F. Zaznacz w tekście dwa zdania stwierdzające fakty i dwa zdania zawierające opinię.

2. Przyjrzyj się dokładnie składni sprawozdania z ćwiczenia 1. Jakiego rodzaju zdania w nim przeważają? Jaki to daje efekt?

3. Wyjaśnij tytuł sprawozdania z meczu. Jaką pełni funkcję?

Zaproponuj inny tytuł.

4. Przeczytaj wiersz Kazimierza Wierzyńskiego¹ i odpowiedz na znajdujące się pod nim pytania.

Match futbolowy

Oto tu jest największe Colosseum świata,
 Tu serce żądz i życie bije najwymowniej,
 Tu tajemny sens wiąże i entuzjazm brata
 Milion ludzi na wielkiej rozsiadłych widowni.

¹ Za tomik poezji *Laur olimpijski*, z którego pochodzi ten wiersz, autor został odznaczony złotym medalem w olimpijskim konkursie sztuki i literatury podczas IX Letnich Igrzysk Olimpijskich w Amsterdamie w 1928 r.

Zamorra¹ wsparty w bramce o szczyt Pirenejów,
Piękniejszy niż Don Juan, obciśnięty w swetrze,
Jak dumny król w chaosie center i wolejów,
Śledzi kulę świetlistą, prującą powietrze.

Z Uralu w bój posłaną jak z lufy moździerza,
Trzyma w oczach i więzi, a gdy kula spada,
Jak pajak się nad dziuplą bramki rozcapierza,
Jak krzak wystrzela w niebo człowiek – barykada.

Pocisk skacze kozłami od miasta do miasta,
Z jednej strony jest Moskwa, z drugiej Barcelona,
Już steruje ku siatce, już spod stóp wyrasta,
Trybuny tracą oddech, cały stadion kona.

I pokażcie mi teraz – gdzie, w jakich teatrach
Milion widzów wystrzeli takim wielkim głosem:
Zamorra, lecąc w górę, jak żagiel na wiatrach,
Za Atlantyk wybija piłkę jednym ciosem!

Widownia oszalała, krzyczy, bije brawo,
Półkole trybun płonie niczym aureola,
I jak wielka tęsknota za zwycięską sławą
Tętni okrzyk stadionu: gola, gola, gola!

1927

A. Które cechy sprawozdania sportowego możesz odnaleźć w tym wierszu?

B. Na jakie elementy meczu zwraca uwagę autor?

C. Czy wiersz Wierzyńskiego pełni funkcję sprawozdania sportowego?

D. Która forma przekazu bardziej Ci odpowiada – wiersz czy klasyczne sprawozdanie?

¹ **Zamorra** – Ricardo Zamorra, legendarny hiszpański bramkarz z lat 20. XX w.

5. Puść wodze fantazji. Na osobnej kartce albo w zeszycie napisz ciekawe sprawozdanie na jeden z podanych tematów – postaw się w roli świadka lub uczestnika opisywanych wydarzeń. Możesz nadać swojej pracy inny tytuł. Wykorzystaj wskazówki z poprzednich ćwiczeń.

A. Pamiętna lekcja języka polskiego – na podstawie fragmentu *Szyfów prac* Stefana Żeromskiego.

B. Z wizytą u Cześnika – na podstawie *Zemsty* Aleksandra Fredry.

C. Ciemno wszędzie, głucho wszędzie... – na podstawie II części *Dziadów* Adama Mickiewicza.

6. Na osobnej kartce albo w zeszycie napisz sprawozdanie z wydarzenia, w którym brali udział uczniowie Twojej szkoły. Mogą to być: zawody sportowe, wycieczka, wybory do samorządu szkolnego lub inne, ważne dla Was zdarzenie. Pamiętaj, aby uwzględnić wszystkie istotne informacje (sporządź plan). Nadaj swojej pracy tytuł, zadbaj o to, by była ona ciekawa i trzymała w napięciu. Użyj czasu teraźniejszego.

Odczytajcie swoje sprawozdania na forum klasy, a najlepsze z nich zamieście w szkolnej gazetce.

Opowiadanie

1. Przeczytaj zamieszczone poniżej opowiadanie Marka Hłaski *Okno*, a następnie wykonaj polecenia.

Nikt prawie nie przychodził do mnie; mieszkam sam, od lat w tym samym brudnym i brzydkim domu przy jednej z bocznych ulic naszego miasta. Do okna mego pokoju nie zagląda nigdy księżyc, nigdy też nie widzę stąd nieba i gwiazd; mogę oglądać tylko kawałek podwórka i przeciwległą ścianę drugiego domu – bardzo wysoką, po części obrośniętą dzikim winem. Są tam dwa okna. W jednym – jak z czasem wywnioskowałem – mieszka tapicer, w drugim jakieś młode małżeństwo z dzieckiem; od czasu do czasu widywałem jasny łebek tego dziecka, nie wiem nawet po dziś, czy był to chłopiec, czy dziewczynka; potem dowiedziałem się, że dziecko umarło. I straciłem ochotę do oglądania przeciwległej ściany; kiedy zrozumiałem, że nigdy już nie zobaczę tego dziecka, zauważyłem, jak doprawdy ohydna jest ta ściana.

Bardzo rzadko odwiedzał mnie pewien urzędnik z pierwszego piętra; ja sam mieszkalem na parterze. Był to jeden z tych pocziwych świntuchów, w których ustach nawet przekleństwa diabłów brzmią zgoła niewinnie i tracą barwę, a którzy biją nas co chwila w kolano i mrużąc oko, pytają: „No, jakże? Podobało się panu? Prawda, że to znakomite?”. Z początku nie znosiłem tego człowieka i jego jurnych opowiadań. Wydawał mi się obmierzły i głupi ponad wszystko; z pewną nawet przyjemnością myślałem, że z jego dowcipów śmiano się już chyba za czasów Franciszka Józefa. Lecz potem przestał mnie drażnić, a nawet stał mi się potrzebny, rozumiałem bowiem, że ten człowiek, mieszkający na pierwszym piętrze, jest takim samym biednym i samotnym człowiekiem jak na parterze ja. Zapragnąłem zrobić mu jakąś przyjemność: z nie byle jakim trudem wyuczyłem się kilku dowcipów i gdy przyszedł do mnie – powtórzyłem mu. Pamiętam, że milczał i nie powiedział już nic tego wieczora. I przestał mnie odwiedzać. Doprawdy, nie wiem dlaczego.

Przed moim oknem rosło drzewo akacji. Było bardzo stare i uschło: pamiętam, że ostatniej wiosny kwitła już tylko jedna gałąź. Wtedy to po raz pierwszy ujrzałem tego chłopca: siedziałem w pobliżu okna i zobaczyłem w pewnej chwili, że ruda głowa usiłuje zajrzeć do mego pokoju. Z początku przestraszyłem się, lecz zaraz potem rozumiałem, iż jest to główka dziecka, i postanowiłem czekać. Patrzyłem, wstrzymując dech; biedaczek, chciał zajrzeć nieco dalej, lecz nie mógł się wspiąć. Myślałem: „Pomóc mu? Zapytać, czego chce?”. Lecz po chwili przestraszyłem się: przyszło mi do głowy, że mogłoby to zniechęcić go i spłoszyć.

Następnego popołudnia znów zauważyłem, że właściciel rudej głowy pragnie wspiąć się i zajrzeć do mego pokoju. Widocznie był jednak bardzo mały i nie mógł wykonać tego, co pragnął. Wtedy ja sam zdecydowałem się wyrzeć i zobaczyłem go; tak, był to rzeczywiście nieduży, bardzo śmieszny rudzielec. Za to przy boku miał potężny pałasz; aż mnie to, pamiętam, zdziwiło, że taki malutki chłopiec ma taki duży pałasz. Odważyłem się i zawołałem:

– Hej, mały!

Odwrócił się, lecz pobiegł dalej. Pomyślałem ze smutkiem, że spłoszyłem go i na pewno już nie będzie chciał tu zajrzeć. Lecz nie; wieczorem znów ujrzałem jego rudą główkę,

nawet nieco wyżej. I wtedy zrozumiałem, co go przyciąga: obraz na mojej ścianie. Był to nędzny bohomaż, przedstawiający bitwę morską: okręty ze strzaskanymi żaglami, spienione fale, rozbitków i tak dalej. Mały patrzył na ten obraz z podwórka i widział tylko trochę, a więc czubki masztów i prawdziwego koloru niebo, któremu tak nie pożałował farb ów nieznany mi malarz. Zdecydowałem się dopomóc chłopczykowi i kiedy przyszedł wieczorem, wychyliłem znienacka głowę i krzyknąłem:

– Chcesz zobaczyć mój obraz, prawda?

Patrzył na mnie chwilę, potem przełknął ślinę i rzekł mężnie:

– Tak.

Podąłem mu rękę. Usiadł na parapecie ze zręcznością małpki: pamiętam jeszcze krótki błysk zachwytu w jego oczach. Lecz po chwili spostrzegłem, że nie patrzy już wcale na obraz: rozglądał się bacznie po moim pokoju. Widziałem, jak gaśnie zachwyt na jego twarzy. Zobaczyłem, że posmutniał: był teraz poważny i skupiony, jakby w ciągu tych chwil, kiedy siedział na parapecie, przybyło mu wiele lat i troski. Bardzo długo milczał, opuściwszy rudą główkę. Potem rzekł:

– Wszędzie jest tak samo.

– Tak! – rzekłem. – Wszędzie jest tak samo.

– Nigdzie nie ma inaczej? – zapytał.

– Nie – odparłem.

– A gdyby tak bardzo daleko stąd? Też tak samo?

– Tak. Tam też są takie pokoje. Na całym świecie są takie pokoje. Świat to jest właśnie kilka takich pokoi.

– To ja jeszcze zobaczę – rzekł.

Zeskoczył i uciekł. Następnego dnia wróciłem później do domu. Pierwsze, co zobaczyłem, wszedłszy do pokoju, to leżący pod oknem jakiś przedmiot. Podniosłem go; był to ów pałasz, który budził moje zdumienie.

Lecz sam chłopczyk nie zajrzał do mnie już nigdy.

A. Napisz plan wydarzeń.

B. Wymień bohaterów.

C. Określ czas i miejsce akcji.

D. Zaznacz fragment, który możesz uznać za wstęp. Jakich informacji nam dostarcza?

E. Zakończenie tego opowiadania to tylko ostatnie zdanie. Czy wymowę tekstu uważasz za optymistyczną czy pesymistyczną? Uzasadnij swoją opinię.

F. Wyodrębnij w tekście opisy. Jaki wpływ ma opis kamienicy na nastrój opowiadania? Co mówi o życiu narratora?

G. Zwróć uwagę na kolory, o których mówi narrator. Jakie mają znaczenie dla zrozumienia tekstu?

H. Wyodrębnij w tekście dialogi. Co o bohaterach utworu mówi ich sposób wypowiedziania się? Jakich informacji dostarcza o chłopcu, a jakich – o narratorze?

I. Spróbuj wyjaśnić symbolikę obrazu wiszącego na ścianie i pałasza, który chłopiec zostawił na parapecie.

- A. Spotkanie przyjaciół w kawiarni.
- B. Przybycie nieznajomego.
- C. Nieoczekiwana propozycja.
- D. Decyzja.
- E. Skutki.

[illegible]

- 3.** Poniżej podano niektóre punkty planu opowiadania. Rozwiń dwa z nich w formę narracyjną. Uwzględnij w swojej pracy co najmniej trzy sposoby wzbogacania wypowiedzi, wybrane spośród zebranych w ramce.

dialog • opis krajobrazu • retrospekcja • opis budowli •
opis sytuacji • charakterystyczny język wypowiedzi bohatera

NIESPODZIANKA

Przygotowanie.

Spotkanie nad jeziorem.

Niebezpieczeństwo.

Dziwna postać w ruinach.

Dlaczego ja?

[illegible]

Scenariusz filmowy

- 1.** Przeczytaj fragment *Iliady* Homera i stwórz na jego podstawie scenariusz bez-dialogowej sceny filmowej. Pamiętaj o szczegółach obrazu, ale pominięj elementy, które nie dotyczą akcji.

I tak jak orzeł, ptak górski najszybszy wśród uskrzydlonych,
spada i lekko dopędza z chmur gołębicę spłoszoną;
ona wymyka się, pierzcha, lecz orzeł z wrzaskiem straszliwym
z bliska uderza w drapieżnej duszy zdobyczy spragniony –
tak z zaciętością Achilles pędził, a Hektor uciekał
pod trojańskimi murami, unosząc rączy kolana.
W pędzie strażnicę minęli i drzewko figowe rozchwiane
wiatrem, pod murem miastowym nie schodząc z drogi szerokiej.
Wreszcie przybiegli do źródeł przepięknie wytryskujących
dwoma nurtami ku wodom pełnego wirów Skamandra.
Jedno z nich falą gorącą wypływa i jest otoczone
parą, co kłębi się nad nim jak dym z płonącego ogniska;
drugie jest, nawet wśród lata skwarowego, zimne jak grad
albo jak śnieg lub jak woda zakrzepła w lód skryształony.
Blisko przy owych strumieniach są zagłębienia szerokie,
piękne, kamienne, przy których swe szaty połyskujące
prały czcigodne małżonki i córki Trojan urocze,
kiedyś, gdy jeszcze trwał pokój, nim przyszli synowie Achajów.
Tam przebiegali: ten, który uciekał, i ten, który gonił.
Przodem uciekał szlachetny, lecz gonił go potężniejszy
w lot. Nie o zwierzę ofiarne dziś, ni o skórę wołową
grali, o zwykłe nagrody brane w zwycięskich gonitwach,
ale o życie boskiego Hektora, co jeźdźcem był świetnym.
Więc jak najszybsze rumaki o mocnych kopytach przed metą
w pędzie rwą bystrym co siły – wielka nagroda tam czeka:
trójnog lub piękna kobieta po mężu w bitwie poległym –
tak Pryjamowe w krąg miasto po trzykroć obaj obiegli
stopy lotnymi [...]

Homer, *Iliada* (Pieśń XXII *Śmierć Hektora*), tłum. K. Jeżewska

2. Na podstawie kolejnego fragmentu *Iliady* Homera napisz scenariusz sceny poprzedzającej śmierć Hektora. Zredaguj zarówno didaskalia, jak i dialogi.

I tak jak gwiazda wśród innych gwiazd, gdy noc letnia zapada,
gwiazda wieczorna, co wschodzi najpiękniej na ciemnych niebiosach –
tak połyskiwał grot włóczy, którą potrząsał Achilles
w prawej swej dłoni i szukał – by zgubić boskiego Hektora –
miejsca, gdzie ostrze wbić w ciało urocze mógłby najłatwiej.
Ale ten cały okryty był lśniąca zbroją spiżową
piękną, zdobytą po walce z Patroklem, którego pokonał.
Tylko, gdzie dwa obojczyki od ramion łączą się z szyją,
gardło widniało, przez które uchodzi dusza najszybciej.
Tam, gdy nacierał nań Hektor, wbił ostrze boski Achilles.
Szyję młodzieńczą wskroś przebił grot jego włóczy głęboko,
krtani mu jednak nie przeciął jesion w spiż ciężki okuty
i odpowiedzieć mógł jeszcze, na jego słowa, tamtemu.
Nad powalonym w proch zaczął chełpić się boski Achilles:
„Pewnie myślałeś, Hektorze, zdzierając zbroję z Patrokla,
że ocalejesz, i o mnie nie dbałeś, że byłem daleki.
Głupcze! Choć z dala, tam przecie był ktoś potężniejszy od niego
przy wydrażonych okrętach – tam jeszcze ja pozostałem,
com ci rozwiązał kolana. Sępy i psy cię rozszarpia
ku twojej hańbie, a jego spalą na stosie Achaje”.
Słabnąc już, odparł mu Hektor o hełmie wiejącym kitami:
„Na twą zaklinam cię duszę, kolana, i twoich rodziców –
nie daj, by psy mnie szarpały pod okrętami Achajów,
ale przyjm okup tak wielki, jak pragniesz, ze spiżu i złota;
chętnie ci zwiozą te dary mój ojciec i matka czcigodna.
Niechaj powróci me ciało do domu i niech je Trojanie
oraz Trojanki na stosie złożą i spalą po śmierci”.
Spojrzał na niego złym okiem i rzekł szybkonogi Achilles:
„Psie, ty mi moich rodziców ani mych kolan nie tykaj!
Dusza wzburzona i gniewna mnie skłania, aby w kawały
ciebie porąbać i żywcem żreć za to, coś mi uczynił!
Już nikt z żyjących od głowy twej głodnych psów nie odpędzi,
choćby mi dziesięć tu razy lub jeszcze dwadzieścia zwiększono
okup za ciebie, cenniejsze obiecywano wciąż dary,
choćby cię nawet samego na złoto przeważyc rozkazał
Pryjam, potomek Dardana! Przenigdy cię matka czcigodna
już nie opłacze na marach, ta, która ciebie zrodziła,
ale psy głodne i sępy do szczętu ciebie rozszarpia!”.

Homer, *Iliada* (Pieśń XXII *Śmierć Hektora*), tłum. K. Jeżewska

- 3.** Obejrzyj kilka spotów kampanii społecznej Rzecznika Praw Dziecka „Odwaga ratuje życie” (www.odwagaratujezycie.pl) i napisz scenariusz jednego z nich.

[illegible]

- A. W szatni przed lekcjami.
- B. Nareszcie piątek!
- C. Rodzinny obiad.
- D. Udało się!
- E. Przed klasówką.

-
- This image shows a single sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

SCENARIUSZ FILMOWY

Spróbujcie w klasie odegrać sceny według Waszych scenariuszy i nagrać za pomocą kamery / telefonu.

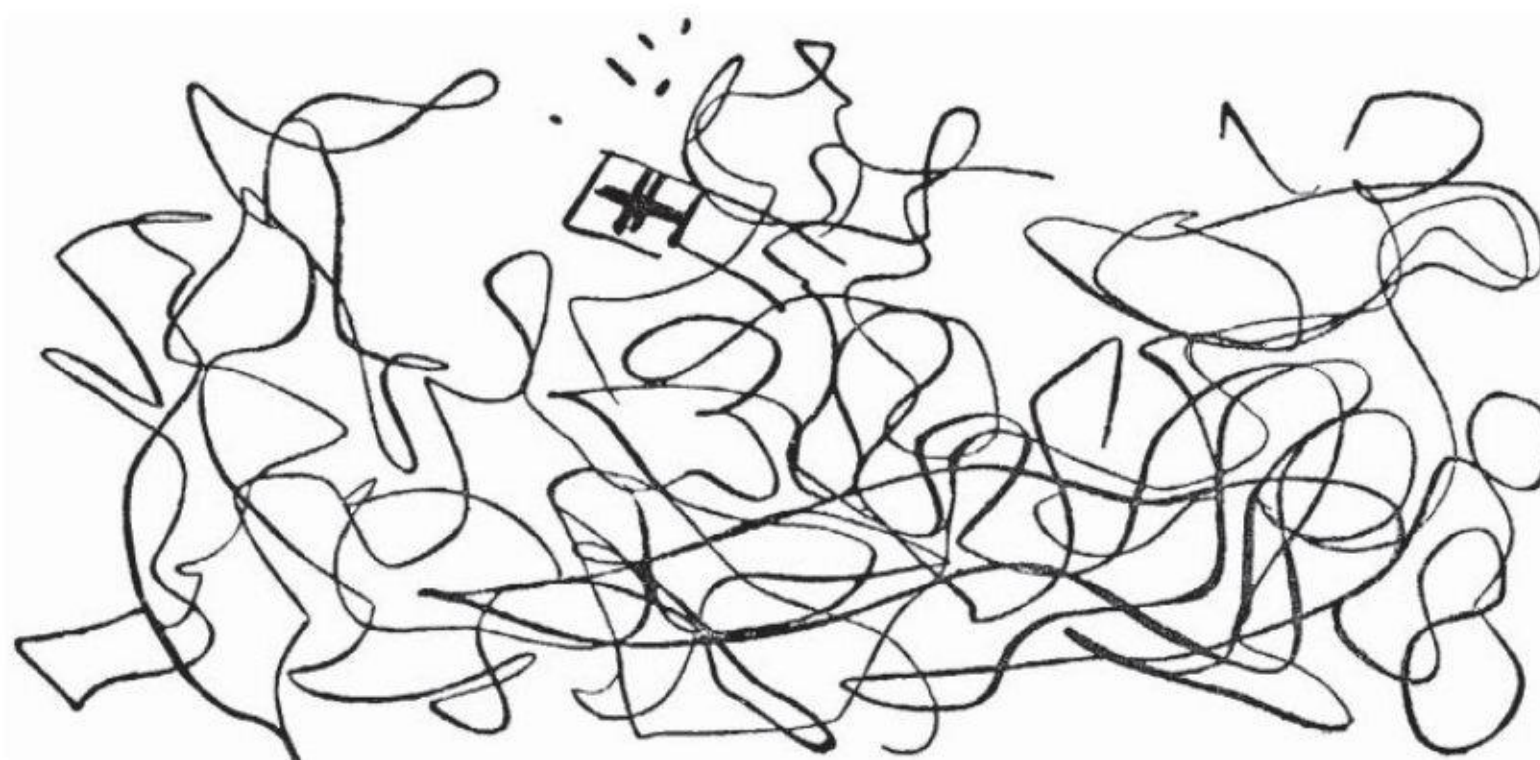
Parafraza tekstu

1. Przyjrzyj się podanym parom obrazów i odpowiedz na pytania.

A.

Jan Matejko, *Bitwa pod Grunwaldem*, 1878

Stanisław Wyspiański, *Bitwa pod Grunwaldem*, początek XX w.

Jaką cechę obrazu Matejki uwypuklił Wyspiański?

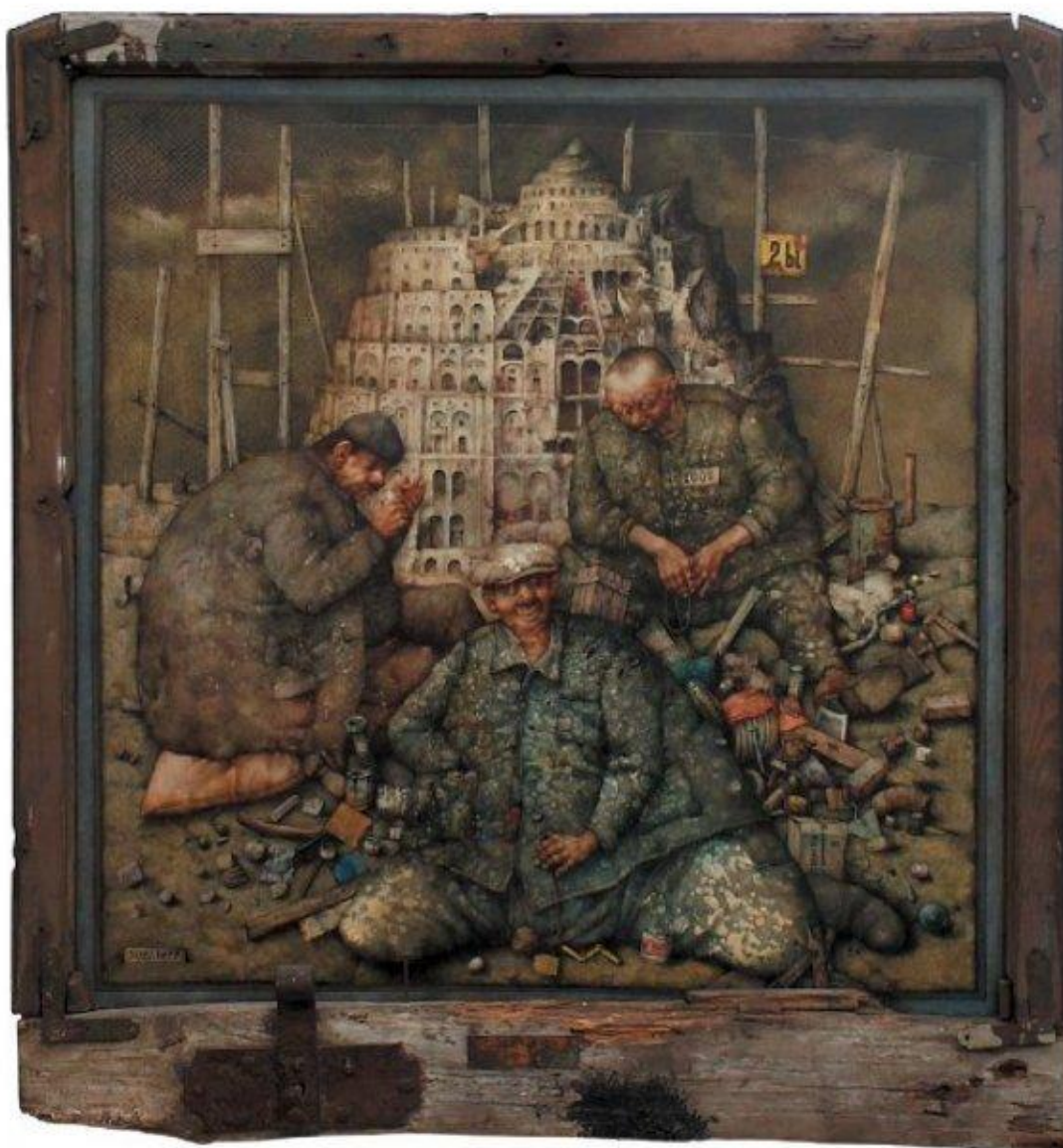
Jaki efekt osiągnął?

Jakie uczucia takie przedstawienie budzi u odbiorcy?

B.

Pieter Bruegel, *Wieża Babel*, 1563

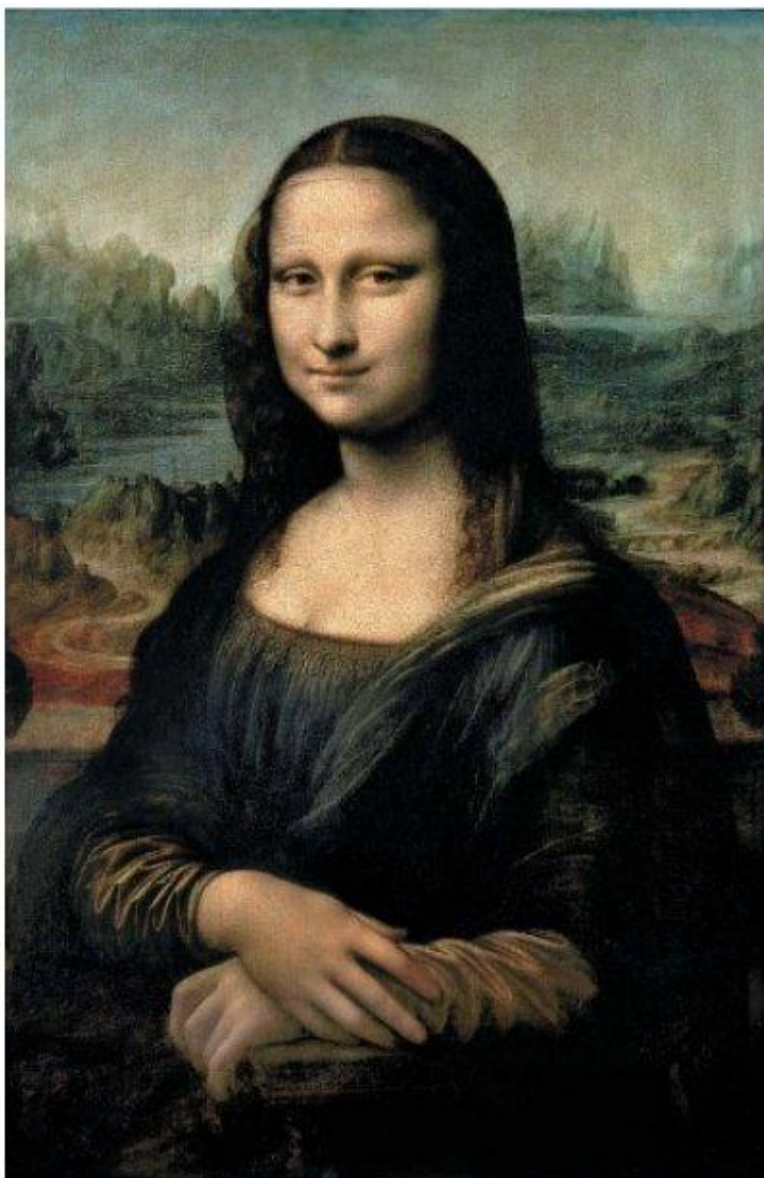
Jerzy Duda-Gracz, *Babel 2*, XX w.

Co obraz Dudy-Gracza mówi o społeczeństwie?

Jakie znaczenie w interpretacji tego obrazu ma nawiązanie do pierwowzoru?

Jakie uczucia budzi w Tobie obraz *Babel 2*?

C.

Leonardo da Vinci, *Mona Lisa*, 1503–1506Marcel Duchamp, *L.H.O.O.Q.*, 1919

Jaki efekt osiągnął współczesny malarz dzięki dorysowaniu Monie Lisie wąsów i bródki?

Do jakiej kultury się odwołał?

Co sądzisz o takim zabiegu?

- 2.** Przypomnij sobie piosenkę *Wlazł kotek na płotek*. Stanowiła ona temat wielu przeróbek i parodii. Przeczytaj poniższe parafrazy i napisz, jakich zabiegów językowych użyli ich autorzy.

A.

Julian Tuwim

Jak Bolesław Leśmian napisałby wierszyk *Wlazł kotek na płotek*

Na płot, co własnym swoim płoctwem przerażony,
 Wyziorne szczerzy dziury w sen o niedopłocie,
 Kot, kocurzak miauczurny, wlaźł w psocie-łaskocie
 I podwójnym niekotem ściga cień zielony.

A ty płotem, kociugo, chwiej,
A ty kotem, płociugo, hej!

Bezślepia, których nie ma, mrużąc w nieistowia
Wikłające się w płatwie śpiewnego mruczywa,
Dziewczynę-rozbiodrzoną pod pierzynę wzywa
Na bezdosyt całunków i mękę ustowia.

A ty płotem, kociugo, chwiej,
A ty kotem, płociugo, hej!

B.

Słuchaj, co widziałem! Na płocie obok mojej chaty kiciulek sobie siedział taki malutki i jak zaczął odstawiać mruganie, to aż mnie w ziemię wbiło. Słuchaj ty tej muzy, bo jest naprawdę spoko i nie ciągnie się jak flaki z olejem. Idę jeszcze raz obczaić tego kotka.

C.

Kot na płocie

Nasi korespondenci informują, że o bliżej nieokreślonej godzinie na płocie zauważono pewnego kota, który bardzo intensywnie mrugał oczami. Nieznane są bliższe okoliczności zdarzenia, jak też przesłanie pięknej, niedługiej kociej piosenki. Czynimy starania, aby zwierzę powtórzyło swój występ. O kolejnych wydarzeniach na płocie będziemy państwa informować na bieżąco.

D.

Na terenie osiedla zaobserwowano obywatela kota, który w sposób nieuprawniony przedostał się na płot zabezpieczający ww. powierzchnię mieszkalną. Dokonywał tam czynności mrugania w rytm piosenki o uznanych walorach literackich oraz optymalnym czasie trwania. Przewiduje się możliwość powtórzenia ww. czynności.

- ## O sobie

Nie tyle Puszcza Niepołomska zwierza,
Nie tyle ordy janczarskie żołnierza,
Nie tyle pszczołek ukraińskie ule,
Nie tyle włoskich kortegian gondule,
Nie tyle babskich strzał krymskie sajdaki,
Nie tyle gwoździ indyjskie karaki,
Nie tyle wrzecion brabanckie kądziele,
Nie tyle kólek młyn, co jedwab miele,
Nie tyle śledzi od północy morze,
Nie tyle różnych barw tęcza i zorze,
Nie tyle Loret toczony pacierzy,
Nie tyle Wiedeń sieci i obierzy,
Nie tyle gdański port łasztów tatarski,
Nie tyle książek frankfortskie jarmarki,
Nie tyle wiosna kwiatków, lato kłosów,
Jesień owoców i organy głosów,
Gwiazd jasne niebo, piasku morskie brzegi,
Kropel spory deszcz, splachcia gęste śniegi,
Nie tyle mają i jeziora trzciny,
Jak ja mam bólów dla mej Katarzyny.

This image shows a single sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

4. Podane hasła to parafrazy związków frazeologicznych. Zapisz obok każdego hasła odpowiedni frazeologizm.

A. Szczęśliwi kalorii nie liczą. _____

B. Jak sobie ugotujesz, tak zjesz. _____

C. Jeep drugą naturą człowieka. _____

D. Jak sobie pościelesz, to mnie zawołaj. _____

E. Kto rano wstaje, temu kleją się oczy. _____

F. Gdyby kózka nie skakała, toby dostała jedynkę z WF-u. _____

G. Jak cię widzą, to pracuj. _____

H. Gdzie dwóch się bije, tam korzysta dentysta. _____

5. Przyjrzyj się, jak Julian Tuwim sparafrazował fragment poezji Mickiewicza. Odpowiedz na pytania.

Julian Tuwim

Bagdad, czyli o przyszłym poecie

Bo słuchajcie i zważcie u siebie,
Że według bożego rozkazu,
Kto raz słowem trafił w sen ułudny,
Ten nie zazna szczęścia ni razu!

A. Który tekst Adama Mickiewicza przekształcił Julian Tuwim?

B. Jaką myśl wyraża poeta w swoim czterowierszu?

C. Czym się różni parafraza Tuwima od tekstu oryginalnego?

6. Wybierz trzy cytaty z polskiej poezji i je sparafrazuj.

A. _____

B. _____

C. _____

7. Napisz, do jakich pierwowzorów odwołują się autorzy podanych haseł.

A. Ideał sięgnął bruku (reklama kostki brukowej)

B. W osiem dni dookoła Grecji (reklama biura podróży)

C. Blaszany bębenek (reklama sklepu muzycznego)

D. Nie przeminie z wiatrem (reklama zakładu fotograficznego)

E. Jądro jasności (reklama firmy produkującej żarówki)

[illegible]

PARAFRAZA TEKSTU

Przemówienie

1. Zapoznaj się z informacją o bitwie pod Austerlitz.

W bitwie pod Austerlitz cesarz Francuzów ujawnił pełnię wojennego geniuszu. W starciu, zwanym bitwą trzech cesarzy, wzięły udział wojska francuskie przeciw zjednoczonym siłom rosyjskim i austriackim dowodzonym przez cara Aleksandra I Romanowa i cesarza Austrii Franciszka II Habsburga. Napoleon zwyciężył w ciągu kilku zaledwie godzin, pozorując odwrót z pozycji zapewniających przewagę taktyczną.

Przeczytaj uważnie mowę Napoleona Bonapartego do żołnierzy wygłoszoną 3 grudnia 1805 r. po bitwie pod Austerlitz, a następnie wykonaj polecenia związane z tym tekstem.

Żołnierze!

Jestem z was zadowolony. W tym dniu pod Austerlitz dowiedliście wszystkiego tego, czego spodziewałem się po waszej odwadze; ozdobiliście swoje orły nieśmiertelną chwałą. Armia złożona ze stu tysięcy ludzi, pod komendą cara Rosji i cesarza Austrii, została w niespełna cztery godziny albo wycięta, albo rozproszona. Co uszło przed waszym żelazem, utopiło się w jeziorach. Czterdzieści chorągwi, sztandary carskiej gwardii Rosji, sto dwadzieścia dział, dwudziestu generałów, ponad trzydzieści tysięcy jeńców – oto rezultat tego dnia wiecznej chwały. Ta jazda, jakże wychwalana, ponadto mająca przewagę liczebną, nie potrafiła się oprzeć waszemu szturmowi i odtąd nie macie już żadnych groźnych rywali. Tak oto w dwa miesiące ta trzecia koalicja została pokonana i rozmyta. [...]

Żołnierze!

Wówczas gdy lud francuski włożył na mą głowę cesarską koronę, zawierzyłem wam, by zawsze otaczał ją ten wielki blask chwały, który jako jedyny mógł uczynić ją cenną w moich oczach. Lecz w tym samym momencie nasi wrogowie myśleli o tym, żeby ją zniszczyć i okryć hańbą! Chcieli mnie zmusić, bym tę żelazną koronę, zdobytą przez krew jakże wielu Francuzów,łożył na głowie naszych najokrutniejszych wrogów! Te zuchwałe i bezczelne plany wy unicestwiliście i pomieszaście w dniu, w którym przypadła rocznica koronacji waszego cesarza! Nauczyliście ich, że łatwiej jest nam urągać i wygrażać, niż nas zwyciężyć.

Żołnierze! Kiedy dokona się wszystko, co niezbędne dla zapewnienia szczęścia i pomyślności naszej ojczyzny, zaprowadzę was z powrotem do Francji; tam staniecie się obiektem moich najczulszych starań. Mój lud przyjmie was z radością – i wystarczy, że powiecie: „Brałem udział w bitwie pod Austerlitz”, aby odpowiedziano wam: „Oto śmiałek!”.

A. W jednym zdaniu napisz, jakie jest przesłanie przemówienia Napoleona.

B. W przemówieniu cesarza zaznacz wstęp i zakończenie.

C. Wypisz w punktach argumenty, którymi posługuje się mówca.

2. Przeczytaj zamieszczone niżej przemówienia.

Kazanie sejmowe Piotra Skargi, opublikowane w 1597 r.

Piotr Skarga był kaznodzieją na dworze Zygmunta III Wazy, dostrzegał nadchodzący upadek Rzeczypospolitej i w płomiennych kazaniach wygłaszanych w sejmie pokazywał sposoby jego uniknięcia.

[...] Żaden z was, Przekacni Panowie, nie jest tak prosty, aby nie baczył ciężkiej i wielkiej niemocy tego naszego Królestwa i wewnętrznego a domowego jego zachwiania; albo żeby nie uczuł mocnego nieprzyjaciela, który na głowy nasze następuje i rozbojem strasliwym nam grozi. [...]

Byście domowe niemocy tego królestwa zleczyli, łączniejsza by obrona należeć się mogła. Ale jako się chory bronić ma, który sam na nogach swoich nie stoi? Leczyć pierwej tę chorą swoją matkę, tę miłą ojczyznę i Rzeczpospolitą swoją. [...]

Jako namilejszej matki swej miłować i onej czcić nie macie, która was urodziła i wychowała, nadała, wyniosła? Bóg matkę czcić rozkazał. Przeklęty, kto zasmuca matkę swoją. A która jest pierwsza i zasłużeńsza matka jako ojczyzna, od której imię macie i wszystko, co macie, od niej jest? [...]

Ta miła matka podała wam złotą wolność, iż tyranom nie służycie, jedno bogobojnym panom i królom, które sami sobie obieracie. Których moc, prawy okreszona, żadnego wam bezprawia nie czyni, żadnego i od postronnych panów, i od swoich uciśnienia nie cierpicie. Samiście tylo sobie tyranami, gdy praw nie wykonywacie a do sprawiedliwości fałszywą wolnością, albo raczej swowolnością, przeszkody sami sobie czynicie. Tureckiego i Moskiewskiego państwa obywatele, patrzcie, jakie uciśnienie i tyraniją cierpią. Nie taka to ojczyzna wasza: matką wam jest, a nie macochą. Na rękę was swoich¹ nosi, a krzywdy żadnej cierpieć nie dopuści.

[...] Pan rzekł: „Kto zdrowie swoje miłuje, traci je. A kto je utraci, najduje je”.

¹ na rękę swoich – na swoich rękach, forma *ręku* odnosiła się dawniej do dwóch rąk.

Gdy okręt tonie, a wiatry go przewracają, głupi tłomoczki i skrzynki swoje opatruje i na nich leży, a do obrony okrętu nie idzie, i mniema, że się sam miłuje, a on się sam gubi. Bo gdy okręt obrony nie ma, i on ze wszystkim, co zebrał, utonąć musi.

A gdy swymi skrzynkami i majątnością, którą ma w okręcie, pogardzi, a z innymi się do obrony okrętu uda, swego wszystkiego zapomniawszy: dopiero swe wszystko pozyskał i sam zdrowie swoje zachował. Ten namilszy okręt ojczyzny naszej wszystkich nas niesie, wszystko w nim mamy, co mamy. Gdy się z okrętem źle dzieje, gdy dziur jego nie zatykamy, gdy wody z niego nie wylewamy, gdy się o zatrzymanie jego nie staramy, gdy dla bezpieczeństwa jego wszystkim, co w domu jest, nie pogardzamy: zatonie, i z nim my sami poginiemy.

P. Skarga, *Kazanie wtóre. O miłości ku ojczyźnie i o pierwszej chorobie Rzeczypospolitej*

Mowa marszałka Józefa Piłsudskiego nad prochami Juliusza Słowackiego, wygłoszona 28 czerwca 1927 r.

Dnia 7 marca 1927 r. odbyło się posiedzenie Rady Ministrów, na którym postanowiono sprowadzić prochy Juliusza Słowackiego z Paryża do Polski, w celu złożenia ich na Wawelu. 28 czerwca 1927 r. odbyła się uroczystość złożenia prochów do grobów królewskich. Na dziedzińcu wawelskim mowę wygłosił marszałek Józef Piłsudski.

Gdy przed trumną stoję, mówić muszę o śmierci, o wszechwładnej pani wszystkiego, co żyje. Wszystko, co żyje, umiera, a wszystko, co umiera, żyło przedtem. Prawa śmierci są bezwzględne. Są, jak gdyby stwierdzić chciały prawdę, że co z prochu powstało, w proch się obraca. [...] Żyło ludzi mnóstwo i wszyscy pomarli. Pokolenia za pokoleniami, żyjące codziennym życiem, zwykłym lub niezwykłym, do wieczności przechodzą, pozostawiając po sobie jeno ogólne wspomnienia. Wspomnienia, gdzie imion nie ma i nie ma nazwisk. A jednak prawda życia ludzkiego daje nam i inne zjawiska. Są ludzie i są prace ludzkie tak silne i tak potężne, że śmierć przewyciężają, że żyją i obcuja między nami.

Przed sobą mamy trumnę ze szczątkami człowieka, szczątkami, które świadczą o prawdzie, że proch jesteś i w proch się obrócisz. Słowacki, jak żywa prawda życia, jest między nami. Staje się znajomym coraz szerszym kręgom. Wiemy o nim tyle, jak o żadnym ze swoich znajomych. Wiemy i o tym, czego nawet o braciach nie wiemy. Jest z tego powodu naszym żywym znajomym. Znamy drobnostki jego życia, anegdoty o nim, ba, jak sam pisze poeta, list do ekonoma lub wieczne przymierze z Handzią czy Marylką są nam znane i znajome. Są skądś wyciągnięte i rzucone przed oczy. Śmierci prawa są w ten sposób przewyciężone. Jest nam żywym znajomym i żywa znajomość Słowackiego staje się coraz powszechniejsza i coraz szersza, tak, że ma znajomych więcej, niż miał ich za życia. Gdy wezmę odwrotnie i policzę kilkanaście milionów Polaków, wśród których żył Słowacki, co z nich pozostało? Nie mają ani imienia, ani nazwiska, gdyż kilka zaledwie osób z ówczesnego pokolenia staje nam jako żywsze istoty, jako ci, którzy żyją, którzy nie umierają i nie nikną. Żył sto lat zaledwie temu, zaledwie trzy pokolenia wymarły lub wymierają, a jednak, gdy policzymy ludzi, o których cośkolwiek wiemy, to jest ich tak mało, a gdy mówimy o Słowackim, to spotykamy się z nim codziennie i z nim obcujemy.

Powtarzamy jego słowa, jak gdyby był żywą istotą, powtarzamy wrażenia, które przeżywał, jeżdżąc po świecie. Wiemy, co mu się podobało, a co nie pozostawiło na nim żadnej impresji. Jest więc żywy i żyje wśród nas i prawda śmierci okrutna, prawda śmierci potężna nie istnieje dla niego. Powiecie może, że to metafora, że to nie jest słuszne, a jednak ta żywa prawda istnienia człowieka bez względu na to, co kto o niej mówi, jest żywą, prawdziwą i realną. Słowacki żyje dlatego, że umrzeć nie może. Zda się, jak gdyby bramy śmierci przepastne za nim zamknęły się nieszczelnie. [...] Zda się, że są ludzie, którzy żyć muszą dłużej, których życie trwa nie latami, a wiekami, wbrew prawdzie przyrodzenia ludzkiego. I gdy teraz szczątki Słowackiego wprowadzamy do grobowców królewskich, wiemy, że przedłużamy mu życie dalej jeszcze i że żyć będzie tak długo, aż murów Wawelu nie naruszy czas zniszczeniem, a skała, która nad Wisłą samotna tu stoi, nie ulegnie śmierci. Dajemy mu w ten sposób dłuższe życie, dłuższą prawdę bytowania, które zostają pomiędzy ludźmi. [...]

Gdy teraz, patrząc na trumnę, wiem, tak, jak wszyscy zebrani, że Słowacki idzie, to wiem, że idzie tam, gdzie głązy na naszym gościńcu stoją, świadcząc nieledwie chronologicznie przez imiona o naszej przeszłości. Idzie między Władysławy i Zygmunty, idzie między Jany i Bolesławy. [...] Idzie, by przedłużyć swe życie, by być nie tylko z naszym pokoleniem, lecz i z tymi, którzy nadejdą. Idzie, jako Król Duch.

W imieniu rządu Rzeczypospolitej polecam panom odnieść trumnę do krypty królewskiej, by królom był równy.

„Monitor Polski” z dnia 30 czerwca 1927 r.

Fragment *Obrony Sokratesa Platona* – mowa obrończa

Sokrates nie zostawił po sobie ani jednego pisanego dzieła. Nauki tego filozofa znamy dzięki jego genialnemu uczniowi – Platonowi. W *Obronie Sokratesa* Platon próbuje odtworzyć proces, w którym Sokrates został skazany na śmierć za „bezbożność i psucie młodzieży”.

Przegrywam, bo za mało mam nie argumentów, tylko bezwstydu i bezczelności i zbyt mało mi się chce mówić wam takich rzeczy, których by wyście słuchali najchętniej: gdybym tu płakał i jęczał i gdybym nie wiadomo co wyprawiał i mówił rzeczy poniżej mojej godności, jak ja uważam, takie, jakieście zwykli słyszeć od innych. Tymczasem ja ani przed tym nie uważałem za stosowne robić niczego podłego z uwagi na niebezpieczeństwo, ani mi teraz żal, że się w ten sposób bronię; wolę zginąć po takiej obronie, niż tamtym sposobem żyć. Bo ani w sądzie, ani w wojnie, ani ja, ani ktokolwiek inny nie powinien o tym przemyślać, żeby śmierci ujść, wszystko jedno jak. Przecież i w bitwach często najwidoczniej można śmierci uniknąć, jeżeli ktoś porzuci zbroję, albo się z prośbami zwróci do ścigających. W każdym niebezpieczeństwie jest wiele różnych sposobów na to, żeby śmierci się wymigać, jeżeli ktoś ma odwagę, wszystko jedno co, robić i mówić. Więc to nie jest rzecz trudna, obywatele: uniknąć śmierci; znacznie trudniej: zbrodni. Bo zbrodnia biegnie prędzej niż śmierć [...]. I teraz ja odchodzę, w oczach waszych winien kary śmierci; oni w oczach prawdy winni zbrodni i krzywdy. I ja się doczekam kary, i oni.

Platon, *Eutyfron. Obrona Sokratesa. Kriton*, tłum. W. Witwicki

Przeanalizuj wybrane przemówienie i wpisz swoje spostrzeżenia do tabeli.

Autor	
Odbiorca	
Temat	
Główne przesłanie (cel)	
Argumenty	1.
	2.
	3.

3. W tekstach przemówień z ćwiczenia 2. podkreśl różnymi kolorami przykłady wskazanych figur retorycznych.

A. powtórzenia

D. metafory

B. wykrzyknienia

E. hiperbole

C. porównania

F. cytaty

4. Bardzo ważny jest początek przemówienia, gdyż trzeba przyciągnąć uwagę słuchaczy. Zaobserwuj, w jaki sposób robią to mówcy w podanych przykładach. Spróbuj wywnioskować na podstawie zamieszczonych fragmentów, o czym będzie mowa w każdym z tekstów. Zanotuj swoje spostrzeżenia.

Wisława Szymborska: przemówienie z okazji otrzymania Nagrody Nobla w 1996 r.

Podobno w przemówieniu pierwsze zdanie jest zawsze najtrudniejsze. A więc mam je już za sobą. Ale czuję, że i następne zdania będą trudne, trzecie, szóste, dziesiąte, aż do ostatniego, ponieważ mam mówić o poezji.

Poeta i świat

Lech Wałęsa: przemówienie w Kongresie USA, 15 listopada 1989 r.

My naród!¹ Oto słowa, od których chcę zacząć moje przemówienie. Nikomu na tej sali nie muszę przypominać, skąd one pochodzą. Nie muszę też przypominać, że ja, elektryk z Gdańska, też mam prawo się nimi posługiwać.

My naród! Stoję przed Wami jako trzeci w historii cudzoziemiec, niepiastujący żadnych wielkich funkcji państwowych, którego zaproszono, aby przemówił przed połączonymi Izbami Kongresu Stanów Zjednoczonych. Tego Kongresu, który dla wielu uciśnionych i pozbawionych swoich praw ludzi na świecie wydaje się być światłem wolności i ostoją praw człowieka. Stoję przed Wami, by w imieniu swojego narodu mówić do Ameryki, do obywateli państwa i kontynentu, u którego wrót stoi słynna Statua Wolności.

Marek Tulliusz Cyncero: pierwsza mowa przeciwko Katylinie²

Jak długo, Katyline, będziesz nadużywał naszej cierpliwości? Jak długo będziesz w swoim szaleństwie naigrywał się z nas? Do jakich granic będziesz się chełpił swoim zuchwalstwem nieznanym cugli? Czyż nie strwożyły cię nocne straże na Palatynie ani straże przemierzające miasto, ani trwoga, która ogarnęła lud, ani obecność tutaj wszystkich uczciwych ludzi, ani wybór tego obronnego miejsca na posiedzenie senatu, ani twarze i spojrzenia wszystkich obecnych? Czyż nie rozumiesz, że zamiary twoje zostały odkryte? Nie widzisz, że twój spisek znany jest wszystkim obecnym i zdemaskowany? Kto z nas, według ciebie, nie wie, co robiłeś ostatniej i przedostatniej nocy, gdzie byłeś, kogo zwoływałeś, jaką podjąłeś decyzję? O, co za czasy! O, co za obyczaje!

Mowy przeciwko Katylinie, tłum. I. Żółtowska

¹ Tymi słowami rozpoczyna się preambuła Konstytucji Stanów Zjednoczonych.

² **Lucjusz Katylina** (108–62 r. p.n.e.) – arystokrata rzymski; w latach 65 oraz 63 usiłował przejąć władzę przez zamach stanu, co udaremnił Cyncero.

IV

Przemówienie absolwenta 13. Niepublicznego Gimnazjum w Warszawie z okazji zakończenia nauki

Szanowny Panie Dyrektorze, Panie Prezesie, Drodzy Nauczyciele, Kochani Rodzice, Koleżanki i Koledzy!

Przyzwyczałem się, że to do mnie w tej szkole mówiono, a nawet przemawiano. Oto wszystko już za nami – stopnie wystawione, świadectwa rozdane, mógłbym sobie na wiele pozwolić. Ale sobie nie pozwolę.

V

Mowa księdza Kamińskiego na pogrzebie pułkownika Michała Wołodyjowskiego

– Panie pułkowniku Wołodyjowski! [...] Dla Boga, panie Wołodyjowski! Larum grają! Wojna! Nieprzyjaciół w granicach! A ty się nie zrywasz? Szabli nie chwytasz? Na koń nie siadasz? Co się stało z tobą, żołnierzu? Zaliś swej dawnej przepomniął cnoty, że nas samych w żalu jeno i trwodze zostawiasz?

H. Sienkiewicz, *Pan Wołodyjowski*

5. Spróbuj ułożyć kilkuzdaniowy, intrygujący początek przemówienia na jeden z podanych tematów.

- A. Zwalczamy brak tolerancji w szkole
- B. Pomóżmy zwierzętom przetrwać zimę
- C. Powitanie wiosny (lub innej pory roku)

This image shows a single sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

7. Napisz przemówienie na jeden z wybranych tematów.

-
- This image shows a single sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

8. Naucz się wygłaszać – w całości lub we fragmentach – jedno z przemówień zamieszczonych w ćwiczeniach 1. i 2. (możesz też znaleźć tekst innego sławnego mówcy). Skorzystaj z podanych wskazówek. Następnie przeprowadźcie w klasie konkurs retoryczny o tytuł „Cyceron naszej klasy”.

- Pamiętaj o nienagannej dykcji, właściwej intonacji i poprawnym akcentowaniu.
- Staraj się – jak mówił Cyceron – „siłą wymowy utrzymać tłum na wodzy”.

9. Zapoznaj się z przemówieniem Wisławy Szymborskiej wygłoszonym z okazji otrzymania Nagrody Nobla, a następnie wykonaj związane z nim polecenia.

Podobno w przemówieniu pierwsze zdanie jest zawsze najtrudniejsze. A więc mam je już poza sobą. Ale czuję, że i następne zdania będą trudne, trzecie, szóste, dziesiąte, aż do ostatniego, ponieważ mam mówić o poezji. Na ten temat wypowiadałam się rzadko, prawie wcale. I zawsze towarzyszyło mi przekonanie, że nie robię tego najlepiej. Dlatego mój odczyt nie będzie zbyt długi. Wszelka niedoskonałość lżejsza jest do zniesienia, jeśli podaje się ją w małych dawkach.

Dzisiejszy poeta jest sceptyczny i podejrzliwy nawet – a może przede wszystkim – wobec samego siebie. Z niechęcią oświadcza publicznie, że jest poetą – jakby się tego trochę wstydził. Ale w naszej krzykliwej epoce dużo łatwiej przyznać się do własnych wad, jeżeli tylko prezentują się efektownie, a dużo trudniej do zalet, bo są głębiej ukryte i w które samemu nie do końca się wierzy... W różnych ankietach czy rozmowach z przypadkowymi ludźmi, kiedy poecie już koniecznie wypada określić swoje zajęcie, podaje on ogólnikowe „literat” albo wymienia nazwę dodatkowo wykonywanej pracy. Wiadomość, że mają do czynienia z poetą, przyjmowana jest przez urzędników czy współpasażerów autobusu z lekkim niedowierzaniem i zaniepokojeniem. Przypuszczam, że i filozof budzi podobne zakłopotanie. Jest jednak w lepszym położeniu, bo najczęściej ma możliwość ozdobienia swojej profesji jakimś tytułem naukowym. Profesor filozofii – to brzmi już dużo poważniej.

Nie ma jednak profesorów poezji. To by przecież znaczyło, że jest to zatrudnienie wymagające specjalistycznych studiów, regularnie zdawanych egzaminów, rozpraw teoretycznych wzbogaconych bibliografią i odnośnikami, a wreszcie uroczyste otrzymywanych dyplomów. A to z kolei oznaczałoby, że po to, żeby zostać poetą, nie wystarczą kartki papieru zapisane choćby najświetniejszymi wierszami – konieczny jest, i to przede wszystkim, jakiś papierek z pieczętą.

Przypomnijmy sobie, że na takiej właśnie podstawie skazano na zesłanie chlubę poezji rosyjskiej, późniejszego Noblistę, Josifa Brodskiego. Uznano go za „pasożyta”, ponieważ nie miał urzędowego zaświadczenia, że wolno mu być poetą... Przed kilkoma laty miałam zaszczyt i radość poznać Go osobiście. Zauważyłam, że on jeden, spośród znanych mi poetów, lubił mówić o sobie „poeta”, wymawiał to słowo bez wewnętrznych oporów, z jakąś nawet wyzywającą swobodą. Myślę, że to przez pamięć brutalnych upokorzeń, jakich doznał w młodości.

W krajach szczęśliwszych, gdzie godność ludzka nie jest naruszana tak łatwo, poeci pragną być oczywiście publikowani, czytani i rozumiani, ale nie robią już nic albo bardzo niewiele, żeby na co dzień wyróżniać się wśród innych ludzi. A jeszcze tak

niedawno temu, w pierwszych dziesięcioleciach naszego wieku, poeci lubili szokować wymyślnym strojem i ekscentrycznym zachowaniem. Było to jednak zawsze widowisko na użytek publiczny. Przychodziła chwila, kiedy poeta zamykał za sobą drzwi, zrzucał z siebie te wszystkie peleryny, błyskotki i inne poetyczne akcesoria, i stawał w ciszy, w oczekiwaniu na samego siebie, nad niezapisaną jeszcze kartką papieru. Bo tak naprawdę tylko to się liczy.

Rzecz charakterystyczna. Produkuje się ciągle dużo biograficznych filmów o wielkich uczonych i wielkich artystach. Zadaniem ambitniejszych reżyserów jest wiarygodne przedstawienie procesu twórczego, który w rezultacie prowadził do ważnych odkryć naukowych czy powstawania najśłynniejszych dzieł sztuki. Można z jakim takim sukcesem ukazać pracę niektórych uczonych: laboratoria, przeróżne przyrządy, mechanizmy wprowadzone w ruch są zdolne przez pewien czas utrzymać uwagę widzów. Ponadto bardzo dramatyczne bywają chwile niepewności, czy powtarzany po raz tysięczny eksperyment, z drobną tylko modyfikacją, przyniesie wreszcie spodziewany wynik. Widowiskowe potrafią być filmy o malarzach – można odtworzyć wszystkie fazy powstawania obrazu od początkowej kreski do ostatniego dotknięcia pędzla. Filmy o kompozytorach wypełnia muzyka – od pierwszych taktów, które twórca słyszy w sobie, aż do dojrzałej formy dzieła rozpisanego na instrumenty. Wszystko to jest w dalszym ciągu naiwne i nic nie mówi o tym dziwnym stanie ducha, zwanym popularnie natchnieniem, ale przynajmniej jest co oglądać i jest czego słuchać.

Najgorzej z poetami. Ich praca jest beznadziejnie nefotogeniczna. Człowiek siedzi przy stole albo leży na kanapie, wpatruje się nieruchomym wzrokiem w ścianę albo w sufit, od czasu do czasu napisze siedem wersów, z czego jeden po kwadransie skreśli, i znów upływa godzina, w której nic się nie dzieje... Jaki widz wytrzymałby oglądanie czegoś takiego?

Wspomniałam o natchnieniu. Na pytanie, czym ono jest, jeśli jest, poeci współcześni dają odpowiedzi wymijające. Nie dlatego, że nigdy nie odczuli dobrodziejstwa tego wewnętrznego impulsu. Przyczyna jest inna. Niełatwo wyjaśnić komuś coś, czego się samemu nie rozumie.

Ja także, pytana o to czasami, istotę rzeczy obchodzę z daleka. Ale odpowiadam w sposób taki: natchnienie nie jest wyłącznym przywilejem poetów czy artystów w ogólności. Jest, była, będzie zawsze pewna grupa ludzi, których natchnienie nawiedza. To ci wszyscy, którzy świadomie wybierają sobie pracę i wykonują ją z zamiłowaniem i wyobraźnią. Bywają tacy lekarze, bywają tacy pedagodzy, bywają tacy ogrodnicy i jeszcze setka innych zawodów. Ich praca może być bezustanną przygodą, jeśli tylko potrafią w niej dostrzec coraz to nowe wyzwania. Pomimo trudów i porażek ich ciekawość nie stygnie. Z każdego rozwiązane zagadnienia wyfruwa im rój nowych pytań. Natchnienie, czymkolwiek ono jest, rodzi się z bezustannego „nie wiem”.

Takich ludzi nie jest zbyt wielu. Większość mieszkańców tej ziemi pracuje, żeby zdobyć środki utrzymania, pracuje, bo musi. To nie oni z własnej pasji wybierają sobie pracę, to okoliczności życia wybierają za nich. Praca nielubiana, praca, która nudzi, ceniona tylko dlatego, że nawet w tej postaci nie dla wszystkich jest dostępna, to jedna z najcięższych ludzkich niedoli. I nie zanosi się na to, żeby najbliższe stulecia przyniosły tutaj jakąś szczęśliwą zmianę.

Wolno mi więc powiedzieć, że wprawdzie odbieram poetom monopol na natchnienie, ale i tak umieszczam ich w nielicznej grupie wybrańców losu. Tutaj jednak mogą się w słuchaczach zbudzić wątpliwości. Rozmaici oprawcy, dyktatorzy, fanatycy, demagodzy, walczący o władzę za pomocą kilku byle głośno wykrzykiwanych haseł, także lubią swoją pracę i także wykonują ją z gorliwą pomysłowością. No tak, ale oni „wiedzą”. Wiedzą, a to, co wiedzą, wystarcza im raz na zawsze. Niczego ponad to nie są ciekawi, bo to mogłoby osłabić siłę ich argumentów. A wszelka wiedza, która nie wyłania z siebie nowych pytań, staje się w szybkim czasie martwa, traci temperaturę sprzyjającą życiu. W najskrajniejszych przypadkach, o czym dobrze wiadomo z historii dawnej i współczesnej, potrafi być nawet śmiertelnie groźna dla społeczeństw.

Dlatego tak wysoko sobie cenię dwa małe słowa: „nie wiem”. Małe, ale mocno uskrzydłone. Rozszerzające nam życie na obszary, które mieszczą się w nas samych, i obszary, w których zawieszona jest nasza nikła Ziemia. Gdyby Izaak Newton nie powiedział sobie „nie wiem”, jabłka w ogródku mogłyby spadać na jego oczach jak grad, a on w najlepszym razie schylałby się po nie i zjadał z apetytem. Gdyby moja rodaczka Maria Skłodowska-Curie nie powiedziała sobie „nie wiem”, zostałaaby pewnie nauczycielką chemii na pensji dla panienek z dobrych domów i na tej – skądinąd zacnej – pracy upłynęłoby jej życie. Ale powtarzała sobie „nie wiem” i te właśnie słowa przywiodły ją, i to dwukrotnie, do Sztokholmu, gdzie ludzi o duchu niespokojnym i wiecznie poszukującym nagradza się Nagrodą Nobla.

Poeta również, jeśli jest prawdziwym poetą, musi ciągle powtarzać sobie „nie wiem”. Każdym utworem próbuje na to odpowiedzieć, ale kiedy tylko postawi kropkę, już ogarnia go wahanie, już zaczyna sobie zdawać sprawę, że jest to odpowiedź tymczasowa i całkowicie niewystarczająca. Więc próbuje jeszcze raz i jeszcze raz, a potem te kolejne dowody jego niezadowolenia z siebie historycy literatury zepną wielkim spinaczem i nazywać będą „dorobkiem”...

Marzą mi się czasami sytuacje niemożliwe do urzeczywistnienia. Wyobrażam sobie na przykład w swojej zuchwałości, że mam okazję porozmawiania z Eklezjastą, autorem jakże przejmującego lamentu nad marnością wszelkich ludzkich poczynań. Pokłoniłabym mu się bardzo nisko, bo to przecież jeden z najważniejszych – przynajmniej dla mnie – poetów. Ale potem pochwyciłabym go za rękę. „Nic nowego pod słońcem” – napisałeś, Eklezjasto. Ale przecież Ty sam urodziłeś się nowy pod słońcem. A poemat, którego jesteś twórcą, też jest nowy pod słońcem, bo przed Tobą nie napisał go nikt. I nowi pod słońcem są wszyscy Twoi czytelnicy, bo ci, co żyli przed Tobą, czytać go przecież nie mogli. Także i cyprys, w którego cieniu usiadłeś, nie rośnie tutaj od początku świata. Dał mu początek jakiś cyprys inny, podobny do Twojego, ale nie całkiem ten sam. I ponadto chciałabym Cię spytać, Eklezjasto, co nowego pod słońcem zamierzasz teraz napisać. Czy coś, czym uzupełnisz jeszcze swoje myśli, czy może masz pokusę niektórym z nich zaprzeczyć jednak? W swoim poprzednim poemacie dostrzegłeś także i radość – cóż z tego, że przemijająca? Więc może o niej będzie Twój nowy pod słońcem poemat? Czy masz już notatki, jakieś pierwsze szkice? Nie powiesz chyba: „Napisałem wszystko, nie mam nic do dodania”. Tego nie może powiedzieć żaden na świecie poeta, a co dopiero tak wielki jak Ty.

Świat, cokolwiek byśmy o nim powiedzieli zatrwożeni jego ogromem i własną wobec niego bezsilnością, rozgoryczeni jego obojętnością na poszczególne cierpienia – ludzi, zwierząt, a może i roślin, bo skąd pewność, że rośliny są od cierpień wolne; cokolwiek byśmy pomyśleli o jego przestrzeniach przeszywanych promieniowaniem gwiazd, gwiazd, wokół których zaczęto już odkrywać jakieś planety, już martwe? jeszcze martwe? – nie wiadomo; cokolwiek byśmy pomyśleli o tym bezmiernym teatrze, na który mamy wprawdzie bilet wstępu, ale ważność tego biletu jest śmiesznie krótka, ograniczona dwiema stanowczymi datami; cokolwiek jeszcze pomyślelibyśmy o tym świecie – jest on zadziwiający. Ale w określeniu „zadziwiający” kryje się pewna logiczna pułapka. Zadziwia nas przecież to, co odbiega od jakiejś znanej i powszechnie uznanej formy, od jakiejś oczywistości, do której jesteśmy przyzwyczajeni. Otóż takiego oczywistego świata nie ma wcale. Nasze zadziwienie jest samoistne i nie wynika z żadnych z czymkolwiek porównań.

Zgoda, w mowie potocznej, która nie zastanawia się nad każdym słowem, wszyscy używamy określeń: „zwykły świat”, „zwykłe życie”, „zwykła kolej rzeczy”... Jednak w języku poezji, gdzie każde słowo się waży, nic już zwyczajne i normalne nie jest. Żaden kamień i żadna nad nim chmura. Żaden dzień i żadna po nim noc. A nade wszystko żadne niczyje na tym świecie istnienie.

Wygląda na to, że poeci będą mieli zawsze dużo do roboty.

W. Szymborska, przemówienie z okazji otrzymania
Nagrody Nobla w 1996 r., *Poeta i świat*

A. Zastanów się i napisz, czym tekst Wisławy Szymborskiej różni się od przemówień poznanych przez Ciebie do tej pory.

B. Podkreśl różnymi kolorami figury retoryczne występujące w tekście przemówienia (możesz się wzorować na ćwiczeniu 3.). Następnie wypisz przykłady i odpowiednio je zaklasyfikuj.

C. W jakim celu poetka kilkakrotnie powtarza słowa „nie wiem”?

D. Określ, jaka jest, zdaniem autorki, rola poezji i poety we współczesnym świecie.

E. Wyjaśnij, jak rozumiesz słowa: „Wygląda na to, że poeci będą mieli zawsze dużo do roboty”.

F. Czy Twoim zdaniem poezja jest potrzebna współczesnemu człowiekowi? Uzasadnij swoje stanowisko.

Retoryczne środki językowe

1. Przeczytaj tekst i wykonaj polecenia.

Wiesław Myśliwski

Ostatnie rozdanie

Prawdziwy list musi mieć przecież adresata. Prawdziwy list pisany jest zawsze do kogoś, choćby ten, kto pisze, do siebie pisał. No, i prawdziwy list musi być pisany ręcznie. Słowo pisane ręcznie jest bowiem innym słowem niż na maszynie czy komputerze. Tak jakby krwi własnej pieczęć.

Jakaż to różnica, ktoś powie, a dużo szybciej na maszynie, tym bardziej na komputerze, a o ileż wygodniej. Otóż istotna to różnica. W liście pisanym ręcznie czytamy nie tylko to, o czym ktoś nam donosi. Czytamy również to, co kryje się w kształcie słów czy nawet poszczególnych liter, w ich pochyłości, rozwlekłości, gęstości. Czytamy, czy te litery drżały w trakcie ich pisania, czy się poddawały lub stawiały opór, czy wypływały na papier pospieszne, podniecone lub rozgoryczone, czy w mozołe dopływały do ręki. To nam nieraz więcej mówi niż to, o czym list donosi. Pozwala niekiedy się domyślać, co list próbował zataić lub czego nie byłoby zdolne przekazać żadne słowo. Prawda listu kryje się i w papierze, na którym został napisany, i w kopercie, w której został wysłany. List pisany ręcznie potrafi zdradzić nawet to, do czego ktoś zmuszał słowa, żeby kłamały. Czasem zastanawiam się, czy list nie wziął się z pragnienia dotknięcia kogoś, gdy było to fizycznie niemożliwe. Ale, być może, to już przebrzmiałe pragnienia, dlatego list umiera.

A. Odnieś się do poglądu przedstawionego przez autora. Czy Twoim zdaniem elektroniczne formy komunikacji nie dają poczucia bliskości z drugim człowiekiem?

B. Wypisz argumenty, których używa autor.

C. Sformułuj argumenty mówiące o tym, że warto korzystać z elektronicznych form komunikacji.

D. Zredaguj dwa pytania – po jednym do każdego akapitu tekstu.

E. Podkreśl wniosek końcowy i wnioski cząstkowe.

F. Wypisz środki językowe, których użył autor.

Powtórzenia: _____

Metafory: _____

Aluzja: _____

Ironia: _____

Wzmocnienie: _____

2. Przeczytaj tekst i wykonaj polecenia.

Ostatnie przemówienie radiowe prezydenta Warszawy Stefana Starzyńskiego, wygłoszone 23 września 1939 r. do mieszkańców stolicy

Radiowe przemówienia dowodzącego obroną miasta Stefana Starzyńskiego miały ogromne znaczenie dla walczących warszawiaków. Zagrzewały do walki, dodawały otuchy, podtrzymywały morale walczących. 23 września Niemcy zbombardowali elektrownię i radiostacja umilkła. 27 września ogłoszono rozejm, a 28 – kapitulację stolicy.

Chciałem, by Warszawa była wielka. Wierzyłem, że będzie wielka. Ja i moi współpracownicy kreśliśmy plany, robiliśmy szkice wielkiej Warszawy przyszłości.

I Warszawa jest wielka. Prędzej to nastąpiło, niż przypuszczaliśmy. Nie za lat pięćdziesiąt, nie za sto, lecz dziś widzę wielką Warszawę. Gdy teraz do was mówię, widzę ją przez okna

otoczoną kłębam dymu, rozczzerwioną płomieniami ognia, wspaniałą, niezniszczalną wielką, walczącą Warszawę. I choć tam, gdzie miały być wspaniałe sierocińce – gruzy leżą, choć tam, gdzie miały być parki – dziś są barykady gęsto trupami pokryte, choć płoną nasze biblioteki, choć palą się szpitale – nie za lat pięćdziesiąt, nie za sto, lecz dziś Warszawa broniąca honoru Polski jest u szczytu swej wielkości i chwały [...].

Po raz ostatni odwołuję się do naszych sojuszników. Już nie proszę o pomoc. Na to już nie czas. Żądam pomsty za spalone kościoły, za zniszczone zabytki, za łzy i krew niewinnie mordowanych [...]. Niech wszystkie stacje radiowe, a zwłaszcza stacje francuskie, które nas słyszą, powtórzą całemu światu: Warszawa się broni, Warszawa walczy! Jeszcze Polska nie zginęła!

S. Kopf, *Lata okupacji walczącej Warszawy*

A. Sformułuj główne przesłanie (cel) tekstu.

B. Wyjaśnij, w jaki sposób mówca ten cel realizuje.

C. W tekście przemówienia podkreśl różnymi kolorami przykłady figur retorycznych: powtórzeń, wykrzyknień, metafor.

D. Wybierz po jednym przykładzie każdego ze środków wymienionych w punkcie C. i wyjaśnij ich funkcję w przemówieniu prezydenta.

E. Zwróć uwagę, że mówca stosuje zarówno zdania wielokrotnie złożone, jak i pojedyncze. Jaki związek z przekazywaną treścią ma zastosowanie tych konstrukcji składniowych?

F. Napisz, jaką funkcję pełni ostatnie zdanie przemówienia. Weź pod uwagę okoliczności wygłoszenia mowy.

3. Przemysł podaną tezę, a następnie przygotuj argumenty na jej poparcie i na zaprzeczenie jej prawdziwości. Wpisz je do tabeli.

Rozwój przemysłu jest ważniejszy od rozwoju kultury.

Argumenty za	Argumenty przeciw

4. Przeczytaj tekst. Następnie przekształć go tak, aby powstała barwna, bogata wypowiedź, silnie oddziałująca na odbiorcę.

Mamo, tato, po skończeniu podstawówki chciałabym intensywnie uczyć się grafiki komputerowej. Nie interesują mnie wybrane przez was zajęcia plastyczne. Moje projekty są bardzo dobre, wszystkim się podobają. Wierzę, że mogę wiele zdziałać na tym polu. To także dobry zawód, taki z przyszłością. Robiłabym to, co najbardziej mi odpowiada.

This image shows a single sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

- 5. Napisz tekst perswazyjny, w którym wyrazisz swoje zdanie na jeden z podanych tematów. Pamiętaj o przytoczeniu argumentów i kontrargumentów oraz poparciu ich właściwymi przykładami, a także o kompozycji, wnioskowaniu oraz doborze odpowiednich środków językowych.**

- A. Media ogłupiają społeczeństwo.
B. Muzyka pozytywnie wpływa na zachowania ludzi.
C. Współczesna młodzież nie jest tolerancyjna.

This image shows a blank sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

RETORYCZNE ŚRODKI JĘZYKOWE

Wywiad

1. Przeczytaj wywiad ze znanym aktorem. Wypisz w punktach zagadnienia, które zostały poruszone w tym tekście.

Wywiad z Michałem Żebrowskim – odtwórcą roli Skrzetuskiego i Tadeusza Soplicy

WYWIAD

– [...] Reżyserzy zdają się mieć dość wyraźny Pana obraz – jako młodego romantyka. Jak Pan myśli, dlaczego głównie w tego typu rolach jest Pan obsadzany?

– Bardzo lubię poezję, zwłaszcza naszą literaturę romantyczną, kocham teatr. Od wczesnej młodości czytałem poezję, wygrałem nawet kilka konkursów recytatorskich. Bardzo pragnąłem zostać aktorem. Poczułem to, kiedy zacząłem chodzić do teatru: dreszcz podniecenia, przeczucia, że samemu będzie się częścią tego, co emanuje ze sceny. Z teatru nie mogłem się często otrząsnąć przez długie dni, długie tygodnie. Później, już w szkole teatralnej, wielki wpływ na moje zamiłowanie do aktorstwa wywarł jeden z moich mistrzów, Zbigniew Zapasiewicz, z którym miałem cztery lata wykładów z zakresu mówienia wierszem. Zrozumiałem dzięki niemu, że dobre mówienie poezji niesie ze sobą jasny komunikat. I to dlatego, kiedy aktorzy, których podziwiam, grają Słowackiego czy Szekspira, mam wrażenie, że mówią własnymi słowami. Staram się iść tą drogą. Reżyserzy to widzą.

– Często, pracując nad kolejnymi rolami, zwraca się Pan do swoich autorytetów o rady?

– Nieustannie. I nie wstydzę się tego. Nie znaczy to, że uciekam od własnych poszukiwań, że nie pracuję samodzielnie. Ale dziwię się tak powszechnemu dziś odejściu od autorytetów.

Zapewniam Panią, że posiadać autorytety oznacza ciągły intelektualny wysiłek. [...]

– Czy przejście z teatru do kina było dużym szokiem? [...]

– Prawdę mówiąc, nie przypuszczałem, że sposób grania w kinie i w teatrze jest do tego stopnia różny. Na szczęście [...] miałem do czynienia z niebyle kim. Pan Kazimierz Kutz, pan Jerzy Hoffmann, pan Andrzej Wajda to nie tylko wielcy artyści, ale – co było dla mnie szczególnie ważne – wytrawni fachowcy. Z olbrzymim spokojem, krok po kroku, wprowadzali mnie w tajniki aktorstwa filmowego. Język filmu to jednak coś zupełnie innego, musiałem – przez ekran – jakby poznać na nowo swoją sylwetkę, mimikę, gest. Na szczęście i w tej mierze miałem kogo podpatrywać. Daniel Olbrychski, którego zachowanie przed kamerą obserwowałem z nieustającym podziwem, jest chyba doskonałym wcieleniem kwintesencji aktorstwa filmowego. Spotkanie z nim było dla mnie bardzo ważne.

– Tym bardziej, że było to spotkanie podwójne: raz z Olbrychskim – Gerwazym, a raz – Tuhaj-bejem. A jakiego typu wskazówek udzielał Panu Andrzej Wajda?

– Na planie u pana Andrzeja trudno popaść w samozadowolenie. I dzięki Bogu. Wajda potrafi dać jedną wskazówkę, bardzo konkretną, która natychmiast określa całościowe widzenie sceny. [...] Usłyszałem na przykład

od niego bardzo trafną uwagę o mówieniu wierszem w *Panu Tadeuszu*. „Słuchaj – rzucił kiedyś – przyjmij za punkt wyjścia, że ci ludzie mówią wierszem, bo nie znają prozy”.

– **Ponieważ kocha Pan polski romantyzm, nie mógł Pan mieć żadnych wątpliwości co do zagrania w *Panu Tadeuszu*. A co z Sienkiewiczem? Na ogół ludzie, którzy po raz pierwszy przeczytali Trylogię zbyt późno, mają do niej stosunek krytyczny. Lubi Pan *Ogniem i mieczem*?**

– Czytałem Sienkiewicza jako kilkunastoletni chłopak i do dziś traktuję tę literaturę bardzo osobiście. Bez żadnego dorosłego przymrużania oka. Dlatego też starannie przygotowywałem się do zdjęć. Dwa miesiące poświęciłem na szermierkę i długo ćwiczyłem jazdę konną. Nie chciałem czuć się jak ciura, prowadząc za sobą oddział składający się ze świetnych jeźdźców – kaskaderów. Coś za coś. Musiałem kilka razy spaść z konia, złachać się, zmęczyć, wybrudzić, żeby móc godnie reprezentować legendę pierwszego rycerza Rzeczypospolitej.

– **No właśnie, jak Pan sobie poradził z nijakością Skrzetuskiego? To jedna z najbardziej**

mdłych postaci u Sienkiewicza, choćby w porównaniu z Zagłobą, Bohunem czy Kmicicem.

– U Sienkiewicza jest wiele informacji, z których wynika, że był to mężczyzna z krwi i kości. Owszem, lojalny, wierny, ale też szalony. I to wcale nie mniej niż Bohun. Bohun popada w dzikie szaleństwo, bo odtrąca go kobieta, do której żywi wielką miłość. Ale jestem przekonany, że gdyby Helena wybrała Bohuna, to Skrzetuski dopadłby go gdzieś w krzakach i zarżnął. Bez dwóch zdań. Grałem przecież rycerza, który dostaje od Wiśniowieckiego same misje specjalne. To musiał być ktoś w rodzaju dzisiejszych superagentów. Skrzetuski według mnie to ujmujący, szczery w miłości mężczyzna, ale równocześnie kawał zbira – prawdziwy morderca na polu walki. Skrzetuski jest nie mniej bezwzględny i okrutny niż Bohun. [...]

– **Czy myśli Pan o tym, jak pokierować swoją karierą?**

– [...] Mój mistrz powiedział kiedyś takie zdanie: „Najlepszy sposób na karierę to nie robić jej. Po prostu graj. Pracuj. Kariera sama do ciebie przyjdzie. W ogóle o tym nie myśl”. Więc nie myślę.

Rozmawiała Manana Chyb, „Film”, luty 1999.

2. Zwróć uwagę na to, jak dziennikarka podtrzymuje rozmowę w powyższym wywiadzie. W tym celu:

- podkreśl nawiązania do poprzednich wypowiedzi Michała Żebrowskiego;
- zaznacz innym kolorem wprowadzanie do rozmowy nowych wątków;
- wyróżnij te pytania lub ich fragmenty, które świadczą o merytorycznym przygotowaniu dziennikarki do wywiadu.

3. Zapoznaj się z treścią odpowiedzi, których udzieliła dziennikarce Janina Ochojska, szefowa Polskiej Akcji Humanitarnej, a następnie sformułuj do nich pytania – zapisz je w pustych miejscach.

Za złotówkę można zmienić świat

Z Janiną Ochojską-Okońską, szefową Polskiej Akcji Humanitarnej, rozmawia Elżbieta Sokołowska.

– Polska Akcja Humanitarna kojarzy się raczej z niesieniem pomocy elementarnej, w postaci żywności czy odzieży. Tymczasem zdecydowaliście się Państwo objąć patronatem tegoroczny Global Action Week¹.

?

– Żeby odpowiedzieć na to pytanie, trzeba najpierw wyjaśnić, czym jest pomoc humanitarna. Bardzo często ludziom wydaje się, że polega ona na dostarczaniu jedzenia czy ubrania. Ale to tylko jeden z jej elementów. W rzeczywistości jest to działanie, które ma zapewnić człowiekowi wyjście z sytuacji, w jakiej znalazł się z powodu tragedii, która go dotknęła, wojny czy katastrofy i uniezależnienie się od niej. Na przykład: jeżeli na terenach popegeerowskich mamy ludzi, wśród których jest bardzo duże bezrobocie, to nasza pomoc nie powinna polegać na dawaniu im zasiłków, żeby przeżyli, ale na stworzeniu takich warunków, żeby mogli pracować i utrzymywać swoje rodziny.

– Klasyczna wędka zamiast ryby?

– Tak, tylko nie zawsze zdajemy sobie sprawę, czym ta wędka tak naprawdę jest. Nie wystar-

czy np. posłać powodzianom stertę ubrań. Ofiary wojen czy katastrof, naturalnych lub będących dziełem człowieka, z reguły tracą dostęp do edukacji. Dzieje się tak m.in. dlatego, że szkoły często pełnią rolę schronienia dla tych, których domy zostały zniszczone. Tak było zarówno w Bośni, gdzie pierwszy raz zetknęłam się ze skutkami wojny, jak i w Czeczenii. Tak samo było w Sri Lance po przejściu tsunami. W związku z tym, że szkoła często jest w miejscu strategicznym, w przypadku wojny bywa zajmowana przez wojsko, które albo ją dewastuje, albo wręcz zostaje ona zburzona w czasie walk. Nie mówiąc już o tym, że jak jest wojna czy jakaś katastrofa, to dzieci przestają się uczyć, bo ze względu na bezpieczeństwo nie posyła się ich do szkoły. W związku z tym edukacja to jest jedna z tych rzeczy, które są niezmiernie ważne w przywracaniu normalności, w niesieniu pomocy.

– _____
_____ ?

– Ogromne wrażenie zrobiła na mnie opowieść nauczycielki z Sarajewa, miasta, które było oblężone przez cztery lata. Ze szkoły, w której pracowała, po zajęciu przez wojsko

¹ Global Action Week – Tydzień Globalnej Kampanii na rzecz edukacji.

zostało tylko trochę murów, ale niemal natychmiast od momentu rozpoczęcia działań wojennych ludzie zaczęli organizować się, żeby uczyć dzieci po domach. Podobnie zresztą było w Afganistanie, gdzie nauczyciele przybijali tablicę do drzewa i rozpoczynali naukę. Nawet uczniowie rozumieli, że powrót do szkoły jest sposobem powrotu do normalnego życia. Nauczyciele są też tymi, którzy pierwsi mobilizują się do pracy. Chociaż nie zawsze powrót do tak rozumianej normalności jest bezpieczny. W Sarajewie snajperzy zabijali dzieci idące do szkoły. Były też przypadki bombardowania szkolnych podwórek.

—
?
?

– Podczas jednego z pierwszych konwojów do Sarajewa uświadomiliśmy sobie, że jedzenie, które przywozimy, jest oczywiście ważne, ale jest przecież wiele organizacji, które to robią. Zaczęliśmy więc dostarczać przybory szkolne. Dzieci w polskich szkołach robiły paczki dla swoich rówieśników. Chodziło o to, żeby zamiast na przykład makaronu były w nich jakieś ładne rzeczy, które dzieci lubią mieć.

—
?
?

– W samym Iraku odbudowaliśmy ich trzydzieści kilka. W Afganistanie trzy, ale duże, na Sri Lance odbudowujemy siedem. W Inguszetii zorganizowaliśmy przedszkola w obozach. Cały czas prowadzimy też sierociniec w Iranie. W Kosowie nie odbudowywaliśmy szkół, bo nie było takiej potrzeby, ale

wyremontowaliśmy i wyposażyliśmy m.in. dwa domy kultury – w enklawie serbskiej i w części albańskiej. W obu uruchomiliśmy kina, których nie było tam od kilkunastu lat. A absolutnym przebojem sezonu okazał się „Bolek i Lolek”.

—
?
?

– Kiedy prowadziliśmy przedszkola w Czeczenii, nie sprowadzaliśmy wychowawców z Polski, pracowały w nich mieszkanki obozu. Ludzie, kiedy oglądają obrazy z obozów dla uchodźców, zwłaszcza wojennych, widzą biednych ludzi w łachmanach, a to często są przecież prawnicy, nauczyciele, inżynierowie, pracownicy uniwersyteccy, lekarze. Można skorzystać z ich wiedzy i doświadczenia. Kiedy otworzyliśmy świetlicę w Groznym, także poprowadzili ją lokalni nauczyciele, bo oni najlepiej znają chociażby swoje programy nauczania.

– Wasza organizacja współpracuje również z polskimi szkołami.

– W Polsce prowadzimy edukację, która ma na celu kształtowanie wśród dzieci i młodzieży postaw humanitarnych. Przejawiają się one w szacunku dla każdego człowieka i chęci przyjscia mu z pomocą, kiedy cierpi. W miarę stale współpracujemy z kilkuset szkołami, ale np. w akcji „Złotówka dla dzieci z Afganistanu” wzięło udział 2215 szkół. Współpracujemy też z indywidualnymi osobami, z konsultantami w ODN-ach¹. Przeszkoliliśmy już ponad dwa tysiące nauczycieli.

—
?
?

¹ ODN – Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli.

– Często w ewaluacji¹ naszych warsztatów nauczyciele piszą, że są zaskoczeni tym, jak takie lekcje są odbierane przez uczniów. Okazuje się, że nie trzeba ich specjalnie zachęcać ani namawiać, bo jest to coś, co interesuje młodych ludzi. My z kolei zauważyliśmy, że poprzez młodzież możemy dotrzeć do dorosłych z różnymi ideami. My, jako społeczeństwo, jesteśmy wychowywani w zasadzie w kręgu kultury europejskiej i tutejszych problemów polityczno-społecznych. Niewiele wiemy na temat różnic między bogatą Północą a biednym Południem, o tym, w jaki sposób sytuacje w tamtych krajach wzajemnie na siebie wpływają. To przecież nie jest tak, że my jesteśmy bogaci, a oni biedni, i że my z tą ich biedą nie mamy nic wspólnego.

– **W podręcznikach tego nie ma...**

– Właśnie. A warto przypominać, że ludność zamieszkująca kraje rozwijające się stanowi blisko 80 proc. ludzkości. Jeżeli w szkole rozmawiamy zazwyczaj o tych pozostałych 20 proc., to znaczy, że nie widzimy świata takim, jaki on jest naprawdę.

– **Aż dziw pomyśleć, że Polska zalicza się do tej bogatej Północy!**

– Pod względem rozwoju jesteśmy na 36. miejscu wśród 177 krajów świata. Można powiedzieć, że jesteśmy w absolutnej czołówce.

– **Poza tym u nas, na szczęście, nikt nie umiera z głodu czy pragnienia, a dostęp do edukacji jest powszechny.**

– Nie możemy myśleć, że mając u siebie biedę i bezrobocie, nie możemy nic zrobić dla innych. W USA jest 12 mln dzieci, które potrzebują dożywiania, a Stany są krajem, który na całym świecie niesie pomoc. Uważam, że

człowiek ma zawsze coś, czym może się podzielić. Podczas akcji „Złotówka dla dzieci z Afganistanu” zebraliśmy około 100 tys. dolarów. Z biednych regionów dostawaliśmy przekazy w wysokości 15–18 zł od szkoły. To te dzieci odbudowały szkołę! My byliśmy tylko koordynatorami. Jak widać, za złotówkę można zmienić świat na lepsze. Ważna jest nasza solidarność i nasza wiedza, udział taki, na jaki nas stać.

– _____

_____?

– Niewątpliwie, ale chodzi też o pokazanie możliwości. Młody człowiek musi się przecież dowiedzieć, co może zrobić. Wolontariusze, którzy wyjeżdżają w ramach programu GLEN do Afryki, na Sri Lankę czy do Indii, pracują w lokalnych organizacjach i widzą, że dzięki temu, że znają angielski, potrafią zorganizować teatr i różne zajęcia dla dzieci, mogą im coś dać, a równocześnie wiele się nauczyć.

– _____

_____?

– Myślę, że tak, chociaż nie sami, bo to wymaga odpowiedniej wiedzy. Zastanawialiśmy się już nad tym na spotkaniu w siedzibie Związku Nauczycielstwa Polskiego, kiedy prezes Sławomir Broniarz przekazywał nam czek dla naszych podopiecznych w afgańskich sierocińcach. Być może możliwa będzie również inna pomoc, ale na jej zorganizowanie potrzeba zarówno pieniędzy, jak i czasu.

„Głos Nauczycielski” z 26 kwietnia 2006 r., nr 17–18.

¹ ewaluacja – ocena, określenie wartości.

4. Przygotuj się do przeprowadzenia wywiadu ze swoim ulubionym bohaterem literackim. W tym celu wykonaj podane niżej polecenia.

A. Zbierz potrzebne informacje o bohaterze (imię, nazwisko, zawód, losy, a zwłaszcza – ciekawe doświadczenia, decyzje, wybory, trudne sytuacje, w jakich się znalazł, kontakty z innymi ludźmi, ich opinie o postaci). Sporządź notatkę.

[illegible]

B. Przygotuj wstępną listę około dziesięciu pytań, które zadasz swojemu rozmówcy.

This image shows a blank sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

5. Zapisz treść wywiadu (tj. ułożone wcześniej pytania i prawdopodobne odpowiedzi). Nadaj swojemu tekstowi atrakcyjny tytuł.

- 6.** Wysłuchaj w radiu lub telewizji wywiadu ze znaną osobą. Zwróć uwagę na sposób zadawania pytań przez dziennikarza. Swoje obserwacje wpisz do tabeli.

Wywiad z _____	
Tytuł programu: _____	
Imię i nazwisko dziennikarza: _____	
Imię i nazwisko rozmówcy: _____	
Temat wywiadu: _____	
Czy dziennikarz przygotował się do wywiadu (wie dużo na temat swojego rozmówcy lub omawianego zagadnienia)?	TAK / NIE
Czy dziennikarz stworzył przyjazną atmosferę, traktuje rozmówcę z szacunkiem, jest taktowny?	TAK / NIE
Czy dziennikarz uważnie słucha?	TAK / NIE
Czy dziennikarz jest naprawdę zainteresowany tym, o czym rozmawia?	TAK / NIE
Czy dziennikarz stara się pogłębić temat, nie zadowala się powierzchownymi odpowiedziami?	TAK / NIE
Czy dziennikarz pozwala się wypowiedzieć rozmówcy, nie przerywa mu?	TAK / NIE
Czy dziennikarz nawiązuje do wcześniejszych wypowiedzi rozmówcy?	TAK / NIE
Czy dziennikarz unika pytań banalnych (np. „Dlaczego został pan aktorem?”)?	TAK / NIE
Czy dziennikarz unika pytań, na które można odpowiedzieć tylko „tak” lub „nie”?	TAK / NIE
Czy dziennikarz dostosowuje pytania do wcześniejszych wypowiedzi rozmówcy?	TAK / NIE
Czy dziennikarz posługuje się nienaganną polszczyzną?	TAK / NIE
Czy uważasz, że wywiad był interesujący?	TAK / NIE

- 7.** Przeczytaj w jednym z wymienionych czasopism (np. w wydaniu internetowym) wywiad na interesujący Cię temat. Zapisz w formie treściwej notatki, czego udało Ci się dowiedzieć.

„Forum” • „Focus” • „Polityka” • „Film” • „Newsweek” •
„Wprost” • „Twój Styl” • „Przekrój”

- 8.** Wykorzystaj zdobyte umiejętności i wiedzę – przeprowadź wywiad z dorosłą osobą na jeden z podanych tematów. Zapisz pytania, które zadasz rozmówcy.

- A. Współczesna młodzież
B. Sukces
C. Miłość

Treść rozmowy możesz zapisać na osobnej kartce lub nagrać. Odczytajcie lub odsłuchajcie prace w klasie i oceńcie według tabeli podanej w ćwiczeniu 6.

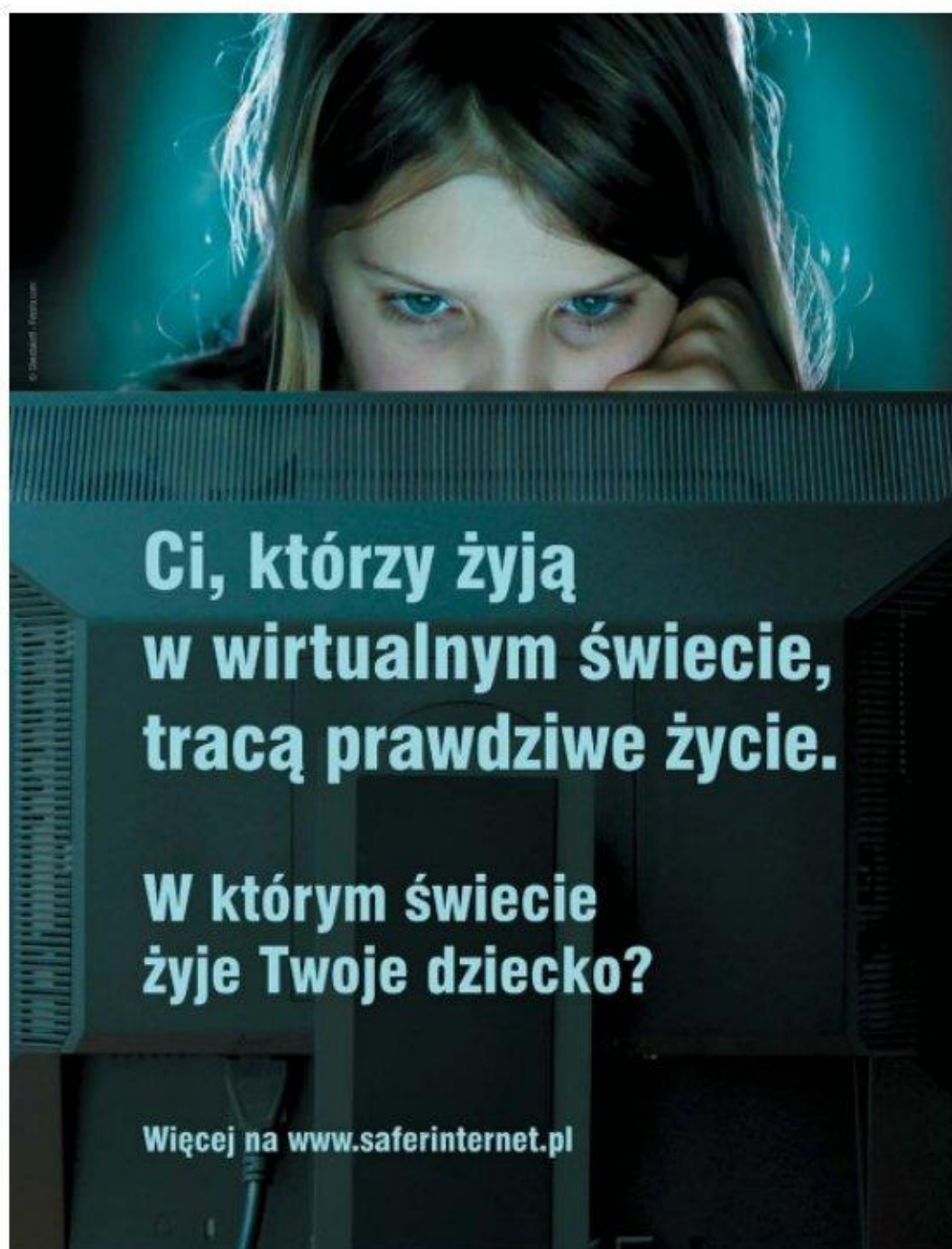
Środki perswazji w reklamie

1. Przyjrzyj się poniższym reklamom społecznym. Zwróć uwagę na użyte w nich środki językowe i omów funkcję perswazyjną tych środków.

A.

B.

NASK

s@ferinternet.pl

Główny Partner
Fundacja
Orange

2. Zastanów się i wyjaśnij, jaką funkcję w tekstach reklamowych pełnią podane sformułowania.

niebiańsko miękki mus – _____

drogocenny jedwab – _____

idealne połączenie – _____

rozpieszczać – _____

3. Rozważ znaczenie podanych wyrażeń, a następnie wyjaśnij, jaki wpływ wywierają na odbiorcę.

- nowa innowacyjna aplikacja (czy dotychczasowa była zła i przestarzała?)
- dwa razy większa wydajność (od czego większa?)

4. Wymyśl, jakie produkty można by reklamować za pomocą sformułowań przywołanych w ćwiczeniu 3.

5. Przeczytaj podane slogany reklamowe i napisz, do jakich pragnień odbiorcy się odwołują.

A. Zawsze lśniące, jedwabiste włosy!

B. Zrób to dla siebie!

C. Koniec z suchą skórą!

6. Przeczytaj hasło reklamowe i wykonaj polecenia.

Czy twoje oczy swędzą i pieką? To może być zespół suchego oka.
Rozwiąż problem. Kup w aptece Videx!

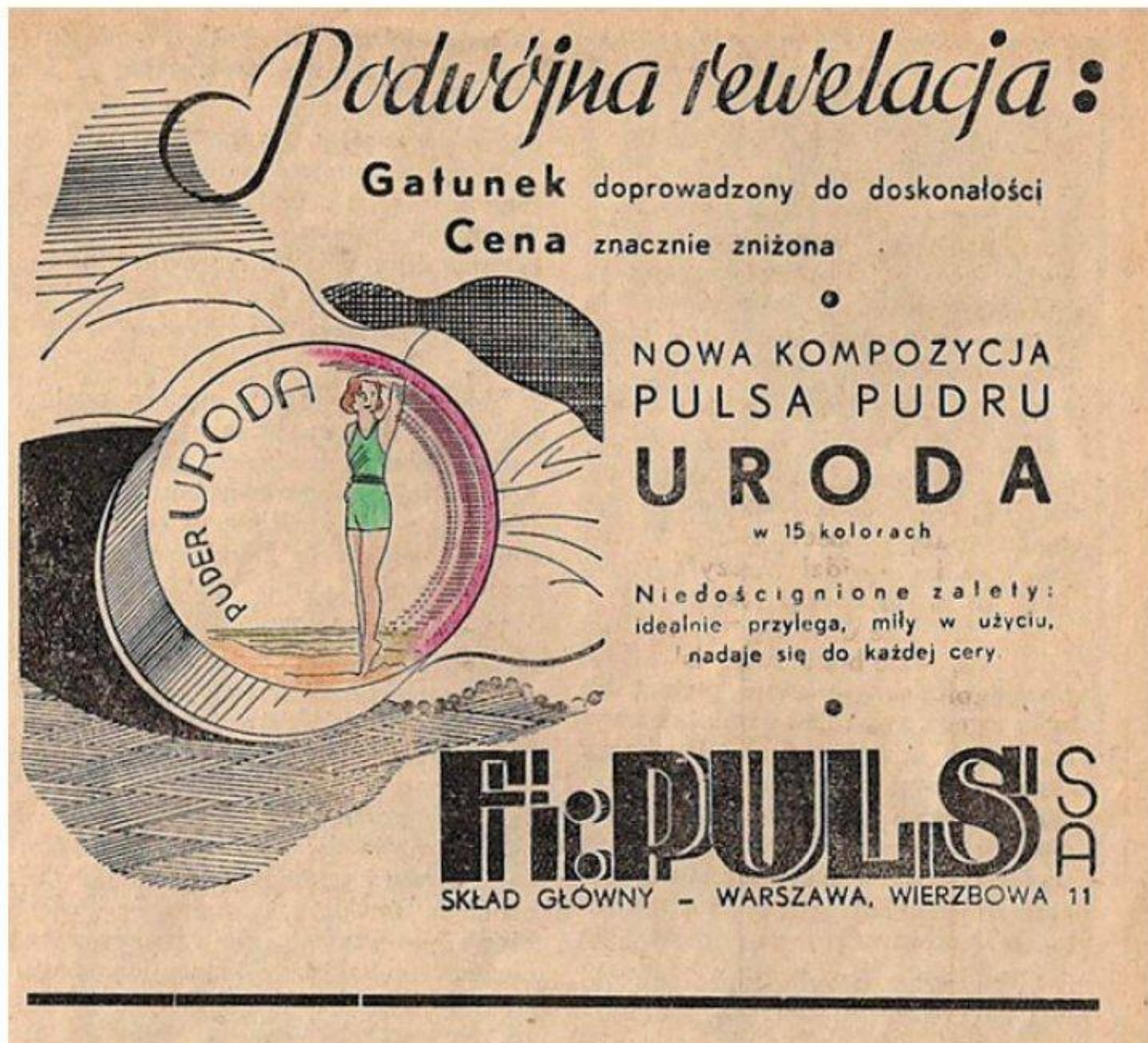
A. Wyjaśnij, jaką funkcję pełni pytanie inicjujące (zwróć uwagę na użycie zaimka osobowego).

B. Czy swędzenie i pieczenie oczu zawsze oznacza zespół suchego oka? Czy reklama zachęca do zdiagnozowania i zlikwidowania problemu? Uzasadnij swoją odpowiedź.

C. Wyjaśnij, dlaczego użyto form trybu rozkazującego w dwóch ostatnich zdaniach.

D. Jaki wpływ wywiera na konsumenta słowo *rozwiąż*?

7. Przyjrzyj się reklamie i wykonaj polecenia.

A. Wypisz przymiotniki i przysłówki podkreślające jakość produktu i oceń, czy dają one rzetelną, obiektywną informację.

B. Sprawdź w słowniku znaczenie słowa *rewelacja*. Jaki sens ma określenie go przymiotnikiem *podwójna*?

8. Wyjaśnij, na czym polega gra językowa w podanych sloganach.

A. Intercity – twoja kolej!

B. Słuszny wybór dla higieny uszu

9. Do jakich adresatów skierowane są podane reklamy? Uzasadnij swoje zdanie.

A. Karmelowy smak zatopiony w puszystym kremie i oblany mleczną czekoladą.
Uwolnij zmysły!

B. Zbijamy ceny zawodowo

C. Tam, gdzie inni mają problemy z zasięgiem, wypróbuj internet LTE

D. Naturalna woda mineralna. Taka delikatna i spokojna jak ty. Szukaj w swoim ulubionym sklepie!

- 10.** Poniższe hasła reklamowe zostały utworzone w wyniku innowacji frazeologicznych. Podaj tradycyjne znaczenie użytych frazeologizmów i wyjaśnij, na czym polega innowacja.

A. Tracisz włosy – nie trać głowy (szampon)

B. Wykręć sobie numer (telefon komórkowa)

C. Lecą w kulki (okrągłe cukierki)

- 11.** Wymyśl własną reklamę produktu, który lubisz. Ustal, kto będzie jej odbiorcą, zdecyduj, jak będzie rozpowszechniana (radio, prasa, telewizja, plakat, billboard). Zaprojektuj szatę graficzną. Ułóż nośny slogan. Dostosuj styl wypowiedzi do odbiorcy. Wykorzystaj zabiegi językowe poznane na lekcjach.

Podanie

1. Uzupełnij podanie – dopisz prawdopodobne uzasadnienie prośby i spis załączników. Zastanów się, jaka instytucja mogłaby być adresatem tego pisma, i dodaj odpowiedni nagłówek.

Katarzyna Woźniak
ul. Maszynistów 8 m. 19
00-123 Opole

Opole, 12.04.2017

PODANIE

Uprzejmie proszę o przyznanie mi miejsca w internacie przy
Technikum Tkactwa Artystycznego w Zakopanem.

Bardzo proszę o przychylne rozpatrzenie mojej prośby.

Łączę wyrazy szacunku
Katarzyna Woźniak

Załączniki:

1. _____
2. _____
3. _____

2. Dopisz prawdopodobną prośbę do podanego uzasadnienia. Uzupełnij pozostałe elementy podania.

Lublin, 26.02.2017

Naszą prośbę uzasadniamy intensywnymi przygotowaniem do wojewódzkiego finału Konkursu Wiedzy Historycznej. Ponieważ pragniemy godnie reprezentować naszą szkolną społeczność, potrzebujemy więcej czasu na realizację zadań konkursowych. Jednocześnie zapewniamy, że wszystkie ewentualne zaległości nadrobimy w terminach uzgodnionych z nauczycielami poszczególnych przedmiotów.

3. Przeczytaj fragment *Latarnika* Henryka Sienkiewicza, a następnie napisz w imieniu Skawińskiego podanie z prośbą o przyjęcie do pracy. Pamiętaj o dobrym uzasadnieniu. Wykorzystaj jak najwięcej informacji podanych w tekście.

Włosy miał zupełnie białe, pleć spaloną, jak u Kreolów, ale sądząc z niebieskich oczu, nie należał do ludzi Południa. Twarz jego była przygnębiona i smutna, ale uczciwa. Na pierwszy rzut oka podobał się Falconbridge'owi. Pozostało go tylko wyegzaminować, wskutek czego wywiązała się następująca rozmowa:

- Skąd jesteście?
- Jestem Polak.
- Coście robili dotąd?
- Tułałem się.
- Latarnik powinien lubić siedzieć na miejscu.
- Potrzebuję odpoczynku.
- Czy służyliście kiedy? Czy macie świadectwa uczciwej służby rządowej?

Stary człowiek wyciągnął z zanadru spłowiały jedwabny szmat, podobny do strzępu starej chorągwi. Rozwinął go i rzekł:

– Oto są świadectwa. Ten krzyż dostałem w roku trzydziestym. Ten drugi jest hiszpański z wojny karlistowskiej¹; trzeci to legia francuska; czwarty otrzymałem na Węgrzech. Potem biłem się w Stanach przeciw południowcom, ale tam nie dają krzyżów – więc oto papier.

Falconbridge wziął papier i zaczął czytać.

– Hm! Skawiński? To jest wasze nazwisko?... Hm!... Dwie chorągwie zdobyte własnoręcznie w ataku na bagnety... Byliście walecznym żołnierzem!

– Potrafię być i sumiennym latarnikiem.

– Trzeba tam co dzień wchodzić po kilka razy na wieżę. Czy nogi macie zdrowe?

– Przeszedłem piechotą „pleny”².

– All right! Czy jesteście obeznani ze służbą morską?

– Trzy lata służyłem na wielorybniku.

– Próbowaliście różnych zawodów?

– Nie zaznałem tylko spokojności.

– Dlaczego?

Stary człowiek ruszył ramionami.

– Taki los...

– Wszelako na latarnika wydajecie mi się za starzy.

– Sir – ozwał się nagle kandydat wzruszonym głosem. – Jestem bardzo znużony i skołatany. Dużo, widzicie, przeszedłem. Miejsce to jest jedno z takich, jakie najgoręcej pragnę otrzymać. Jestem stary, potrzebuję spokoju! Potrzebuję sobie powiedzieć: tu już będziesz siedział, to jest twój port. Ach, Sir! To od was tylko zależy. Drugi raz się może taka posada nie zdarzy. Co za szczęście, że byłem w Panamie... Błagam was... Jak mi Bóg miły, jestem jak statek, który jeśli nie wejdzie do portu, zatonie... Jeśli chcecie uszczęśliwić człowieka starego... Przysięgam, że jestem uczciwy, ale... dość mam już tego tułactwa...

Niebieskie oczy starca wyrażały tak gorącą prośbę, że Falconbridge, który miał proste serce, czuł się wzruszony.

– Well! – rzekł. – Przyjmuję was. Jesteście latarnikiem.

¹ Mowa o hiszpańskiej wojnie domowej w latach 1833–1839.

² **pleny** – rozległe tereny równinne w Ameryce Środkowej.

- 4.** Wyjeżdżasz wraz ze swoją drużyną SKS na ważny mecz do innego miasta. Napisz do dyrektora szkoły podanie, w którym poprosisz o dofinansowanie zakupu strojów sportowych.

- 5.** Nie satysfakcjonuje Cię ocena z jakiegoś przedmiotu wystawiona przez nauczyciela. Chcesz zdawać egzamin komisyjny. Napisz podanie do odpowiedniej osoby.

This image shows a single sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

PODANIE

Życiorys

1. Przeczytaj życiorys, a następnie zastanów się, w jaki sposób zostały w nim wprowadzone stałe elementy tego dokumentu aplikacyjnego. Wypisz charakterystyczne sformułowania.

Urodziłam się 6 sierpnia 2004 roku w Warszawie. Moimi rodzicami są Zbigniew i Małgorzata z domu Kwiatkowska. Mój ojciec jest lekarzem, a matka ekonomistką. Mam starszą siostrę.

Lata 2007–2008 spędziłam z rodziną w Hanowerze, gdzie pracował mój ojciec. W roku 2010 rozpoczęłam naukę w Szkole Podstawowej nr 97 w Warszawie. Obecnie jestem uczennicą ósmej klasy. Wiosną br. zdobyłam tytuł laureata Konkursu Geograficznego, organizowanego przez Mazowieckie Kuratorium Oświaty.

Danuta Ostrowicka

Warszawa, 15.05.2019

2. Z życiorysu z poprzedniego ćwiczenia wypisz czasowniki w 1. osobie lp oraz zaimki osobowe.

3. Spośród podanych w ramce wyrazów i związków wyrazowych wykreśl te, które nie powinny się znaleźć w życiorysie.

z przykrością • w roku • spędziłem • mam psa • mam brata •
lubię sport • chodzę do Szkoły Sportowej nr 10 • mam nadzieję •
mam dyplom • z poważaniem • Szanowni Państwo! • z domu

4. Na podstawie fragmentu *Latarnika* Henryka Sienkiewicza (s. 217) napisz życiorys, który Skawiński mógłby dołączyć do podania o pracę. Jeśli znasz całą nowelę, uwzględnij inne informacje z życia bohatera. Daty, których nie podaje autor, możesz określić według własnej woli, kierując się zasadą prawdopodobieństwa. Weź pod uwagę podane wskazówki.

- Nie znamy imienia Skawińskiego, więc nie możesz go umieścić w życiorysie.
- Rok trzydziesty to 1830, w którym wybuchło powstanie listopadowe.
- Wojna karlistowska to wojna domowa w Hiszpanii w latach 1833–1839.
- Powstanie na Węgrzech podczas Wiosny Ludów wybuchło w roku 1848.
- Wojna secesyjna (domowa) w USA trwała w latach 1861–1865.

A. Zbyszko z Bogdańca (po bitwie pod Grunwaldem)
B. Jurand ze Spychowa (po darowaniu życia Zygfrydowi de Löwe)
C. Jagienka ze Zgorzelic (w roku 1466, po drugim pokoju toruńskim)

This image shows a single sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

6. Na papierze A4 napisz życiorys, który można byłoby dołączyć do podania z prośbą o przyjęcie do wybranej szkoły ponadpodstawowej.
7. Przeprowadź wywiad z wybraną osobą dorosłą, a następnie, w jej imieniu, napisz życiorys. Pamiętaj o wszystkich stałych elementach tego dokumentu aplikacyjnego.

This image shows a single sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

-
- This image shows a full page of blank, lined paper. It features approximately 20 evenly spaced horizontal grey lines across its entire surface, typical of notebook or composition paper. The lines are uniform in thickness and color, providing a guide for handwriting. There are no margins, text, or other markings present on the page.

CV

- 1.** Przekształć podane zdania w formy bezosobowe (wybierz treści, które mogą się znaleźć w dokumencie aplikacyjnym). Odpowiednio zakwalifikuj każdą informację: wykształcenie, umiejętności, osiągnięcia, zainteresowania itp.

A. Byłam przewodniczącą samorządu szkolnego w latach 2014–2016.

B. Bardzo lubię chodzić po górach, mam srebrną odznakę GOT.

C. W roku 2015 zostałam mianowany drużynowym ZHR.

D. Koordynowałam współpracę naszej szkoły z hospicjum w latach 2015–2016.

E. Zdobyłam stypendium naukowe Prezydenta Miasta, z czego jestem dumny.

F. W roku 2016 zdobyłam certyfikat C1, potwierdzający moją znajomość języka angielskiego.

G. Nie lubiłam swojej Szkoły Podstawowej nr 9 w Kędzierzynie, do której uczęszczałam w latach 2008–2014.

H. Jestem świetnym pływakiem, więc w 2016 r. zdobyłam uprawnienia ratownika.

I. W latach 2010–2012 pracowałam jako wolontariusz w schronisku Na Paluchu, bo kocham zwierzęta i lituję się nad ich losem.

-
- This image shows a single sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

-
- A black and white portrait of a young man with dark hair, wearing a flat cap and a light-colored trench coat over a dark shirt. He is looking slightly to his left with a slight smile. The background is a textured, possibly stone or brick wall.

A black and white portrait of a young man with dark hair, smiling, wearing a dark jacket. The background is a textured, mottled grey.

Data i miejsce urodzenia: _____

Adres: _____

Wykształcenie: _____

Przebieg służby wojskowej: _____

Umiejętności: _____

Zainteresowania: _____

4. Przeczytaj życiorys Adama Mickiewicza i podkreśl w nim najistotniejsze fakty z życia zawodowego twórcy.

MICKIEWICZ ADAM, ur. 24 XII 1798 w Zaosiu pod Nowogródkiem, zm. 26 XI 1855 w Stambule, największy poeta polski. Syn adwokata, uczęszczał 1807–15 w Nowogródku do szkoły powiatowej, po czym studiował na Wydziale Literatury Uniwersytetu Wileńskiego, pobierając stypendium (ojciec M. zmarł 1812, pozostawiając rodzinę w niedostatku), które zobowiązywało do kilkuletniej pracy w szkolnictwie. W 1819–23 uczył historii, literatury i prawa w szkole powiatowej w Kownie. Jeden z założycieli Towarzystwa Filomatów (1817), prowadził w nim żywą działalność organizacyjną; dokumentują ją pisma filomatyczne, zarówno organizacyjne, jak i utwory literackie, recenzje, rozprawki przedstawiane na zebraniach. [...]

Praca w Kownie stała się dla M. realną próbą oświatowych idei filomackich; do rozczarowań nauczycielskich i żywo odczuwanego osamotnienia dołączyły się ciężkie przeżycia osobiste: 1820 śmierć matki, 1821 ślub M. Wereszczakówny z hr. W. Puttkamerem. Gwałtowne i długotrwałe uczucie do „Maryli” wywarło głęboki wpływ na twórczość M.; tematycznie związane są z nim zwłaszcza IV cz. *Dziadów*, *Upiór*, liryki *Do M****, *Do****. *Na Alpach w Splügen*. W 1822 wydał M. w Wilnie t. 1. *Poezji*, zawierający *Ballady i romanse* oraz *Wiersze różne*. Ze względu na tematyczne i stylowe nawiązania do folkloru współcześni uznali nowatorstwo zbioru, a r. 1822 w historii literatury przyjęty został za datę przełomu romantycznego. W 1823 ukazał się t. 2. *Poezji: Grażyna* oraz *Dziadów* cz. II i IV.

W wyniku śledztwa w sprawie tajnych związków młodzieży na Litwie M. wraz z grupą kolegów został aresztowany; 4 X 1823–3 V 1824 więziony w klasztorze bazylianów wileńskich, [...] jesienią 1824 opuścił Litwę. Po 3-miesięcznym pobycie w Petersburgu skierowany został do Odessy, gdzie przebywał od marca do listopada 1825; jesienią odbył wycieczkę na Krym. Z przeżyciami tego okresu wiążą się *Sonety odeskie* i *Sonety krymskie*, wyd. razem pt. *Sonety* w Moskwie 1826. Okres od grudnia 1825 do kwietnia 1828 spędził M. w Moskwie (na przełomie 1827/28 jeździł do Petersburga), zatrudniony formalnie w kancelarii generała-gubernatora. [...] otoczony już sławą wybitnego poety, wszedł w środowisko rosyjskiej elity intelektualnej Moskwy i Petersburga. Napisanego

wówczas *Konrada Wallenroda* wydał w styczniu 1828 w Petersburgu. Uzyskawszy dzięki pomocy życzliwych Rosjan paszport, wypłynął z Kronsztadu 27 V 1829; opuszczał Rosję jako uznany już przywódca polskiej szkoły romantycznej, udając się w półtoraroczną podróż po Europie.

W Berlinie bywał na wykładach Hegla; w Karlsbadzie spotkał się z A.E. Odyńcem, który towarzyszył mu w dalszej podróży. Zwiedzając Niemcy, zatrzymali się m.in. w Weimarze, gdzie bywali u Goethego, [...] przybyli 18 XI 1829 do Rzymu. Planom związku z poznaną w Rzymie hr. H.E. Ankwicówną (pierwowzór Ewy z cz. III *Dziadów* i Ewy Horeszkówny z *Pana Tadeusza*) przeciwstawili się jej rodzice. Odwiedziwszy Neapol z okolicami i Sycylię, M. wyjechał 1 VII 1830 do Genewy (w drodze powstał wiersz *Do matki Polki*); z poznanym tu Zygmunt Kasińskim odbył wycieczkę po Szwajcarii, po czym sam już wrócił do Rzymu, dokąd w połowie grudnia dotarła wiadomość o wybuchu powstania.

Realizacja powziętego przez M. zamiaru powrotu do kraju odwlekała się z nie całkiem jasnych przyczyn, tak że dopiero w czerwcu 1831 przybył do Paryża, skąd z fałszywym paszportem dotarł w sierpniu do Wielkopolski; próbował podobno przedostać się nielegalnie do Królestwa, ale wobec oczywistej już klęski zaniechał dalszej podróży. Podczas kilkumiesięcznego pobytu w wielkopolskich dworach ziemiańskich powstała *Śmierć pułkownika*, I red. *Reduty Ordona*. Przeszło 3-miesięczny pobyt w Dreźnie, dokąd przyjechał w marcu 1832, był okresem niezwykle intensywnej pracy twórczej: powstała wtedy III cz. *Dziadów*. Opuściwszy z grupą emigrantów miasto w końcu czerwca, przybył 31 VII 1832 do Paryża.

Do miasta, w którym z niewielkimi przerwami spędzić miał resztę życia, przyzwyczajał się z trudem. [...] od kwietnia do czerwca 1833 r. był redaktorem i głównym publicystą „Pielgrzyma Polskiego”; w artykułach swoich głosił wiarę w rychły przewrót europejski, związek sprawy polskiej z dążeniami narodowościowymi innych narodów, potrzebę zachowania zgody i gotowości żołnierskiej przez emigrantów. 22 lipca 1834 r. ożenił się z Celiną Szymanowską (1812–55), poznaną w Moskwie córką pianistki; położenie powiększającej się rodziny (1835–50 urodziło się 6 dzieci) było trudne, zwłaszcza w okresach, gdy M. nie miał stałych dochodów. Twórczość poetycka polska niemalże kończy się na *Panu Tadeuszu*. Od listopada 1839 wykładał literaturę łacińską w Akademii w Lozannie; mimo sukcesów na tym stanowisku i korzystnych warunków uważał za obowiązek przyjęcie nowo utworzonej katedry literatury słowiańskiej w Collège de France i jesienią 1840 wrócił od Paryża. [...]

Wraz z przedstawicielami lewicy francuskiej i grupą emigrantów różnych narodowości założył w Paryżu dziennik „Trybuna Ludów”, był jego naczelnym redaktorem i publicystą. Po zamachu stanu 1851 poddany został nadzorowi policyjnemu i usunięty ostatecznie z katedry; M. udał się jesienią 1855 do Turcji, aby autorytetem swoim wesprzeć akcję formowania legionów polskich do walki z Rosją. [...] nagła śmierć poety wywołała pogłoski, że został otruty; przyczyną zgonu była jednak najpewniej cholera. Przywiezione do Francji zwłoki pochowano uroczysto w Montmorency na polskim cmentarzu; przeniesienie trumny 1890 do sarkofagu w katedrze wawelskiej stało się wielką manifestacją narodową.

Uzupełnij formularz danymi z życiorysu Mickiewicza, by powstało CV twórcy.

Curriculum vitae

Imię i nazwisko: _____

Data i miejsce urodzenia: _____

Wykształcenie

Przebieg pracy zawodowej (poza twórczością literacką)

Publikacja najważniejszych utworów

Przynależność do organizacji

Znajomość języków obcych

Zainteresowania

- 5. Sporządź własne CV, które można by dołączyć do podania o przyjęcie do szkoły ponadpodstawowej.**

This image shows a single sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

- 6.** Swój fikcyjny życiorys (ćwiczenie 8., s. 226) przekształć w CV. Pracę sporządź na osobnej kartce formatu A4. Zadbaj o ciekawą szatę graficzną.

List motywacyjny

- 1. Przeczytaj poniższy list motywacyjny. Podkreśl fragmenty mówiące o atutach, jakie Czesław Stolarski ma jako kucharz.**

Czesław Stolarski
ul. Miła 26 m. 3
01-400 Zielona Góra
tel. 600111222
e-mail: czeslaw.stolarski@gmail.com

Zielona Góra, 11.12.2016

Szef kuchni restauracji ABC
ul. Przekorna 5
Zielona Góra

Szanowny Panie,

w odpowiedzi na Państwa ogłoszenie, zamieszczone w „Gazecie Wyborczej”, chciałbym przedstawić swoją kandydaturę na stanowisko kucharza w restauracji ABC. Restauracja ta, uważana za jedną z najlepszych w mieście, od zawsze była przeze mnie uznawana za miejsce, w którym chciałbym pracować i podnosić kulinarne kwalifikacje. Są to kwalifikacje już teraz bardzo wysokie, co tym bardziej umacnia mnie w przekonaniu, że Państwa restauracja jest odpowiednim dla mnie miejscem, a ja – odpowiednim dla niej kucharzem. Mam pięcioletnie doświadczenie na stanowisku kucharza, zdobyte w dwóch restauracjach oraz w pięciogwiazdkowym hotelu, gdzie pracowałem przez trzy lata. Zwłaszcza na tym ostatnim stanowisku przyswoiłem sobie najwyższe standardy kucharskie, które utrzymuję do dziś. Praca w restauracjach (kuchnia włoska i francuska) pozwoliła mi z kolei zaznajomić się z różnymi potrawami, nauczyła też świetnego warsztatu.

W miarę zdobywanego doświadczenia zakres moich obowiązków poszerzał się o zadania pozakucharskie. Dziś mam doświadczenie także w tworzeniu menu oraz w zaopatrywaniu restauracji czy hotelu w artykuły spożywcze i sprzęt kuchenny. Szkoliłem także nowych kucharzy, nadzorowałem ich pracę, dbałem o wzorową czystość kuchni, naczyń oraz sprzętu kuchennego. Moje umiejętności organizacyjne, rzetelność i staranność, a także jakość przygotowywanych przeze mnie potraw zostały zauważone przez recenzentów restauracji, w których pracowałem. Obie cieszą się dużym uznaniem zarówno wśród krytyków kulinarnych, jak i gości.

Z przyjemnością udzielę bardziej szczegółowych informacji w czasie osobistego spotkania w dogodnym dla Państwa terminie.

Z poważaniem
Czesław Stolarski

Wzór listu na podstawie: <http://gazetapraca.pl>

- 2. Poszczególne punkty listu motywacyjnego uporządkuj we właściwej kolejności – w tym celu zapisz w lukach cyfry od 1 (punkt pierwszy) do 9 (punkt ostatni).**

- _____ Doświadczenie w pracy.
- _____ Gotowość stawienia się na rozmowę.
- _____ Jak dowiedziałeś się o tej ofercie.
- _____ Stanowisko, o które się ubiegasz.
- _____ Wykształcenie, które pozwoli Ci wykonywać tę pracę.
- _____ Pożegnanie.
- _____ Cechy osobowości, które są pożądane w tej pracy.
- _____ Doświadczenie zawodowe.
- _____ Inne okoliczności sprzyjające ubieganiu się o tę pracę.

- 3. Dokończ rozpoczęty list motywacyjny – dopisz wiarygodne argumenty. Wymyśl i zapisz w odpowiednim miejscu, do kogo taki list mógłby być adresowany.**

Strzegom, 31 marca 2017

Aleksandra Pilska
ul. Brzegowa 3 m. 8
03-677 Strzegom
e-mail: apilska@wp.pl

Szanowna Pani,

w nawiązaniu do ogłoszenia, które zostało umieszczone na szkolnej tablicy ogłoszeń, pragnę zgłosić swoją kandydaturę na stanowisko pomocnika instruktora na letnim obozie Klubu Dwa Wiatry.

Jestem przekonana, że moje dotychczasowe doświadczenie oraz cechy osobowościowe pozwolą mi bez trudu sprostać Państwa wymaganiom. Jeśli moja kandydatura Państwa zainteresuje, chętnie zgłoszę się na rozmowę kwalifikacyjną w ustalonym przez Państwa terminie.

Z poważaniem
Aleksandra Pilska

- 4.** Wróć ponownie do fragmentu *Latarnika* (s. 217) oraz do napisanego przez Ciebie życiorysu Skawińskiego (ćwiczenie 4., s. 223). Przygotuj w imieniu bohatera list motywacyjny – tym razem oprzyj się przede wszystkim na jego rozmowie z Izaakiem Falconbridge’em. Pamiętaj, że Skawiński stara się o posadę latarnika – podkreśl odpowiednio jego cechy, umiejętności i osiągnięcia.

- 5. Ósmoklasista jest osobą niepełnoletnią, nie może więc – zgodnie z polskim prawem – zostać zatrudniony. Może jednak być wolontariuszem w wielu miejscach. Przeczytaj podane niżej ogłoszenia i zastanów się, czego wymaga się w nich od kandydata i jak w liście motywacyjnym można by przedstawić takie cechy. Następnie zapisz swoje propozycje według podanego wzoru.**

A.

Poszukujemy wolontariuszy do opieki nad osobami niepełnosprawnymi. Zakres obowiązków: pomoc w przemieszczaniu się na wózku inwalidzkim, towarzyszenie w ciągu dnia, drobne zakupy. Wymagania: dyspozycyjność, cierpliwość, sumienność, bardzo wysoka kultura osobista. Wskazane referencje.

B.

Muzeum Literatury w Soplicowie poszukuje wolontariuszy do pomocy w obsłudze turystów. Wymagania: zainteresowanie literaturą, zwłaszcza twórczością Adama Mickiewicza, świetny kontakt z ludźmi, dyspozycyjność, mile widziana znajomość języków obcych.

C.

Przedszkole nr 3 w Mławie poszukuje wolontariuszy do opieki nad dziećmi w czasie poobiedniego wypoczynku. Zadania: głośne czytanie książek. Wymagania: dobry kontakt z dziećmi, cierpliwość, umiejętność wyrazistej interpretacji tekstu pisanego (np. naśladowanie głosów). Wskazane doświadczenie.

D.

Organizator Festiwalu Pieśni Wszelakiej ogłasza rekrutację wolontariuszy do prac porządkowych. Poszukujemy osób młodych, energicznych, dyspozycyjnych, zorganizowanych.

E.

Sekretariat Julii w Weronie poszukuje wolontariuszy do adresowania listów. Wymagania: cierpliwość i staranne pismo.

F.

Poszukujemy wolontariuszy do pomocy w zorganizowaniu mistrzostw piłki nożnej dla dzieci z ubogich rodzin. Wymagania: dobra umiejętność gry w piłkę nożną, znajomość zasad gry oraz ćwiczeń treningowych, przyjazny stosunek do dzieci.

WZÓR: bardzo wysoka kultura osobista – *Jestem osobą o bardzo wysokiej kulturze osobistej, co wielokrotnie podkreślają moi nauczyciele i co potwierdza wzorowa ocena z zachowania na każdym świadectwie.*

A. _____

B. _____

C. _____

D. _____

[illegible]

- **dobierzcie się w kilkuosobowe zespoły;**
- **zapiszcie na kartkach – każdy indywidualnie – atuty wszystkich pozostałych członków zespołu;**
- **zbierzcie od innych informacje na swój temat;**
- **zastanówcie się wspólnie, w jakiej pracy możecie wykorzystać swoje mocne strony.**

- 8. Napisz list motywacyjny do wybranej szkoły ponadpodstawowej.**

This image shows a single sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

- 9.** Przeczytaj ponownie swój fikcyjny życiorys (ćwiczenie 8., s. 226). W jakim zawodzie i na jakim stanowisku się umieściłeś / umieściłaś? Napisz list motywacyjny do firmy, która Cię rekrutowała.

LIST MOTYWACYJNY

[illegible]

SPRAWDŹ SIĘ PRZED EGZAMINEM

SPRAWDŹ SWOJE UMIEJĘTNOŚCI PRZED EGZAMINEM ÓSMOKLASISTY, ŻEBY SIĘ PRZEKONAĆ, KTÓRE DZIAŁY NAUKI O JĘZYKU NIE MAJĄ JUŻ PRZED TOBĄ TAJEMNIC, A CO NALEŻY JESZCZE POWTÓRZYĆ.

CZAS NA WYKONANIE JEDNEGO SPRAWDZIANU: 45 MINUT.

DO KAŻDEGO ZADANIA PODANO ODPOWIEDZI (s. 256–263). ZAJRZYJ DO NICH DOPIERO PO WYKONANIU POLECEŃ. JEŚLI NIE ZNASZ ODPOWIEDZI – NIE SPIESZ SIĘ. ZAJMIJ SIĘ INNYM ZADANIEM, A POTEM WRÓĆ DO TEGO, KTÓRE WYDAWAŁO CI SIĘ TRUDNE. POWODZENIA!

SPRAWDZIAN I

Tekst do zadań 1.–6.

(1) Powieść Sienkiewicza *Krzyżacy* została wydana w 1901 roku. (2) Był to okres gdy Polska znajdowała się pod zaborami. (3) Przywołując chwalebne czyny polskiego rycerstwa konstruuje szlachetnych walecznych i kierujących się honorem rycerskim bohaterów którym niestraszne były największe niebezpieczeństwa pisarz sprawiał że uciemiężeni niewolą Polacy czuli się na nowo dumni ze swojego pochodzenia. (4) Stworzywszy zaś wspaniały opis wielkiego zwycięstwa pod Grunwaldem dał Polakom nadzieję na pokonanie nieprzyjaciół. (5) Dlatego mówi się o tej powieści że powstała „ku pokrzepieniu serc”. (6) Taką funkcję rzeczywiście spełniła. (7) Nie zmieniły tego faktu opinie krytyków. (8) Ganili oni schematyczność fabuły oraz nie dość dokładne przedstawienie realiów historycznych. (9) Mimo to powieść przyjęto entuzjastycznie.

1. Wstaw w tekście brakujące przecinki.

2. Przeprowadź analizę składniową zdania (1).

3. Ze zdań (3) i (4) wypisz wszystkie imiesłowy i podaj ich nazwy.

4. Przekształć zdanie (4) – zamień imiesłów na osobową formę czasownika.

5. Znajdź w tekście zdanie bezpodmiotowe. Zapisz jego numer.

6. Podane zdania zmodyfikuj we wskazany sposób. Pamiętaj o interpunkcji.

A. Zdania (6) i (7) przekształć tak, aby powstało zdanie złożone współrzędnie łączne.

B. Zdania (7) i (8) przekształć tak, aby powstało zdanie złożone podrzędnie przydawkowe.

C. Zdania (8) i (9) przekształć tak, aby powstało zdanie złożone podrzędnie okolicznikowe przyzwolenia.

7. W podanych wyrazach oddziel temat od końcówki (A) oraz podstawę słowotwórczą od formantu (B).

rycerstwo

A. _____

B. _____

bohaterski

A. _____

B. _____

schematyczność

A. _____

B. _____

- 8. Z podanych słów i wyrażeń ułóż cztery związki frazeologiczne (jeden wyraz musi się powtórzyć).**

ponieść • odnieść • wracać • z tarczą •
na tarczy • zwycięstwo • klęskę

Zastosuj utworzone frazeologizmy w zdaniach, aby wykazać, że rozumiesz ich znaczenie.

- 9. Z podanego fragmentu wypisz pięć archaizmów. Podaj ich współczesne odpowiedniki.**

Dalszą rozmowę znów przerwał śpiew Danusi. Zbyszko patrzył z boku na jej jasne włosy, na podniesioną głowę, na zmrużone oczki i na całą postać oświeconą zarazem blaskiem świec woskowych i blaskiem wpadających przez otwarte okna promieni miesiąca – i zdumiewał się coraz bardziej. [...]

I znów trąciwszy dworzanina, pytał przyciszonym głosem:

– To ona z waszego dworu?

– Matka jej przyjechała z Litwy z księżną Anną Danutą¹, która wydała ją za grabię Juranda ze Spychowa.

¹ **Anna Danuta** – córka księcia litewskiego Kiejstuta, od 1373 r. żona księcia mazowieckiego Janusza.

Gładka była i możnego rodu, nad wszystkie inne panny księżnie miła i sama księżnę miłująca. Dlatego też córce dała to samo imię – Anna Danuta. Ale pięć lat temu, gdy przy Złotoryi Niemcy napadli na nasz dwór, ze strachu zmarła. Wtedy księżna wzięła dziewczeczkę – i od tej pory ją hoduje.

H. Sienkiewicz, *Krzyżacy*

10. Napisz zaproszenie na uroczyste obchody rocznicy bitwy pod Grunwaldem.

SPRAWDŹ SIĘ PRZED EGZAMINEM

SPRAWDZIAN II

Tekst do zadań 1.–5.

(1) Minotaur, syn króla Minosa, władcy Krety, był potworem o ludzkim ciele i głowie byka. (2) Uwięziono go w Labiryncie – pałacu o zagmatwanym układzie sal i korytarzy, wybudowanym przez wielkiego greckiego inżyniera Dedala. (3) Minos rozkazał, aby Ateńczycy składali Minotaurowi raz na dziewięć lat haracz w postaci siedmiu dziewczic i siedmiu młodzieńców, których potwór pożerał. (4) Aby uratować młodzież przed tak okrutnym losem, ateński bohater Tezeusz postanowił zabić Minotaura. (5) Na Krecie w Tezeuszu zakochała się Ariadna, córka Minosa, i obiecała śmiałkowi pomoc, pod warunkiem że zabierze ją do Aten jako swoją żonę. (6) Dziewczyna ofiarowała mu magiczny kłębek nici i miecz – dary od Dedala. (7) Nić Tezeusz przywiązał do nadproża Labiryntu, co umożliwiło mu odnalezienie drogi powrotnej, a mieczem zabił potwora. (8) Kiedy zwycięski młodzieniec wydostał się z Labiryntu, zbрызany jeszcze krwią Minotaura, Ariadna ucałowała go i pod osłoną ciemności uciekła z nim na statek. (9) Wkrótce młodzi uciekinierzy wylądowali na wyspie Naksos, gdzie Tezeusz pozostawił uśpioną Ariadnę i pożegłował dalej. (10) Dlaczego postąpił tak haniebnie?

1. Ułóż plan wydarzeń w formie równoważników zdań.

2. Wypisz z tekstu numery podanych zdań.

A. zdanie bezpodmiotowe: _____

B. zdanie z orzeczeniem imiennym: _____

C. zdanie pojedyncze z podmiotem domyślnym: _____

3. Wypisz z tekstu numery zdań pojedynczych.

4. Napisz, jakimi częściami zdania są wyrazy i wyrażenia podkreślone w tekście.

5. Informacje zawarte w zdaniu (5) przekaz w wypowiedzi sformułowanej w mowie niezależnej. Pamiętaj o interpunkcji.

6. Poniższe zdania uzupełnij podanymi wyrazami we właściwej formie.

A. Młodzież ateńska (być) _____ haraczem składanym okrutnemu Minosowi.

B. Ariadna z Tezeuszem (uciec) _____ z Krety.

C. Ilu uciekinierów było na statku? (Dwa) _____ – Tezeusz i Ariadna.

D. Magiczny kłębek nici i miecz były wspaniałymi darami. Bez (one) _____ pomocy Tezeusz nie zwyciężyłby Minotaura.

7. Dopisz odpowiednie wyrazy, aby utworzyć stałe związki frazeologiczne, wywodzące się z mitologii. Następnie zastosuj frazeologizmy w zdaniach, aby udowodnić, że rozumiesz ich znaczenie.

A. nić _____

B. _____ praca

C. stajnia _____

D. pyrrusowe _____

E. koń _____

F. między Scyllą a _____

8. Do podanych rzeczowników dopisz formy liczebnika *siedem* w mianowniku.

A. _____ dziewic

B. _____ młodzieńców

C. _____ drzwi

D. _____ godzina

9. Od podanych wyrazów utwórz wskazane wyrazy pochodne. Oddziel podstawy słowotwórcze od formantów.

A. droga → (zdrobienie) _____

B. podróżować → (nazwa wykonawcy czynności) _____

→ (nazwa żeńska wykonawcy czynności) _____

10. Użyj odpowiednich partykuł i przekształć podane zdanie tak, aby:

A. wyrażało pytanie,

C. wyrażało zaprzeczenie,

B. wyrażało przypuszczenie,

D. wyrażało wzmocnienie.

Pożeglował dalej.

A. _____

B. _____

C. _____

D. _____

SPRAWDŹ SIĘ PRZED EGZAMINEM

SPRAWDZIAN III

Tekst do zadań 1.–5.

(1) Rewolucja przemysłowa w XIX-wiecznej Anglii spowodowała ekspansję reklamy masowej produkcji fabrycznej. (2) Ekspansję tę umożliwił rozwój edukacji i prasy, jednakże dopiero postęp techniczny, nowe środki komunikacji oraz globalizacja gospodarki po II wojnie światowej dały reklamie nowy potencjał. (3) Gwałtowny rozwój prasy, radia i telewizji sprawił zaś, że stała się ona wszechobecna. (4) Współcześnie spoty reklamowe zajmują znaczną część czasu antenowego programów telewizyjnych i radiowych, a także zasobów internetowych. (5) Racjonalne argumenty nie mają w nich żadnego znaczenia. (6) Zaledwie sporadycznie się zdarza, że brane są pod uwagę cechy produktu. (7) Twórcy reklamy XXI w. zaskakują konsumenta, odwołując się do jego marzeń, lęków, kompleksów i... inteligencji. (8) Metody charakterystyczne dla reklamy stosuje też propaganda polityczna. (9) Nierzadko wkłada ona więcej wysiłku w stworzenie odpowiedniego image'u polityka niż w prezentację jego programu.

1. Zapożyczenia występujące w tekście zastąp wyrazami rodzimymi.

A. ekspansja – _____

B. potencjał – _____

C. spot – _____

D. image – _____

Które z powyższych zapożyczeń można uznać za neologizmy? Podkreśl te słowa.

2. Odszukaj w tekście słowo *komunikacja*. Wyjaśnij jego znaczenie w podanym kontekście, a następnie ułóż zdanie, w którym wyraz ten wystąpi w innym znaczeniu.

komunikacja – _____

3. Zdania (4), (5) i (6) przekształć w zdanie złożone wielokrotnie. Wstaw przecinki. Sporządź wykres utworzonego wypowiedzenia. Podaj nazwy zdań składowych.

- 4.** Zdania (8) i (9) przekształć w wypowiedzenie z imiesłowowym równoważnikiem zdania. Podkreśl imiesłów i określ jego typ.

- 5.** Rozpoznaj typy zdań występujących w tekście. Zapisz ich nazwy.

- A. zdanie (1) –

- B. zdanie (2) –

- C. zdanie (3) –

- D. zdanie (7) –

- 6.** W podanych wyrazach oddziel temat od końcówki.

- A. racjonalne –

- B. rewolucja –

- C. zasobów –

- D. marzeń –

- E. prasy –

- F. obecna –

7. Podane czasowniki podziel na dokonane i niedokonane.

spowodować • zaskoczyć • zdarzać się • odwoływać się •
umożliwiać • zaadaptować

Czasowniki dokonane	Czasowniki niedokonane

Od czasowników dokonanych utwórz ich aspekt niedokonany i odwrotnie.

_____	—	_____
_____	—	_____
_____	—	_____
_____	—	_____
_____	—	_____
_____	—	_____

8. Przekształć zdania ze strony czynnej na bierną lub ze strony biernej na czynną.

A. Rozwój techniki spowodował gwałtowny rozwój reklamy.

B. Rzadko brane są pod uwagę cechy produktu.

C. Znaczną część czasu antenowego zajmują reklamy.

D. Potencjalny konsument jest zewsząd otoczony hasłami reklamowymi.

A. Buduj razem z nami!

B. Chciałabyś wyglądać piękniej?

C. Bądź sobą z naszą marką.

D. Działamy szybko, sprawnie, niezawodnie.

10. Napisz podanie do redakcji gazetki szkolnej z prośbą o zamieszczenie reklamy sklepiu prowadzonego przez uczniów Twojej klasy.

This image shows a blank sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

SPRAWDŹ SIĘ PRZED EGZAMINEM

SPRAWDZIAN IV

1. Uzupełnij zdania podanymi rzeczownikami w odpowiedniej formie gramatycznej.

- A. Zorganizujmy wycieczkę do (Gniew) _____.
- B. W (Brody) _____ otworzono nowy sklep.
- C. Tadeusz otrzymał imię na cześć Tadeusza (Kościuszko) _____.
- D. Przypomnij (Bruno Wlazły) _____
o kupnie kwiatów.

2. Zmodyfikuj podane zadanie – zamień podkreślone kolokwializmy na wyrazy zgodne z normą wzorcową.

Nie zwalaj wszystkiego na mnie. Spróbuj sam się z tego wykaraskać.

3. Do podanych przykładów wypowiedzi dopisz charakterystyczne dla nich style funkcjonalne.

- A. Artykuł w podręczniku akademickim – _____
- B. Prognoza pogody – _____
- C. Podanie – _____
- D. Blog podróżniczy – _____
- E. Powieść – _____

4. Wyjaśnij, na czym polegają błędy w podanych zdaniach (określ, jaki to rodzaj błędu) i je popraw.

- A. [Gdy byłem mały, zlekłem się psa sąsiadów.]

- B. [Nie zamierzam udawadniać oczywistych rzeczy.]

C. [Udawał, że jest głuchy jak kamień.]

D. [Dziadek był tak zapatrzony w swoją wnuczkę, że chętnie przybliżyłby jej nieba.]

5. Podane sformułowania przyporządkuj odpowiednim stylom funkcjonalnym.

musiał upaść na głowę • zgodnie z tezą powyższego dowodu •
 mówię ci, jak było fajnie • dziś na stadionie nie lada wydarzenie •
 niniejszym • akceleracja rozwoju w podanej grupie wiekowej •
 uprasza się o... • kinomani – do kin!

Styl potoczny	
Styl urzędowy	
Styl publicystyczny	
Styl naukowy	

6. Napisz w każdym ze znanych Ci stylów funkcjonalnych jedno zdanie na temat widoku z okna Twojego pokoju.

7. Podkreśl sformułowania opisujące sytuacje, w których należy przestrzegać wzorcowej normy językowej.

mama mówi do niemowlęcia • nauczyciel geografii mówi do uczniów •
trener piłkarski mówi do zawodników • dziennikarz rozmawia z ministrem •
przewodnik muzealny mówi do grupy zwiedzających •
telefonicznie rezerwujemy bilety kolejowe

8. Popraw błędy fleksyjne w podanych zdaniach. Stosuj się do normy wzorcowej, ale jeśli norma użytkowa dopuszcza podaną formę, zaznacz to.

A. [List kierowany jest do młodzieży, żeby zachęcić ich do działania.]

B. [Nie potrafisz nic więcej wymyśleć?]

C. [Napisz to na papierze z logiem klubu.]

Odpowiedzi do sprawdzianu I

Zadanie 1.

(1) Powieść Sienkiewicza *Krzyżacy* została wydana w 1901 roku. (2) Był to okres, gdy Polska znajdowała się pod zaborami. (3) Przywołując chwalebne czyny polskiego rycerstwa, konstruuując szlachetnych, walecznych i kierujących się honorem rycerskim bohaterów, którym niestraszne były największe niebezpieczeństwa, pisarz sprawiał, że uciemiężeni niewolą Polacy czuli się na nowo dumni ze swojego pochodzenia. (4) Stworzywszy zaś wspaniały opis wielkiego zwycięstwa pod Grunwaldem, dał Polakom nadzieję na pokonanie nieprzyjaciół. (5) Dlatego mówi się o tej powieści, że powstała „ku pokrzepieniu serc”. (6) Taką funkcję rzeczywiście spełniła. (7) Nie zmieniły tego faktu opinie krytyków. (8) Ganili oni schematyczność fabuły oraz nie dość dokładne przedstawienie realiów historycznych. (9) Mimo to powieść przyjęto entuzjastycznie.

Zadanie 2.

powieść – podmiot gramatyczny; *Sienkiewicza* – przydawka rzeczowna (lub dopełniaczowa); *Krzyżacy* – przydawka rzeczowna; *została wydana* – orzeczenie imienne; *w roku* – okolicznik czasu; *1901* – przydawka liczebna

Zadanie 3.

przywołując, konstruuując – imiesłowy przysłówkowe współczesne; *kierujących się* – imiesłów przymiotnikowy czynny; *uciemiężeni* – imiesłów przymiotnikowy bierny; *stworzywszy* – imiesłów przysłówkowy uprzedni

Zadanie 4.

Ponieważ stworzył wspaniały opis wielkiego zwycięstwa pod Grunwaldem, dał Polakom nadzieję na pokonanie nieprzyjaciół. / Gdy stworzył wspaniały opis wielkiego zwycięstwa pod Grunwaldem, dał Polakom nadzieję na pokonanie nieprzyjaciół.

Zadanie 5.

Zdanie (9).

Zadanie 6.

- A. *Taką funkcję rzeczywiście spełniła i nie zmieniły tego faktu opinie krytyków.*
- B. *Nie zmieniły tego faktu opinie krytyków, którzy ganili schematyczność fabuły oraz nie dość dokładne przedstawienie realiów historycznych.*
- C. *Mimo że ganili oni schematyczność fabuły oraz nie dość dokładne przedstawienie realiów historycznych, powieść przyjęto entuzjastycznie.*

Zadanie 7.

- A. rycerstw-o, bohatersk-i, schematyczność-ø
- B. rycer-stwo, bohater-ski, schematyczn-ość

Zadanie 8.

odnieść zwycięstwo, ponieść klęskę, wracać na tarczy, wracać z tarczą

Np.

Odniosłam zwycięstwo nad samą sobą i zrobiłam dziesięć dodatkowych zadań.

Nie chcę ponieść klęski, więc przygotowuję się bardzo solidnie.

Niestety, wracam na tarczy – nie zdobyłem wymarzonego tytułu.

Wróciliśmy z tarczą – na konkursie nie mieliśmy sobie równych.

Zadanie 9.

oczki – zmiana formy gramatycznej wyrazu, dziś: *oczka*; *miesiąc* – księżyc, wyjście wyrazu z użycia; *grabia* – burgrabia / murgrabia, wyjście wyrazu z użycia; *ładka* – piękna, zmiana znaczenia wyrazu; *miłować* – kochać, wyjście wyrazu z użycia; *hodować* – wychowywać, zmiana znaczenia wyrazu

Zadanie 10.

Np.

ZAPROSZENIE

Serdecznie zapraszamy wszystkich miłośników historii, a także lubiących wspaniałą zabawę na uroczyste obchody kolejnej rocznicy bitwy pod Grunwaldem, które odbędą się 14 lipca br. na polach grunwaldzkich. W programie: historyczna rekonstrukcja zwycięskiej bitwy, turnieje rycerskie, turniej łuczniczy, liczne warsztaty wprowadzające w średniowieczny klimat obchodów. Zaczynamy o 10.00.

Organizatorzy

PUNKTACJA

Zadanie 1. – 8 p.

Zadanie 2. – 6 p.

Zadanie 3. – 5 p.

Zadanie 4. – 2 p.

Zadanie 5. – 1 p.

Zadanie 6. – 6 p.

Zadanie 7. – 6 p.

Zadanie 8. – 8 p.

Zadanie 9. – 5 p.

Zadanie 10. – 5 p.

OCENA

51–52 p. – ocena celująca

47–50 p. – ocena bardzo dobra

41–46 p. – ocena dobra

34–40 p. – ocena dostateczna

27–33 p. – ocena dopuszczająca

26 p. i mniej – ocena niedostateczna

RAZEM: 52 p.

Odpowiedzi do sprawdzianu II

Zadanie 1.

1. *Narodziny Minotaura.*
2. *Uwięzienie potwora w Labiryncie.*
3. *Okrutne żądanie Minosa.*
4. *Decyzja Tezeusza.*
5. *Miłość Ariadny.*
6. *Pomoc dziewczyny.*
7. *Zwycięstwo Tezeusza.*
8. *Ucieczka młodych z Krety.*
9. *Porzucenie Ariadny.*

Zadanie 2.

A. (2), B. (1), C. (10)

Zadanie 3.

(1), (2), (6), (10)

Zadanie 4.

potworem – orzecznik, *o ludzkim ciele* – przydawka przyimkowa, *uwięziono* – orzeczenie czasownikowe, *aby uratować* – okolicznik celu, *dziewczyna* – podmiot gramatyczny, *mu* – dopełnienie, *do nadproża* – dopełnienie, *na statek* – okolicznik miejsca, *wkrótce* – okolicznik czasu, *haniebnie* – okolicznik sposobu

Zadanie 5.

Np. *Na Krecie w Tezeuszu zakochała się Ariadna, córka Minosa, i obiecała śmiałkowi: „Pomogę ci, Tezeuszu, pod warunkiem że zabierzesz mnie do Aten jako swoją żonę”.*

Zadanie 6.

A. *była*, B. *uciekli*, C. *dwoje*, D. *ich*

Zadanie 7.

- A. *nić Ariadny* – nić przewodnia, sposób wybrnięcia z bardzo trudnej sytuacji, np. *Twoja rada była nicią Ariadny w tej sprawie.*
- B. *syzyfowa praca* – żmudna, ciężka praca, nieprzynosząca rezultatów, np. *Pielenie grządek w tym ogródku to syzyfowa praca.*
- C. *stajnia Augiasza* – wielki bałagan, np. *Twój pokój to istna stajnia Augiasza!*
- D. *pyrrusowe zwycięstwo* – zwycięstwo odniesione wielkim kosztem, niewarte poniesionych strat, np. *Biegł ze zwichniętą nogą i chociaż był pierwszy na mecie, to potem musiał poddać się kosztownej, bolesnej i długotrwałej rehabilitacji – odniósł więc pyrrusowe zwycięstwo.*
- E. *koń trojański* – podstęp, np. *Rodzice nie zgodzą się, jeśli nie użyję jakiegoś konia trojańskiego.*
- F. *między Scyllą a Charybdą* – między młotem a kowadłem, bez wyjścia, np. *Nauczyciel zapytał, kto od kogo ściągał. Chciałem być lojalny wobec kolegi, ale groziła mi jedynka. Nie wiedziałem, co robić, jakbym się znalazł między Scyllą a Charybdą.*

Zadanie 8.

A. *siedem*, B. *siedmiu*, C. *siedmioro*, D. *siódma*

Zadanie 9.

A. droga → *dróż-ka*

B. podróżować → *podróż-nik* → *podróżnicz-ka*

Zadanie 10.

A. *Czy pożeglował dalej?*

B. *Pożeglowałby dalej.*

C. *Nie pożeglował dalej.*

D. *Niech pożegluj dalej. / Pożeglujże dalej!*

PUNKTACJA

Zadanie 1. – 5 p.

Zadanie 2. – 3 p.

Zadanie 3. – 4 p.

Zadanie 4. – 10 p.

Zadanie 5. – 3 p.

Zadanie 6. – 4 p.

Zadanie 7. – 12 p.

Zadanie 8. – 4 p.

Zadanie 9. – 6 p.

Zadanie 10. – 4 p.

RAZEM: 55 p.

OCENA

53–55 p. – ocena celująca

50–52 p. – ocena bardzo dobra

43–49 p. – ocena dobra

36–42 p. – ocena dostateczna

28–35 p. – ocena dopuszczająca

27 p. i mniej – ocena niedostateczna

Odpowiedzi do sprawdzianu III

Zadanie 1.

A. rozprzestrzenianie się; B. możliwości; C. krótki film, migawka; D. wizerunek

Neologizmy: spot, image

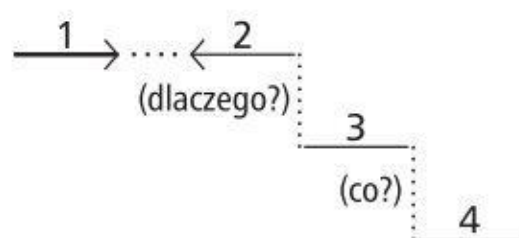
Zadanie 2.

komunikacja – porozumiewanie się

Np. *Komunikacja w naszym mieście jest droga, ale działa sprawnie i punktualnie.*

Zadanie 3.

(1) *Współcześnie spoty reklamowe zajmują znaczną część czasu antenowego programów telewizyjnych i radiowych, a także zasobów internetowych, (2) lecz racjonalne argumenty nie mają w nich żadnego znaczenia, (3) gdyż zaledwie sporadycznie się zdarza, (4) że brane są pod uwagę cechy produktu.*

1 – zdanie główne

2 – zdanie współrzędne do 1., przeciwstawne

3 – zdanie podrzędne do 2., okolicznikowe przyczyny

4 – zdanie podrzędne do 3., podmiotowe

Zadanie 4.

Metody charakterystyczne dla reklamy stosuje też propaganda polityczna, nierzadko wkładając więcej wysiłku w stworzenie odpowiedniego image'u polityka niż w prezentację jego programu.
wkładając – imiesłów przysłówkowy współczesny

Zadanie 5.

A. zdanie pojedyncze rozwinięte

B. zdanie współrzędnie złożone przeciwstawne

C. zdanie złożone z podrzędnym dopełnieniowym

D. zdanie złożone z imiesłowowym równoważnikiem zdania

Zadanie 6.

racjonaln-e, rewolucj-a, zasob-ów, marzeń-ø, pras-y, obec-n-a

Zadanie 7.

Czasowniki dokonane: *spowodować, zaskoczyć, zaadaptować*

Czasowniki niedokonane: *zdarzać się, odwoływać się, umożliwiać*

spowodować – *powodować*

zaskoczyć – *zaskakiwać*

zaadaptować – *adaptować*

zdarzać się – *zdarzyć się*

odwoływać się – *odwołać się*

umożliwiać – *umożliwić*

Zadanie 8.

- A. Gwałtowny rozwój reklamy został spowodowany przez rozwój techniki.
- B. Rzadko bierze się pod uwagę cechy produktu.
- C. Znaczna część czasu antenowego jest zajęta przez reklamy.
- D. Hasła reklamowe zewsząd otaczają potencjalnego konsumenta.

Zadanie 9.

- A. *buduj* – tryb rozkazujący, nakłonienie do zainteresowania się firmą, nakaz
- B. *chciałabyś* – tryb przypuszczający, odwołanie do marzeń konsumenta
- C. *bądź* – jak A
- D. *działamy* – tryb orzekający, informacja, która ma brzmieć wiarygodnie, rzetelnie

Zadanie 10.

Np.

Klasa III B
Gimnazjum nr 1
w Środzie Śląskiej

Środa Śląska, 12.12.2017

Redakcja gazetki szkolnej
„Bez Tytułu”
przy Gimnazjum nr 1
w Środzie Śląskiej

PODANIE

Zwracamy się z uprzejmą prośbą o zamieszczenie na łamach gazetki szkolnej „Bez Tytułu” reklamy sklepiu szkolnego, który nasza klasa będzie prowadzić od stycznia br.

Tekst promujący naszą inicjatywę zapoznałby uczniów szkoły z możliwością dokonywania podstawowych zakupów na terenie szkoły i zachęciłby ich do tego.

Dziękujemy za rozpatrzenie naszego podania.

Z poważaniem
samorząd klasy III B

PUNKTACJA

- Zadanie 1. – 6 p.
- Zadanie 2. – 2 p.
- Zadanie 3. – 10 p.
- Zadanie 4. – 4 p.
- Zadanie 5. – 4 p.
- Zadanie 6. – 6 p.
- Zadanie 7. – 4 p.
- Zadanie 8. – 6 p.
- Zadanie 9. – 6 p.
- Zadanie 10. – 5 p.

RAZEM: 53 p.

OCENA

- 51–53 p. – ocena celująca
- 47–50 p. – ocena bardzo dobra
- 41–46 p. – ocena dobra
- 34–40 p. – ocena dostateczna
- 27–33 p. – ocena dopuszczająca
- 26 p. i mniej – ocena niedostateczna

Odpowiedzi do sprawdzianu IV

Zadanie 1.

A. Gniewu, B. Brodach, C. Kościuszki, D. Brunonowi Wlazłemu

Zadanie 2.

Np.

Nie wyręczaj się mną. Spróbuj sam znaleźć inne rozwiązanie.

Zadanie 3.

A. styl naukowy, B. styl publicystyczny, C. styl urzędowy, D. styl potoczny, E. styl artystyczny

Zadanie 4.

A. *złęktem* – błąd fleksyjny. *Gdy byłem mały, złęktem się psa sąsiadów.*

B. *udawadniać* – błąd fonetyczny. *Nie zamierzam udowadniać oczywistych rzeczy.*

C. *głuchy jak kamień* – błąd frazeologiczny. *Udawał, że jest głuchy jak pień.*

D. *przybliżyłby jej nieba* – błąd frazeologiczny. *Dziadek był tak zapatrzony w swoją wnuczkę, że chętnie przychyliłby / uchyliłby jej nieba.*

Zadanie 5.

Styl potoczny	<i>mówię ci, jak było fajnie musiał upaść na głowę</i>
Styl urzędowy	<i>niniejszym uprasza się o...</i>
Styl publicystyczny	<i>dziś na stadionie nie lada wydarzenie kinomani – do kin!</i>
Styl naukowy	<i>zgodnie z tezą powyższego dowodu akceleracja rozwoju w podanej grupie wiekowej</i>

Zadanie 6.

Styl potoczny – np. *Z okien mojego pokoju często gapię się na plac zabaw dla dzieciaków.*

Styl urzędowy – np. *Okna sypialni użytkowanego przeze mnie pomieszczenia umieszczone są ponad przestrzenią rekreacyjną dla dzieci, co umożliwia obserwowanie małoletnich.*

Styl publicystyczny – np. *Z okien mojego pokoju obserwuję codziennie dzieci fantastycznie bawiące się na placu zabaw.*

Styl naukowy – np. *Dzięki umieszczeniu okien pokoju, przeznaczonego dla najmłodszej generacji rodziny, ponad przestrzenią służącą rozwojowi psychoruchowemu dzieci możliwe jest prowadzenie systematycznej obserwacji zachowań w grupie wiekowej do lat dwunastu.*

Zadanie 7.

Normy wzorcowej należy przestrzegać w sytuacjach, w których:

- nauczyciel geografii mówi do uczniów,
- przewodnik muzealny mówi do grupy zwiedzających,
- dziennikarz rozmawia z ministrem.

Zadanie 8.

A. List kierowany jest do młodzieży, żeby zachęcić ją do działania.

B. Nie potrafisz nic więcej wymyślić?

C. Napisz to na papierze z logo klubu.

PUNKTACJA

Zadanie 1. – 5 p.

Zadanie 2. – 2 p.

Zadanie 3. – 5 p.

Zadanie 4. – 8 p.

Zadanie 5. – 4 p.

Zadanie 6. – 4 p.

Zadanie 7. – 3 p.

Zadanie 8. – 3 p.

RAZEM: 34 p.

OCENA

33–34 p. – ocena celująca

30–32 p. – ocena bardzo dobra

26–29 p. – ocena dobra

22–25 p. – ocena dostateczna

18–21 p. – ocena dopuszczająca

17 p. i mniej – ocena niedostateczna

Źródła ilustracji

- s. 78 (Giewont) ysuel/Shutterstock.com;
- s. 80 (abecadło kaszubskie) © Wydawnictwo Region;
- s. 81 (Muzeum Wsi Słowińskiej) Curioso/Shutterstock.com;
- s. 132 (*Wenus z Milo*) Jastrow (2007)/Wikipedia [public domain]; (Pablo Picasso, *Portret siedzący Dory Maar*) © Succession Picasso, 2023; Amedeo Modigliani *Portret pani van Muyden* reprodukcja;
- s. 139 (telefon) Roman Samokhin/Shutterstock.com;
- s. 172 (Jan Matejko, *Bitwa pod Grunwaldem*) Muzeum Narodowe w Warszawie; (Stanisław Wyspiański, *Bitwa pod Grunwaldem*) reprodukcja;
- s. 173 (Pieter Bruegel, *Wieża Babel*) reprodukcja; (Jerzy Duda-Gracz *Babel 2*, 1977, olej, płyta pilśniowa, 94x88 cm; obraz numerowany i datowany 307/1977, nr inw. MCH/S/M/702) © Agata Duda-Gracz; Muzeum Ziemi Chełmskiej im. W. Ambroziewicza w Chełmie, Galeria 72, fot. Grzegorz Zabłocki;
- s. 174 (Leonardo da Vinci, *Mona Lisa*) The Bridgeman Art Library/Photo Power; (Marcel Duchamp, *Mona Lisa z wąsami* (L.H.O.O.Q)) © Association Marcel Duchamp/ADAGP, Paris 2023, fot. Philippe Migeat/RMN-GP/BE&W;
- s. 209 (plakat *Powiedz stop piratom drogowym*) © BRAND FACTOR • all in marketing & design;
- s. 210 (plakat *Ci którzy żyją w wirtualnym świecie*) © Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę;
- s. 228 (Tadeusz Zawadzki „Zośka”) reprodukcja; (Maciej Aleksy Dawidowski „Alek”) Marek Skorupski/Forum; (Jan Bytnar „Rudy”) Marek Skorupski/Forum;
- s. 231 (Adam Mickiewicz) reprodukcja.